STUDENTU SOCIĀLIE UN EKONOMISKIE DZĪVES APSTĀKĻI LATVIJĀ 2017

EUROSTUDENT VI

Latvijas Universitātes
FILOZOFIJAS UN SOCIOLOĢIJAS INSTITŪTS

Pētījuma pasūtītājs
Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija
Vaļņu iela 2, Rīga, LV-1050
http://www.izm.gov.lv/

Pētījuma veicējs
Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Kalpaka bulvāris 4, Rīga, LV-1050
http://www.fsi.lu.lv/

Projekta vadītāja
Ilze Koroļeva

Koordinators
Aleksandrs Aleksandrovs

Teksta autori
Ilze Koroļeva, Ilze Trapenciere, Aleksandrs Aleksandrovs, Rita Kaša

eurostudent.eu

http://www.eurostudent.eu/

© Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija, 2017
© Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, 2017
© Teksta autori, 2017
© Foto: Toms Grīnbergs, Latvijas Universitātes Komunikācijas un inovāciju departaments

SATURS

1. **KOPSAVILKUMS** 7

2. **EUROSTUDENT IETVARS** 13

3. **PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA** 19

4. **STUDĒJOŠO RAKSTUROJUMS** 24

5. **STUDENTU SOCIĀLĀ IZCELSME** 26

6. **PĀREJA UZ AUGSTĀKO IZGLĪTĪBU** 31

7. **NODARBINĀTĪBA STUDIJU LAIKĀ** 37

8. **LAIKA BUDŽETS** 46

9. **MATERIĀLAIS STĀVOKLIS** 56

10. **STUDIJU NOVĒRTĒJUMS** 69

11. **STARPTAUTISKĀ MOBILITĀTE** 90

12. **MĀJOKLIS STUDIJU LAIKĀ** 102

13. **LĪDZDALĪBA UN NĀKOTNES PLĀNI** 105

TABULAS

1. tabula.	Izlases rāmja aptvertais augstskolu un koledžu studentu skaits	20
2. tabula.	Izlases raksturojums	25
3. tabula.	Vecāku nodarbinātības statuss (%)	27
4. tabula.	Vecāku ģimenes turīguma vērtējums atkarībā no vecāku izglītības līmeņa (vid.)	28
5. tabula.	Studējošo pašvērtējums par iespējām iegādāties dažādas preces un pakalpojumus (%)	29
6. tabula.	Augstskolu studentu sadalījums pa reģioniem atkarībā no vidējās izglītības iegūšanas vietas (rindu %)	32
7. tabula.	Nodarbinātība un attieksme pret nodarbinātību atkarībā no studiju līmeņa (%)	40
8. tabula.	Studiju aktivitātēm veltītās stundas atkarībā no nodarbinātības mācību semestra laikā (vid. nedēļā)	51
9. tabula.	Studējošo attieksme pret studiju un darba noslodzi atkarībā no studiju intensitātes (%)	55
10. tabula.	Tiešie ikmēneša ienākumi no dažādiem avotiem (vid., eur)	57
11. tabula.	Tiešie ikmēneša ienākumi to saņēmēju grupās (eur)	58
12. tabula.	Ikmēneša ienākumi no atmaksājamiem un neatmaksājamiem finansējuma avotiem (eur)	59
13. tabula.	Regulārie ikdienas izdevumi: sedz students pats no savā rīcībā esošiem līdekļiem (vid., eur)	63
14. tabula.	Regulārie ikdienas izdevumi: sedz vecāki, partneris vai citi (vid., eur)	64
15. tabula.	Ar studijām saistītie ikmēneša izdevumi, paša un citu apmaksāti (vid. mēnesī, eur)	65
16. tabula.	Kopējie studējošo izdevumi (paša un citu apmaksāti, eur)	67
17. tabula.	Aktivitātes, kurās studenti piedalījušies pēdējo 12 mēnešu laikā: 2013. gads un 2017. gads (%)	106
18. tabula.	Dalība sabiedriskajās organizācijās: 2013. gads un 2017. gads (%)	107
19. tabula.	Sociālā un politiskā aktivitāte dažādās studējošo grupās (rindu %)	108
20. tabula.	Dalība organizācijās un mākslinieciskās pašdarbības, radošajos kolektīvos dažādās studējošo grupās (rindu %)	108
21. tabula.	Sociālā un politiskā aktivitāte atkarībā no studiju intensitātes (rindu %)	109
22. tabula.	Dalība sabiedriskajās organizācijās atkarībā no studiju intensitātes un nodarbinātības (rindu %)	109

ATTĒLI

1. attēls.	Augstākās izglītības sociālā dimensija	17
2. attēls.	Vecāku augstākais sasniegtais izglītības līmenis (%)	27
3. attēls.	Vecāku ģimenes materiālās labklājības novērtējums (%)	28
4. attēls.	Studējošo pašvērtējums par iespējām iegādāties dažādas preces un pakalpojumus 2013. un 2017. gadā (%)	30
5. attēls.	Darba pieredze pirms studiju uzsākšanas augstskolā vai koledžā (%)	35
6. attēls.	Studējošo nodarbinātības statuss mācību semestra laikā 2009., 2013. un 2017. gadā	38
7. attēls.	Algots darbs (vid. stundas nedēļā)	39
8. attēls.	Attieksme pret darba vai studiju prioritāti (%)	39
9. attēls.	Nodarbinātība mācību semestra laikā: iemesli (%)	41
10. attēls.	Darba atbilstība specialitātei (studiju programmai) (%)	42
11. attēls.	Darba saistība ar specialitāti atkarībā no studiju programmas (%)	42
12. attēls.	Darba saistība ar specialitāti atkarībā no izglītības jomas (%)	43
13. attēls.	Studējošo nodarbībās (lekcijās, laboratorijas darbos u.tml.) pavadītais laiks salīdzinājumā ar 2009. un 2013. gadu (vid. stundas)	46
14. attēls.	Patstāvīgām studijām veltītais laiks salīdzinājumā ar 2009. un 2013. gadu (vid. stundas)	47
15. attēls.	Studējošo nodarbībās pavadītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)	48
16. attēls.	Patstāvīgām studijām veltītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)	48
17. attēls.	Kopējais studiju aktivitātēm veltītais laiks atkarībā no studiju programmas (stundas vid. nedēļā)	49
18. attēls.	Kopējais studiju aktivitātēm veltītais laiks atkarībā no izglītības jomas (stundas vid. nedēļā)	50
19. attēls.	Studiju intensitāte atkarībā no studiju programmas (%)	52
20. attēls.	Darba un mācību slodzes attiecība dažādos studiju līmeņos (%)	52
21. attēls.	Studiju intensitāte atkarībā no nodarbinātības mācību semestra laikā (%)	53
22. attēls.	Studējošo attieksme pret darba noslodzi atkarībā no nostrādāto stundu skaita nedēļā (%)	54
23. attēls.	Tiešo ikmēneša ienākumu saņemšana no dažādiem avotiem (%)	57
24. attēls.	Tiešo ienākumu avotu īpatsvars (%)	61
25. attēls.	Finansiālo grūtību pieredzes subjektīvais vērtējums (%)	62
26. attēls.	Ikmēneša izdevumu īpatsvars, ko sedz pats studējošais pēc izdevumu kategorijām (% no atbilstošās kategorijas)	63
27. attēls.	Studiju maksas, reģistrācijas maksas un citu studiju maksu segšanas struktūra (%)	66
28. attēls.	Kopējie studējošo izdevumi dažādās studējošo grupās (paša un citu apmaksāti, eur)	67
29. attēls.	Apmierinātība ar galvenajiem studiju kvalitātes aspektiem (%)	70
30. attēls.	Apmierinātība ar studiju apstākļiem: materiāli tehniskais nodrošinājums (%)	70
31. attēls	Studiju organizācijas novērtējums (%)	72
32. attēls.	Valodu prasmju pašvērtējums (rakstītprasme un sarunvaloda ir ļoti laba) (%)	73
33. attēls.	Pasniegšanas kvalitātes vērtējums (%)	74
34. attēls.	Docētāju darba vērtējums (%)	74
35. attēls.	Apmierinātība ar studiju programmas materiāli tehnisko nodrošinājumu dažādās programmās (vidējās vērtības)	76
36. attēls.	Apmierinātība ar dažādiem studiju procesa organizācijas aspektiem (vid.)	77
37. attēls.	Docētāju darba vērtējums dažādās programmās (vidējās vērtības)	80
38. attēls.	Docētāju darba vērtējums dažādās izglītības jomās (vidējās vērtības)	80

39. attēls.	Studentu viedoklis par sagatavotību Latvijas un starptautiskajam darba tirgum pēc pašreizējās studiju programmas pabeigšanas (%)	83
40. attēls.	Apmierinātība ar studiju procesa organizācijas finansiālajiem aspektiem (%)	84
41. attēls.	Iekļaušanās augstākās izglītības sistēmā: studentu pašvērtējums (%)	85
42. attēls.	Docētāju attieksmes vērtējums (%)	86
43. attēls.	Studentu viedoklis par augstskolas un augstākās izglītības kvalitāti kopumā (%)	87
44. attēls.	Studiju pieredze ārzemēs (%)	90
45. attēls.	Biežāk minētās valstis, kurās studējuši respondenti (%)	91
46. attēls.	Studiju pieredze ārzemēs atkarībā no izglītības jomas (%)	91
47. attēls.	Ārvalstu studiju pieredze atkarībā no studiju līmeņa (%)	92
48. attēls.	Ārvalstu studiju pieredze atkarībā no respondentu vecuma (%)	92
49. attēls.	Ārvalstu studiju pieredze atkarībā no augstskolas atrašanās vietas (%)	93
50. attēls.	Studiju ilgums ārzemēs (%)	93
51. attēls.	Studijas ārzemēs dažādu programmu ietvaros (%)	94
52. attēls.	Kredītpunktu (ECTS, sertifikātu u.c.) atzīšana Latvijas augstskolās (%)	94
53. attēls.	Ārvalstu akadēmiskās mobilitātes mērķis un iegūtie ECTS (%)	95
54. attēls.	Ārzemju studiju finansējuma avoti (%)	95
55. attēls.	Šķēršļi studijām ārzemēs: pieredzētie un prognozējamie (%)	97
56. attēls.	Studiju pieredze ārzemēs un valodu skaits, ieskaitot dzimto, kurās ir ļoti laba rakstītprasme un sarunvaloda (%)	97
57. attēls.	Augstākās izglītības kvalitātes aspektu vērtējums atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes (%)	99
58. attēls.	Sagatavotības Latvijas darba tirgum vērtējums atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes (%)	100
59. attēls.	Sagatavotības starptautiskajam darba tirgum vērtējums atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes (%)	100
60. attēls.	Plāni pēc pašreizējās studiju programmas absolvēšanas atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes (%)	101
61. attēls.	Ar ko dzīvo studiju laikā (%)	102
62. attēls.	Kopmītnēs/dienesta viesnīcā dzīvojošo studentu īpatsvars (%)	103
63. attēls.	Apmierinātība ar dažādiem mājokļa aspektiem (%)	104
64. attēls.	Apmierinātība ar mājokli atkarībā no tā, vai respondents dzīvo vai nedzīvo ar vecākiem (%)	104
65. attēls.	Studiju plāni pēc pašreizējo studiju beigšanas atkarībā no studiju līmeņa (%)	110
66. attēls.	Plāni pirmajam gadam pēc pašreizējo studiju beigšanas (%)	110

1. KOPSAVILKUMS

Projekts *Eurostudent* ir starptautiska iniciatīva, kuras ietvaros kopš 1999. gada Boloņas procesa valstīs pēc vienotas metodoloģijas tiek veiktas studentu aptaujas. Šogad Eiropā *Eurostudent* pētījums tiek realizēts jau sesto reizi un tajā piedalās 30 valstis. Latvija projektā piedalās kopš 2003. gada, kad tika īstenots pētījuma otrais posms. *Eurostdudent VI* pētījumu Latvijā realizēja Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts.

Pētījums sniedz ieskatu tādos aktuālos jautājumos kā: augstākās izglītības pieejamība, studiju apstākļu raksturojums, studiju procesa vērtējums, starptautiskā mobilitāte studiju laikā, studentu nodarbinātība, integrācija darba tirgū, studentu ienākumu un izdevumu struktūra, līdzdalība sabiedrības dzīve.

Latvijas situācijas analīze balstās uz 2363 pilna laika studentu sniegtajām atbildēm; saskaņā ar starptautiski izstrādāto metodoloģiju aptauja tika veikta 29 valsts un juridisko personu dibinātās augstākās izglītības iestādēs visā Latvijā.

Līdzīgi kā iepriekšējo *Eurostudent* pētījuma posmu rezultāti, arī 2017. gada aptaujas dati apstiprina hipotēzi par vecāku izglītības saistību ar respondenta izglītības ceļa izvēli. Dažāda līmeņa augstākā izglītība ir vairāk nekā pusei studentu vecāku — 62% gadījumu vismaz vienam no vecākiem ir augstākā izglītība, kas parāda to, ka studentu vecākiem ir augstāks formālās izglītības līmenis nekā vidēji Latvijas iedzīvotāju populācijā. Latvijā tradicionāli sieviešu izglītības līmenis ir augstāks nekā vīriešu: augstākā izglītība ir 59% no aptaujāto mātēm un 37% tēvu. Raksturojot savu vecāku ģimenes materiālo labklājību, vairāk nekā trešā daļa — 38% studentu savu vecāku ģimeni vērtējuši kā turīgu, 46% uzskata, ka ģimene ir vidēji pārtikusi, un salīdzinoši neliela daļa — 16% raksturo to kā ne pārāk turīgu vai trūcīgu. Dati norāda uz tiešu sakarību starp vecāku izglītības līmeni un vecāku ģimenes materiālo pārticību (atbilstoši studentu subjektīvajam vērtējumam).

Lai arī liela daļa studentu, kuri patstāvīgi strādā un kuriem ir savi ienākumi vai kuri ir jau nodibinājuši savu ģimeni, nav vairs tieši atkarīgi no vecāku palīdzības un viņu materiālā atbalsta, tomēr pastāv korelācija starp vecāku ģimenes pārticības līmeņa vērtējumu un pašu studentu labklājības līmeņa subjektīvo novērtējumu. Studenti no mazāk pārtikušām ģimenēm četras reizes biežāk nekā pārējie min, piemēram, to, ka ienākumi neļauj normāli ēst vai ļauj iegādāties tikai pašu nepieciešamāko.

Pārejas uz augstāko izglītību mērījumi atbilstoši *Eurostudent* pētījuma koncepcijai aptver svarīgu Boloņas procesa aspektu — augstākās izglītības pieejamību dažādām iedzīvotāju grupām. Tādēļ *Eurostudent* pētījuma instrumentārijā iekļauta virkne jautājumu, kas fiksē dažādus pārejas veidus no vidējās izglītības uz augstāko izglītību, studentu darba pieredzi pirms iestāšanās augstskolā, mācību pārtraukumus starp studiju uzsākšanu un absolvēšanu, kā arī plānus par turpmākajām studijām.

Pastāv divi pārejas veidi no vidējās uz augstāko izglītību: tiešais — iestāšanās augstskolā ne vairāk kā divu gadu laikā pēc skolas pabeigšanas un novēlotais — kad iestāšanās augstskolā notiek pēc ilgāka perioda. Tiešais pārejas veids raksturo 85% no studējošo kopuma, bet 15% studentu bijis pārtraukums. Atbilstoši *Eurostudent V* aptaujas rezultātiem pārtraukums starp vidējās izglītības iegūšanu un studiju uzsākšanu augstākajā izglītībā 2013. gadā bija 14% studentu.

Iespējams, ka novēlotā pāreja saistāma ar darba gaitu uzsākšanu pēc skolas beigšanas — studenti, kas vēlāk iestājušies augstskolā, biežāk strādā studiju semestra laikā. Paralēli studijām regulāru algotu darbu strādā 47% studentu, kas augstskolā iestājušies tūlīt pēc vidējās izglītības, 48% studentu, kas iestājušies 1–2 gadus pēc vidējās izglītības pabeigšanas un 59% novēlotās pārejas studentu.

Salīdzinājumā ar 2013. gadu no 86% līdz 92,5% pieaudzis to studentu īpatsvars, kuri kopš studiju uzsākšanas augstākajā izglītībā studiju gaitas nav pārtraukuši.

Tuvākā gada laikā pēc pašreizējās programmas absolvēšanas 28% studentu plāno studijas turpināt, vēl 15% plāno to darīt ne agrāk kā gadu pēc pašreizējo studiju pabeigšanas, 16% šobrīd neplāno turpināt izglītības ceļu. Ļoti liela daļa studentu (40%) vēl nav izlēmuši, vai un kad turpināt studijas.

Atbildot uz jautājumu, kurā valstī gribētu turpināt studijas, 60% izvēlas Latviju, 28% vēl nav izlēmuši vai nezina, kur gribētu studēt, bet 12% plāno studēt ārzemēs. Atbilžu izkliede ietver ļoti plašu valstu spektru, kur studenti vēlētos studēt. Kopumā nosauktas 28 valstis, no kurām visbiežāk minētas Vācija, Lielbritānija, ASV, Ziemeļeiropas valstis.

Uz darba pieredzi *pirms studiju uzsākšanas* augstākās izglītības sistēmā, līdzīgi kā 2009. gadā, norādījuši kopumā 66% studentu, no tiem regulārs darbs vismaz gadu bez pārtraukuma un ar slodzi vismaz 20 stundas nedēļā bijis 23% studentu, bet ar slodzi mazāku nekā 20 stundas nedēļā un/vai mazāk nekā gadu strādājuši kopumā 43%. Tātad tikai trešdaļai jauniešu, pirmo reizi iestājoties augstskolā, nav bijusi nekāda darba pieredze.

Atbilstoši *Eurostudent* pētījuma datiem ar katru gadu turpina pieaugt pilna laika studentu nodarbinātība. *Paralēli studijām* algotā darbā strādājošo studentu daļa no 2009. līdz 2017. gadam ir palielinājusies no 45% līdz 61%.

Mācību semestra laikā regulārs algots darbs ir 49% studējošo (2013. gadā regulārā darbā bija nodarbināti 36%, bet 2009. gadā — 32% studentu). Gandrīz nemainīga saglabājas to studentu daļa, kas līdztekus studijām strādā neregulāru darbu, t.i., strādā laiku pa laikam — šobrīd tie ir 12%, iepriekšējos gados 13% no studējošajiem. No tiem, kas konkrētajā mācību semestrī nestrādāja (39%), algotu darbu vispār nekad nav strādājuši vien 8% studentu.

Dažādos studiju līmeņos vērojamas nozīmīgas atšķirības starp studentu nodarbinātības rādītājiem. Semestra laikā algotu darbu strādā 83% maģistrantu, 62% koledžas studentu. Kopš 2013. gada nozīmīgi pieaugusi nodarbinātība bakalaura programmā studējošo grupā — paralēli studijām šobrīd strādā 50% šādu studentu. Viszemākais nodarbināto studentu īpatsvars semestra laikā ir garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās (izlasē šo grupu pārstāv veselības aprūpes izglītības jomas studenti): algotā darbā nodarbināti 35% no šajā jomā studējošo kopuma.

Periodā starp vairākiem *Eurostudent* pētījuma posmiem pakāpeniski palielinājies algotam darbam veltīto stundu skaits, vienlaikus nozīmīgi samazinoties studijām veltīto stundu apjomam, kuru veido lekcijās, nodarbībās, laboratorijas darbos un patstāvīgās studijās pavadītā laika summa. Tas noticis galvenokārt uz patstāvīgo studiju / mācīšanās rēķina, kurām veltītais laiks pēdējos četros gados sarucis no 15,19 līdz 13,93 stundām vidēji nedēļā. Savukārt algotā darbā nostrādāto stundu skaits šajā pašā laika posmā nozīmīgi palielinājies no 28,6 līdz 31,26 stundām vidēji nedēļā.

Kas ir primārs mūsdienu studentiem — darbs vai mācības? «Pirmkārt es strādāju un studēju paralēli algotam darbam,» — tā uz šo jautājumu atbild 45% no strādājošajiem studentiem. Lielākā daļa studentu (81%) strādā, lai segtu savas dzīvošanas izmaksas (ikdienas tēriņus), tomēr otrs svarīgākais motīvs studentu skatījumā ir darba pieredzes iegūšana (68%). Un patiesi, optimistiskāk savas nākotnes izredzes darba tirgū pēc pašreizējo studiju beigšanas vērtē tie studenti, kuriem jau ir darba pieredze, un tie, kuri šobrīd strādā. Atbilstoši subjektīvam vērtējumam jau studiju laikā vairāk nekā puse (52%) studentu strādā atbilstoši augstskolā apgūstamajai specialitātei / profesijai.

Darbā gūtajiem ienākumiem ir galvenā loma studentu vidējo ienākumu būtiskā pieaugumā gan salīdzinājumā ar 2009. gadu, gan 2013. gadu. Kopējā ienākumu struktūrā vislielāko apjomu naudas izteiksmē veido ienākumi no algotā darba, kas gūti, gan strādājot paralēli studijām, gan veidojot uzkrājumu no apmaksāta darba brīvlaikā u.tml. Turpretī vecāku sniegtais atbalsts, kas joprojām ir izplatītākais ienākumu avots studentu budžetā, naudas izteiksmē nav būtiski palielinājies.

Studenta vidējie ikmēneša ienākumi Latvijā 2017. gadā bija 579,22 eiro, kas ir par 221,31 eiro vairāk nekā 2013. gadā. Šis vidējo ienākumu pieaugums saistīts ar pašu studentu nopelnīto līdzekļu daļas pieaugumu kopējā studējošo ienākumu struktūrā. Proti, salīdzinot ar 2013. gadu, būtiski palielinājusies tā ienākumu daļa, ko studējošie gūst, vai nu paralēli studijām strādājot algotu darbu, vai arī ir uzkrājuši no sava iepriekš veiktā darba. Otrajā vietā pēc ienākumu nozīmīguma studentiem saglabājas vecāku vai

partnera sniegtais finansiālais atbalsts. Tas arī ir pieaudzis, tomēr ne tik būtiski, cik studentu pašu ienākumi. Turklāt studentu skaits, kas paļaujas uz ģimenes materiālo atbalstu, ir sarucis par 9%. Tas gan ir likumsakarīgi, ņemot vērā to, ka palielinājusies algotu darbu strādājošo studentu proporcija.

Aptaujas dati apliecina, ka studentu finansiālā atbalsta sistēma Latvijā valsts nodrošināto stipendiju un aizdevumu formā nav primārais studentu ienākumu avots. Vidēji valstī tikai 15% studentu kā ienākumu avotu izmanto valsts nodrošināto stipendiju un 8% valsts galvoto aizdevumu. Ienākums valsts ikmēneša stipendijas formā studentiem, kas to saņem, vidēji ir 99 eiro, bet aizdevuma apjoms studenta ikdienas izdevumu segšanai jeb studējošā kredīts studenta ienākumos veido vidēji 149 eiro.

Vērtējot studējošo izdevumus 2017. gadā, jāsecina, ka studenti no savā rīcībā esošajiem līdzekļiem sedz vidēji 63% ikdienas izdevumu. Atlikušo izdevumu daļu apmaksā kāds cits, visbiežāk vecāki vai partneris. Visvairāk ģimene palīdz mājokļa izdevumu segšanā, apmaksājot vidēji 52% šo izdevumu mēnesī. Taču pārējos ikdienas dzīves izdevumus studenti lielākoties sedz no personiskajiem līdzekļiem.

Aplūkojot ar studijām saistītās vidējās izmaksas kā atsevišķu izdevumu pozīciju, redzams, ka studiju tēriņi veido vidēji 9% mēnesī. Savukārt 91% ikmēneša izdevumu saistīts ar ikdienas dzīves vajadzībām. Šie dati liecina, ka augstākās izglītības pieejamība ir būtiski atkarīga ne tikai no studējošo spējas segt mācību maksu un citus ar augstskolu saistītos maksājumus, bet arī no spējas gūt ienākumus iztikai.

Augstākās izglītības kvalitātes novērtējums *Eurostudent VI* pētījumā tiek balstīts uz vairāk nekā 20 studiju procesa komponentu — studentu apmierinātības ar pasniegšanas kvalitāti, dažādu studiju procesa organizācijas un materiāli tehniskā nodrošinājuma aspektu vērtējumu.

Latvijas «vidējais students», līdzīgi kā *Eurostudent* iepriekšējā posmā pirms četriem gadiem, ir diezgan apmierināts gan ar studiju kvalitāti kopumā, gan studiju materiāli tehniskās vides nodrošinājumu, gan pasniegšanas un docētāju darba kvalitāti, nedaudz mazāk apmierināts ar studiju procesa organizāciju. Salīdzinājumā ar 2013. gadu 2017. gadā pieaugusi studentu apmierinātība ar materiāli tehnisko nodrošinājumu nekā 2013. gadā.

Studiju materiāli tehniskais nodrošinājums apmierina kopumā divas trešdaļas studentu — no tiem augstāko vērtējumu snieguši koledžu un garā cikla profesionālās augstākās izglītības programmu studenti.

Otrais kvalitātes komponents — docētāju darbs studentu vidū guvis augstu novērtējumu, īpaši izceļot pasniegšanas un lekciju kvalitāti, individuālo darbu ar studentiem (konsultācijas). Visu studējošo vidū augstu tiek vērtēta docētāju pieejamība konsultācijām un atbalsts studiju darbu izstrādes gaitā — 78% studentu vienmēr vai gandrīz vienmēr saņem nepieciešamo atbalstu, konsultācijas. Nozīmīgi retāk studenti ir

saņēmuši detalizētu rakstisku vērtējumu un skaidrojumu par izpildītajiem uzdevumiem. Šī tendence tika novērota arī iepriekšējā pētījuma posmā 2013. gadā, kad aptuveni trešdaļa studentu apgalvoja, ka pasniedzēji gandrīz nekad vai nekad nesniedz detalizētu pārbaudes vai pastāvīgo darbu vērtējumu.

Trešais kvalitātes komponents — studiju organizācija kopumā saņēmusi zemāko vērtējumu. Šī studiju kvalitātes komponenta ietvaros visaugstāk tiek vērtēta informētība par starptautiskajām programmām, bet viszemāk — prakses nodrošinājums un organizācija. Ļoti zemu prakses iespējas un to nodrošinājumu vērtē bakalaura un jo īpaši maģistra programmu studenti. Mazāk nekā puse studentu (45%) ir apmierināti ar iespējām izvēlēties kursus no plašāka kursu klāsta. Iespējams, ka, samazinoties studentu skaitam, skaitliski nelielajās programmās augstskolām ir grūtāk finansiāli nodrošināt plašu studiju kursu klāstu. Iespējamais risinājums būtu fakultāšu vai pat augstskolu sadarbība plašāka kursu klāsta nodrošināšanā.

Lai arī augstākajā izglītībā aktuāla ir ārvalstu docētāju piesaiste un lekciju piedāvājums svešvalodās, šim studiju procesa organizācijas aspektam ir dots viszemākais vērtējums. Tikai 40% studentu ir apmierināti ar augstskolas piedāvājumu, bet 23% ir neapmierināti ar to. Te iespējama divējāda interpretācija: daļu studentu neapmierina tas, ka ir maz lekciju svešvalodās; no otras puses — daļai studentu ir nepietiekamas svešvalodu zināšanas, lai klausītos lekciju kursu vai daļu no lekciju kursa.

Vērtējot studējošo un augstskolas administrācijas sadarbību studiju kursu uzlabošanā, studentu viedoklis samērā reti ticis ņemts vērā, lai uzlabotu studiju kursa vai programmas saturu.

Pastarpināts rādītājs izglītības kvalitātei augstskolā ir studentu apmierinātība ar augstskolas izvēli. Vairums studējošo izvēlētos to pašu augstskolu (75%), neliela daļa izvēlētos to pašu augstskolu, bet citu programmu, bet 4% pavisam noteikti izvēlētos citu augstskolu.

Izvērtējot prasmes un zināšanas, kuras gūtas studējot, vairāk nekā puse (55%) studentu uzskata, ka ir labi sagatavoti Latvijas darba tirgum. Kritiskāk tiek vērtēta sagatavotība starptautiskajam darba tirgum — tikai 29% uzskata, ka, pabeidzot pašreizējās studijas, būs pietiekami sagatavoti tam. Iespējams, ka studentiem, kam nav bijusi saskarsme ar starptautisko darba tirgu, grūti izvērtēt, vai viņu izglītība, zināšanas, prasmes un kompetences ir vai nav tam piemērotas, un atbildes drīzāk norāda uz informētības un izpratnes trūkumu, nevis viennozīmīgi uz zināšanu vai prasmju trūkumu. Pārliecinātākie par savu sagatavotību starptautiskajam darba tirgum ir garā cikla 2. līmeņa profesionālo studiju programmu studenti.

Līdzīgi kā iepriekšējā pētījuma posmā, gandrīz puse studentu uzskata, ka kopumā augstākā izglītība Latvijā ir tikpat kvalitatīva kā citās valstīs. Vidējais vērtējums gandrīz visās programmās ir līdzīgs, izņemot divas izglītības jomas — informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (apgalvojumam piekrīt 50% studentu) un sociālās,

komunikācijas un informācijas zinātnes (apgalvojumam piekrīt nozīmīgi mazāka daļa — 36% studentu). Tam, ka augstākajai izglītībai jābūt līdzvērtīgi pieejamai reģionos, piekrīt vairāk nekā divas trešdaļas respondentu (72%) neatkarīgi no studiju līmeņa un izglītības jomas. Jautājumā par budžeta studiju vietām gandrīz divas trešdaļas studentu atbalsta viedokli par nepieciešamību nodrošināt budžeta studiju vietas ikvienam studentam. Retāk studenti atbalsta viedokli, ka budžeta vietas jānodrošina tikai tiem studējošajiem, kas turpmāk strādās tautsaimniecībā noderīgās jomās (40,3%).

Aptaujas dati 2017. gadā liecina, ka studenti aktīvāk nekā iepriekš iesaistās starptautiskajā akadēmiskajā mobilitātē. Salīdzinot ar 2013. gadu, ievērojami palielinājusies to studentu proporcija, kas ir studējuši vai plāno studēt ārvalstīs. Pirms četriem gadiem 5% studentu bija studējuši ārvalstīs, bet 12% to plānoja darīt. Savukārt 2017. gadā ārvalstīs bija studējuši 9% un vēl 25% plānoja to darīt. Salīdzinot ar aptauju pirms četriem gadiem, redzams, ka visās zinātņu jomās palielinājies to studentu skaits, kas ir ieguvuši vai vēlas iegūt ārvalstu studiju pieredzi.

Kopmītnēs dzīvojošo studentu (kas pētnieciskajā literatūrā tiek uzskatīta par optimālo studenta mājokļa veidu) proporcija kopš 2013. gada ir sarukusi no 26% līdz 19%. Kopumā 82% aptaujāto studentu ir apmierināti ar sava mājokļa apstākļiem studiju laikā. Visaugstāk tos vērtējuši studenti, kas dzīvo pie vecākiem vai kopā ar partneri/dzīvesbiedru, mazāk apmierināti ar sava mājokļa apstākļiem ir tie studenti, kas dzīvo vieni paši vai kopā ar draugiem īrē mājokli. Būtiski atšķiras kopmītnēs dzīvojošo studentu viedoklis — apmierināti ar dzīves apstākļiem kopmītnēs ir mazāk nekā puse (44%) studentu, bet ļoti neapmierināts ir gandrīz katrs ceturtais (24%).

2. EUROSTUDENT IETVARS

Šis pārskata ziņojums atspoguļo starptautiskā zinātniskā pētījuma «Studentu sociālie un ekonomiskie dzīves apstākļi» jeb *Eurostudent VI* Latvijas datu analīzes rezultātus. Pētījums Eiropā notiek sesto reizi, Latvija tajā piedalās kopš 2003. gada, kad notika pētījuma otrais posms. Pētījumā analizēti studentu sociālie un ekonomiskie dzīves apstākļi, kas atspoguļo Eiropas vienotās augstākās izglītības telpā un Boloņas procesā akcentēto sociālo dimensiju. Boloņas procesa sociālā dimensija ir Eiropas augstākās izglītības telpas (EAIT) neatņemama sastāvdaļa un tās pievilcības un konkurētspējas priekšnoteikums.

2.1. Aktualitāte un sasaiste ar augstākās izglītības plānošanu

2015. gada Eiropas augstākās izglītības ministru konferencē Erevānā tika uzsvērts, ka nepieciešams pievērst lielāku vērību augstākās izglītības sociālajai dimensijai, tai skaitā paplašinot iespējas tiem studentiem, kuri ir nelabvēlīgākā sociālajā situācijā, lai viņi varētu uzsākt studijas un tās sekmīgi un savlaicīgi pabeigt, kā arī varētu izmantot starptautiskās mobilitātes iespējas. Šajā konferencē tika apstiprināts, ka ir «radīts pamats vienotai Eiropas augstākās izglītības telpai (EAIT), balstoties uz atvērtu dialogu, kopīgiem mērķiem un sadarbojoties valstīm ar dažādām politikas, kultūras un akadēmiskajām tradīcijām».[1] Konferencē pieņemtajā Erevānas Komunikē uzsvērts, ka «padarīt iekļaujošas mūsu [augstākās izglītības] sistēmas ir būtisks EAIT mērķis, jo iedzīvotāju grupas kļūst arvien daudzveidīgākas». [2] Ministri apņēmās «paplašināt līdzdalību augstākajā izglītībā un atbalstīt augstskolas, kuras nodrošina mācību pasākumus piemērotā kontekstā un veidā, kas ir piemērots dažādu tipu izglītojamajiem, tostarp arī mūžizglītībā».[3]

Augstākās izglītības sociālā dimensija vijas cauri visiem Eiropas augstākās izglītības ministru un Eiropas Savienības augstākās izglītības politikas dokumentiem, sākot ar Boloņas Deklarācijas parakstīšanu 1999. gadā, kuru parakstot Eiropas valstu augstākās izglītības ministri vienojās par intelektuālās, kultūras, sociālās un zinātniskās un tehnoloģiskās dimensijas stiprināšanu augstākajā izglītībā.[4]

[1] Yerevan Communique. Pieejams: http://bolognayerevan2015.ehea.info/files/YerevanCommuniqueFinal.pdf
[2] Turpat.
[3] Turpat.
[4] The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. Pieejams: https://media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/02/8/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf

Eiropas augstākās izglītības ministru konferencē Prāgā (2001. g.) īpaši tika uzsvērta sociālās dimensijas aktualitāte, akcentējot to, ka augstākā izglītība ir sabiedrisks labums un valdību atbildība, kas nevar tikt uztverts tikai kā ekonomisks, bet arī kā sociāls un politisks jautājums.[5] Tas nozīmē, ka augstākajai izglītībai ir jābūt vienlīdz pieejamai visiem, un valdībām tas ir jāatbalsta. Prāgas Komunikē akcentēja sociālo dimensiju saistībā ar studentu un docētāju mobilitāti.

Dažus gadus vēlāk Eiropas augstākās izglītības ministru konferencē Londonā (2007. g.) tika uzsvērts, ka augstākajai izglītībai ir liela nozīme sociālās kohēzijas veicināšanā, sociālās nevienlīdzības mazināšanā, paaugstinot sabiedrības zināšanu, prasmju un kompetenču līmeni. Londonas Komunikē nosaka, ka augstākās izglītības politikai maksimāli jāpalielina indivīdu personības izaugsme un viņu pienesums ilgtspējīgai un demokrātiskai zināšanu sabiedrībai. Lai to īstenotu, svarīgi nodrošināt nepieciešamos pakalpojumus studentiem, lai viņi bez šķēršļiem varētu iegūt augstāko izglītību.[6]

Augstākās izglītības pieejamības nodrošināšana akcentēta arī Eiropas Padomes 2010. gada secinājumos par izglītības sociālo dimensiju: «svarīgi nodrošināt vienlīdzīgas iespējas piekļūt kvalitatīvai izglītībai, kā arī taisnīgumu attieksmē un rezultātus neatkarīgi no sociāli ekonomiskās izcelsmes un citiem faktoriem, kuri var būt par cēloni nepietiekamai izglītībai un kuros tika atzīts ekonomiskais un sociālais pamatojums, lai palielinātu vispārējo augstākās izglītības ieguves līmeni un attīstītu augstu prasmju līmeni, un ņemts vērā, ka pamatprasmju un zināšanu apguves nodrošināšana visiem iedzīvotājiem būtiski uzlabos pilsoņu nodarbinātības iespējas, sociālo iekļaušanu un personīgo izaugsmi».[7]

Eiropas Padomes 2011. gada secinājumos par augstākās izglītības modernizēšanu dalībvalstis tika aicinātas «sekmēt sistemātisku efektīvu stratēģiju izstrādi, lai maz pārstāvētām grupām nodrošinātu piekļuvi izglītībai, un pastiprināt centienus, lai samazinātu augstākās izglītības priekšlaicīgas pārtraukšanas rādītājus, šim nolūkam uzlabojot mācību kursu kvalitāti, lietderību un atraktivitāti, it īpaši balstoties uz zināšanu apguvi, kas orientēta uz studentiem, un uz atbalstu, padomiem un konsultācijām, ko studentiem sniedz pēc iestāšanās augstskolā».

Augstākās izglītības ministru konferencē Bukarestē 2012. gadā pieņemts Komunikē un panākta vienošanās par to, ka valstis izstrādās politiku un pasākumus, «ar ko paplašināt piekļuvi kvalitatīvai augstākajai izglītībai», savukārt Boloņas procesa 2012. gada īstenošanas ziņojumā tiek iztirzāta sociālā dimensija augstākajā izglītībā, izskatot

[5] Towards the European higher education area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001. Pieejams: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11088_en.htm

[6] London Communique, 2007. Pieejams: https://media.ehea.info/file/2007_London/69/7/2007_London_Communique_English_588697.pdf

[7] Eiropas Padomes secinājumi par augstākās izglītības modernizēšanu — pieņemšana, 2011. Pieejams: http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LV&f=ST%2016746%202011%20INIT

pieejamos statistikas datus par studentu izcelsmes ietekmi uz dalību augstākās izglītības sistēmā un dažādas politiskās pieejas, ar ko piekļuvi paplašināt».[8]

2013. gada Eiropas Savienības Padomes secinājumos (2013/C 168/02) par augstākās izglītības sociālo dimensiju uzsvērts, ka stratēģijas «Eiropa 2020» pamatmērķis ir «līdz 40% palielināt to 30–34 gadus veco iedzīvotāju daļu, kas ieguvuši augstāko vai tai pielīdzināmu izglītību». Rezultātā Eiropas Padome definēja, ka augstākā izglītība arī krīzes laikā ir «ārkārtīgi nozīmīga gan ekonomikas, gan sociālajā ziņā, lai iedzīvotājiem nodrošinātu augsta līmeņa prasmes un kompetences, kas nepieciešamas Eiropai, tostarp cenšoties garantēt vienlīdzīgāku piekļuvi augstākajai izglītībai, dalību tajā un absolvēšanu.»

Tāpēc gan Boloņas process un Eiropas augstākās izglītības telpas izveide, gan ES programma augstākās izglītības sistēmu modernizēšanai, gan stratēģija «Eiropa 2020», Eiropas sadarbība un vienotas politiskas reakcijas ir būtisks un nepieciešams ieguldījums, meklējot risinājumu kopīgām problēmām, kā arī atbalsts ilgtspējīgu mehānismu izveidē, lai palielinātu dažādu studentu grupu mobilitāti. Eiropas Padome aicināja dalībvalstis izstrādāt un īstenot pasākumus, kuru «mērķis ir palielināt nelabvēlīgā situācijā esošu un maz pārstāvētu grupu piekļuvi augstākajai izglītībai, dalību tajā un tās absolvēšanas rādītājus», lai tādējādi virzītos uz Boloņas procesa mērķi: «studentu sastāvam, kuri sāk mācīties, mācās un pabeidz mācības augstākās izglītības iestādēs, visos šīs izglītības līmeņos būtu jāatspoguļo dalībvalstu iedzīvotāju grupu daudzveidība».[9]

Augstākajā izglītībā ir svarīgi «veicināt atvērtību un izstrādāt elastīgus un pārredzamus veidus, kā īstenot pāreju uz augstāko izglītību, jo īpaši no profesionālās izglītības un neformālās [ikdienējās] mācīšanās», tādējādi uzsverot netradicionālās pieejas augstākajai izglītībai. Lai palielinātu augstākās izglītības un darba tirgus sasaisti, ES dalībvalstīs nepieciešams «palielināt iespējas elastīgākā veidā iegūt izglītību, dažādojot mācību satura pasniegšanas veidu, piemēram, pieņemot uz studentiem orientētas pieejas mācīšanas un mācīšanās jomā, paplašinot daļēja laika izglītošanās iespējas, nodrošinot iespēju finansēt praksi ar kredīta palīdzību, sadalot moduļos mācību programmas un tālmācību, izmantojot IKT instrumentus un izstrādājot kvalitatīvus atvērtos izglītības resursus».

Lai noskaidrotu, kā uzlabojusies augstākās izglītības pieejamība, Eiropas Padome iesaka valstīm sistemātiski ievākt salīdzināmus datus, lai «palielinātu politikas izstrādei vajadzīgo pierādījumu bāzi un nodrošinātu iespēju efektīvi uzraudzīt valstu mērķus, kas attiecas uz nelabvēlīgā situācijā esošu un maz pārstāvētu grupu piekļuvi augstākajai izglītībai, dalību tajā un absolvēšanas rādītājiem».

[8] Bucharest Communique, 2012. Pieejams: https://www.ehea.info/cid101043/ministerial-conference-bucharest-2012.html
[9] Eiropas Padome (14.6.2013.). Padomes secinājumi par augstākās izglītības sociālo dimensiju (2013/C 168/02).

Lai to sasniegtu, Eiropas Padome ir aicinājusi dalībvalstis turpināt darbu pie augstākās izglītības sociālās dimensijas, rosinot īstenot tās ieteikumu (2012. g.) par neformālās un ikdienējās mācīšanās atzīšanu. Īpaši pēdējos gados Eiropas augstākās izglītības politikas vadlīnijās tiek uzsvērta iepriekš iegūtās izglītības atzīšana, lai nodrošinātu piekļuvi augstākās izglītības programmām un sekmētu kvalifikāciju piešķiršanu, balstoties uz iepriekšējo izglītību, kas iegūta dažādos mācīšanās ceļos.

Šajā nodaļā citētie dokumenti norāda uz to, ka Eiropas valstu izglītības ministri ir apņēmušies kvalitatīvu augstāko izglītību padarīt pieejamu visiem, akcentējot atbilstīgu apstākļu radīšanu, lai studijām nerastos šķēršļi studentu sociālās vai ekonomiskās izcelsmes dēļ un lai studējošie varētu sekmīgi pabeigt studijas. Attiecīgi viens no *Eurostudent* projekta galvenajiem uzdevumiem ir nodrošināt datus un analīzi Boloņas procesa sociālās dimensijas monitoringam Eiropas valstīs.

2.2. Eurostudent pētījuma raksturojums

Starptautiskajos un nacionālajos augstākās izglītības politikas plānošanas procesos studenti tiek uzskatīti par zināšanu sabiedrības veidošanas pamatu. Tāpēc studentu viedokļu izzināšana ir svarīga, lai novērtētu esošo augstākās izglītības politikas īstenošanu un veidotu tādu augstākās izglītības stratēģiju, kas vērsta uz efektīvāku un atbildīgāku studiju procesu.

Eurostudent pētījums balstās uz pētnieku, nacionālo izglītības ministriju, Eiropas Komisijas un Eiropas Studentu apvienības sadarbības tīklu. Tas izveidots, lai izpētītu un izanalizētu studentu dzīves sociālos un ekonomiskos apstākļus Eiropas augstākās izglītības sistēmās.

Starptautiskajā *Eurostudent* projektā Latvija piedalās kopš 2003. gada, kad notika pētījuma otrais posms (*Eurostudent II*, 2003.–2005. g.). Šajā posmā projektā iesaistījās 11 valstis,[10] turklāt Latvija bija vienīgā Austrumeiropas dalībvalsts. *Eurostudent* trešajā posmā (*Eurostudent III*, 2005.–2007. g.) projektā piedalījās jau 20 valstis, bet ceturtajā posmā (*Eurostudent IV*, 2008.–2011. g.) — 25 valstis. Sākot ar ceturto posmu, *Eurostudent* ir projekts, kas līdztekus *EUROSTAT* un *Eurydice* pētījumiem ir atzīts par instrumentu Boloņas procesa sociālās dimensijas izvērtēšanai. Pētījuma ceturtā posma aptaujā kopumā ir piedalījušies vairāk nekā 200 tūkstoši studentu. Piektajā pētījuma posmā (*Eurostudent V*, 2012.–2014. g.) piedalījās jau 29 valstis, aptverot lielāko daļu Eiropas. Tādējādi var teikt, ka šis pētījums nodrošina visapjomīgākos datus Eiropas augstākās izglītības sociālās dimensijas salīdzinošai analīzei.

[10] Austrija, Somija, Francija, Vācija, Īrija, Itālija, Latvija, Lielbritānija (Anglija, Velsa), Nīderlande, Portugāle, Spānija.

Eurostudent sestajā posmā piedalās 30 valstis un pētījums balstās uz projekta dalībvalstu studentu aptaujām, kas tika īstenotas periodā no 2015. līdz 2017. gadam.[11]

Viens no *Eurostudent* projekta galvenajiem uzdevumiem ir analizēt studentu dzīves un studiju apstākļu kvalitātes atbilstību Boloņas procesa sociālajai dimensijai.[12] Tādējādi pētījuma mērķis ir pēc vienotas metodoloģijas iegūt starptautiski salīdzināmus datus studentu dzīves ekonomisko un sociālo apstākļu novērtējumam. Atbilstoši starptautiskā projekta prasībām nacionālā mērogā definētie uzdevumi ir noskaidrot studentu:

- ekonomiskos dzīves apstākļus, mājokļa apstākļus, studentu nodarbinātības jautājumus;
- apmierinātību ar studiju kvalitāti;
- līdzdalību Eiropas Savienības studentu apmaiņas programmā *Erasmus+* un citās studentu apmaiņas programmās;
- līdzdalību sabiedrībā notiekošajos procesos.

1. attēls. Augstākās izglītības sociālā dimensija

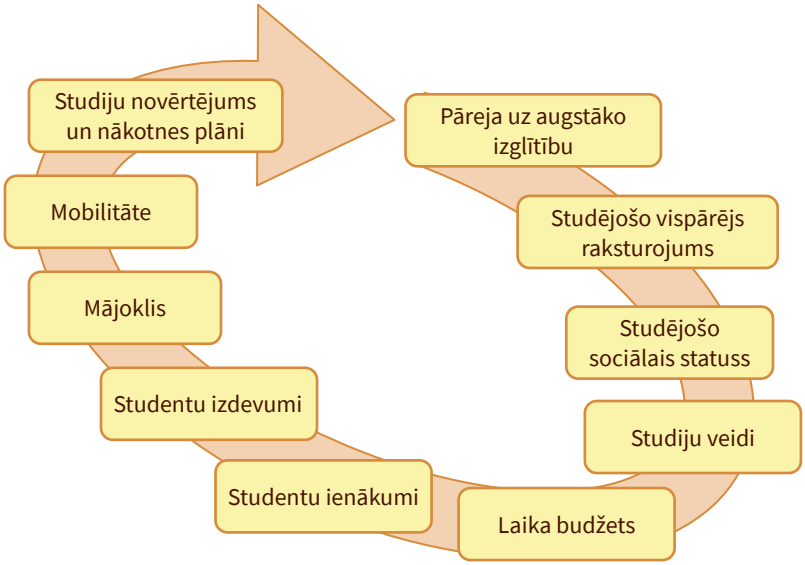

Avots: Hochschul-Informations-System.

Pētījuma rezultāti tiek atspoguļoti Latvijas nacionālajā pārskatā, kā arī izmantoti Eiropas Savienības dalībvalstu studentu dzīves līmeņa salīdzināšanai. Starptautiskā atskaite sniedz ieskatu gan par salīdzinošajiem rezultātiem, gan par pētījuma koordinēšanas metodēm Eiropas līmenī, kā arī pētījuma rezultātiem Boloņas procesa gaismā. Publiski pieejamā datubāze tiek izveidota katra projekta posma noslēgumā (skat.

[11] Latvijā 2003., 2006., 2013. un 2017. gadā *Eurostudent* pētījumu veica Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, bet 2009. gadā — Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS.

[12] Boloņas procesa sociālā dimensija ietver politikas izstrādi un valdības veiktos pasākumus studentu atbalstam, īpaši to studentu atbalstam, kuri nāk no sociāli nelabvēlīgām grupām (finansiāli un ekonomiski), nodrošinot viņiem nepieciešamo atbalstu, lai paplašinātu augstākās izglītības pieejamību.

http://database.eurostudent.eu). Iepriekšējo posmu salīdzinošās analīzes rezultāti pieejami *Eurostudent* konsorcija izdotajās publikācijās.

2.3. Pētījuma koordinācija

Katrā *Eurostudent* dalībvalstī pētījumu pārrauga izglītības ministrijas struktūra, kas ir atbildīga par augstāko izglītību valstī. *Eurostudent* projekta ietvaros ir izveidots Eiropas valstu izglītības ministriju un pētnieku tīkls, kā arī salīdzinoša datubāze par augstākās izglītības sociālo dimensiju.

Bez tam projekta ietvaros izveidota galveno augstākās izglītības partnerinstitūciju komiteja. Tajā iesaistījusies Eiropas Komisija, Eiropas Studentu apvienība, Boloņas procesa darba grupa, Vācijas Federālā Izglītības un zinātnes ministrija, Nīderlandes Izglītības, kultūras un zinātnes ministrija, kā arī citas organizācijas. Komitejas mērķis ir piedalīties *Eurostudent* projekta stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

2.4. Rezultātu izmantošana

Eurostudent dati tiek izmantoti politikas novērtēšanai jautājumos par studējošo laika budžetu (lekcijas, patstāvīgais darbs un nodarbinātība), augstākās izglītības pieejamību jauniešiem no dažādām sociālajām grupām, studentu starptautisko mobilitāti un to ietekmējošop faktoru analīzei, tai skaitā studentu ekonomisko stāvokli, nodarbinātību, ģimenes stāvokli, starptautiskās mobilitātes saistību ar finansējuma pieejamību, studiju maksas politiku, tās saistību ar studentu nodarbinātību, pilna/nepilna laika studijām.

Pētījuma ietvaros katra valsts publicē ziņojumu par nacionālo pētījumu un pēc vienotas metodikas sagatavo pētījuma datus iesniegšanai publiski pieejamā datubāzē. Nākamajā solī tiek sagatavots starptautiskais salīdzinošais ziņojums, kas aptver galvenos studentu sociālos un ekonomiskos dzīves apstākļus raksturojošus rādītājus. Paredzams, ka *Eurostudent VI* starptautiskais ziņojums tiks publicēts 2018. gada pavasarī. Bez tam starptautiskajā pētnieku tīkla ietvaros zinātnieki var vienoties par dažādu tematisku publikāciju izstrādi un izdošanu. Visbeidzot, katra pētījuma sākumposmā un noslēgumā tiek organizēta pētnieku un augstākas izglītības politikas veidotāju konference.

Paredzams, ka galvenie pētījuma rezultātu izmantotāji būs augstākās izglītības politikas veidotāji un īstenotāji nacionālā un starptautiskā līmenī, kā arī augstskolu vadība, administrācija un docētāji, pētnieki un studentu organizācijas. *Eurostudent VI* starptautiskie dati tiks izmantoti Boloņas procesa darba grupā, gatavojot analītisku ziņojumu nākamajai augstākās izglītības ministru konferencei Parīzē.

3. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

3.1. Izlase

Balstoties uz darba uzdevumu un *Eurostdent* pētījuma izlases veidošanas vadlīnijām, studējošo aptaujai tika izmantota stratificēta divpakāpju klasteru izlase. Par izlases pamatvienību (PSU) stratas ietvaros tiek uzskatīta noteikta administratīva vienība (piemēram, studiju programma). Pirmajā izlases veidošanas posmā atlasītajās primārajās izlases vienībās, izmantojot nejaušās izlases metodi, tika atlasīti studējošo kursi jeb sekundārās izlases vienības (SSU).

Izlases rāmja veidošanā tika izmantota Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) apkopotā informācija par augstskolu un koledžu audzēkņu skaitu 2016./2017. mācību gada sākumā (stāvoklis uz 2016. gada 1. oktobri). *Eurostudent* pētījuma ģenerālo kopumu veido visi valsts un juridisko personu dibināto augstskolu un koledžu 2016./2017. mācību gada studenti, izslēdzot tās studentu grupas, kuras neatbilst starptautiskā pētījuma mērķgrupai: 1) īstermiņa apmaiņas studenti (piemēram, *ERASMUS* studenti), 2) tālmācības programmu studenti, 3) nepilna laika programmās studējošie, 4) doktora līmeņa studiju programmās studējošie, 5) klausītāja statusā esošie, 6) aizsardzības un drošības programmās studējošie, kuri studiju laikā saņem atalgojumu no augstskolas.

Atbilstīgi statistikas datiem kopējais studējošo skaits pētījuma mērķa grupā bija 58 000, no kuriem 58% bija sievietes un 42% vīrieši. Studējošo sadalījums studiju līmeņos: 13% studēja 1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās, 59% — bakalaura līmeņa [13] programmās, 21% — maģistra līmeņa programmās un 8% garā cikla programmās.

Saskaņā ar *Eurostudent* vadlīnijām nacionālajā pētījumā tika izmantota izglītības jomu klasifikācija ISCED-F 2013.[14] Izlases aprēķiniem tika veikta statistikas datos pieejamās informācijas pielīdzināšana minētajai klasifikācijai.

[13] Šeit un turpmāk tekstā jēdzieni «bakalaura līmeņa programma» un «maģistra līmeņa programma» lietoti saskaņā ar projekta metodoloģiskajām vadlīnijām, lai apzīmētu attiecīgi ISCED 6. un 7. līmeņa programmu saimes.

[14] Izmantotie informācijas avoti: Ministru kabineta Noteikumi par Latvijas izglītības klasifikācija (Nr. 322 2017. gada 13. jūnijā, 2. pielikums) un «Detalizēta informācija par augstskolu un koledžu studiju programmām» (http://www.izm.gov.lv/images/izglitiba_augst/Studiju_programmas_2016.xls).

1. tabula. Izlases rāmja aptvertais augstskolu un koledžu studentu skaits

	ISCED 5		ISCED 6		ISCED 7		ISCED 7 (garā cikla)	
	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.
Izglītība	43	1	1390	269	602	67		
Humanitārās zinātnes un māksla	118	30	3258	1301	976	279		
Sociālās, komunikācijas un informācijas zinātnes			2023	995	790	188		
Komerczinības, administrēšana un tiesību zinātne	797	498	4874	3408	2543	1350		
Dzīvās dabas zinātnes, matemātika un statistika	1	3	906	615	427	176		
Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas	82	393	535	2268	385	654		
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	196	1451	2094	4847	642	1271		
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	26	26	163	325	47	45	244	49
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	2792	333	1848	316	1054	238	2701	1513
Pakalpojumi	151	337	1517	1038	266	225		

Avots: IZM, autoru aprēķini.

Lai sasniegtu darba uzdevumā definēto minimālo efektīvās izlases apjomu n = 2000, kā arī ņemot vērā prognozēto nerespondences līmeni, teorētiskajā izlasē tika iekļauts lielāks studentu skaits. Aprēķinos tika ņemta vērā LU FSI iepriekšējā pieredze *Eurostudent* un citu studentu/skolēnu aptauju veikšanā. Prakse liecina, ka mācību iestāžu atteikumu un anketēšanas brīdī klāt neesošo studentu dēļ izlasi būtu nepieciešams palielināt par aptuveni 30%, t.i., iekļaut tik lielu kursu skaitu, lai pēc teorētiskām aplēsēm tajos kopumā mācītos vismaz 2600 studentu. Īstenojot vienkāršo gadījumizlasi, šāds izlases apjoms garantētu maksimālo kļūdas robežu 0,9 procentpunktu robežās visai izlasei. Tā kā aptaujas veikšanas periodā pieejamie IZM dati neļauj noteikt precīzu studējošo skaitu kursā/grupā, izlasei nepieciešamā kursu skaita noteikšanai tika aprēķināts vidējais studentu skaits grupās. Šajā kalkulācijā tika ņemts vērā studentu un studiju programmu skaits katrā no stratām.

Eurostudent VI aptaujas vajadzībām izstrādātā izlase nodrošina reprezentivitāti pēc šādiem kritērijiem: studiju līmenis, izglītības joma saskaņā ar ISCED-F 2013 klasifikāciju un augstākās izglītības iestādes atrašanās vietas urbanizācijas līmenis.

3.2. Instrumentārijs

Datu ieguvei izmantota *Eurostudent* konsorcija ietvaros izstrādātā vienotā aptaujas anketa, kura ietver atbilstīgi starptautiskā salīdzinošā pētījuma standartiem pārtulkotu un adaptētu *Eurostudent VI* aptaujas jautājumu kopumu.

Eurostudent pētījuma dalībvalstīs aptauja tiek īstenota pēc vienotas metodoloģijas un metodikas. Studentu viedokļi un fakti par dzīves apstākļiem tiek noskaidroti desmit

tematiskajos blokos, uzdodot studentiem katrā valstī vienādus jautājumus. Dzīves apstākļi un pāreja uz augstāko izglītību ietver plašu jautājumu loku — sākot no tā, kā students nonāk augstākās izglītības sistēmā — tradicionālā ceļā pēc vispārējās vidējās izglītības atestāta ieguves dienas skolā vai netradicionālā ceļā, piemēram, pēc profesionālās izglītības diploma ieguves, vakarskolas vai pašmācības ceļā apgūstot vidējo izglītību, eksternā kārtojot vidējās izglītības eksāmenus. Šis jautājumu loks palīdz noskaidrot augstākās izglītības pieejamības ceļus. Pēc iepriekšējo pētījuma posmu rezultātiem Latvijā studijas augstākajā izglītībā vairākums studentu uzsāk pēc vispārējās vidējās izglītības dienas skolā.

Nākamais jautājumu loks saistīts ar studenta sociālo izcelsmi jeb studenta vecāku izglītību un nodarbošanos. Šajā jautājumu grupā tiek noskaidrots, vai augstākā izglītība Eiropā kopumā un katrā pētījuma dalībvalstī ir vienlīdz pieejama jauniešiem, kuru vecākiem ir atšķirīgs izglītības līmenis, nodarbošanās un sociālais statuss sabiedrībā. Iepriekšējos *Eurostudent* pētījumos noskaidrots, ka Latvija ir viena no tām Eiropas valstīm, kurās augstāko izglītību biežāk nekā citās ES valstīs iegūst jaunieši no ģimenēm, kuru vecākiem ir augstākā izglītībā. Šis rādītājs liecina par augstākās izglītības ierobežotāku pieejamību jauniešiem no tām sociālajām grupām, kuras vecākiem ir zemāks izglītības līmenis.

Apjomīgākais jautājumu loks saistīts ar studentu ekonomisko un sociālo dzīves apstākļu mērījumiem, kas aptver vairākus tematiskos blokus:

- studentu nodarbinātības līmenis un raksturs, mājokļa apstākļi studiju laikā;
- studiju apstākļi (t.sk. materiāltehniskais nodrošinājums), apmierinātība ar studijām un studiju kvalitātes vērtējums, sagatavotība darba tirgum;
- laika budžets;
- ienākumu un izdevumu struktūra un apjoms;
- līdzdalība ES studentu apmaiņas un starptautiskajās studiju programmās;
- līdzdalība sabiedrībā notiekošajos procesos (sociāli politiskā aktivitāte).

Lai arī aptauja tiek veikta pēc vienotas metodoloģijas, tomēr katra valsts drīkst iekļaut aptaujas anketā papildu jautājumus. Latvijā, piemēram, pētījuma visos posmos tika iekļauti jautājumi par studentu līdzdalību, 4. posmā — jautājumi par studentu iekšējo mobilitāti un diskrimināciju, savukārt 5. posmā — paplašināti studiju kvalitātes vērtējumi. Jāatzīmē, ka, ņemot vērā iepriekšējo pieredzi, arī *Eurostudent* starptautiskajā anketā katrā secīgi nākamajā posmā atsevišķu jautājumu vai atbilžu formulējumi tiek mainīti vai pievienoti no jauna. Šādu izmaiņu mērķis ir uzlabot mērījumu kvalitāti vai precizitāti, tomēr jāpiebilst, ka dažkārt tas ierobežo rezultātu salīdzināmību laikā, proti, ar pētījuma iepriekšējo posmu datiem.

Aptaujas anketa tika sagatavota latviešu, krievu un angļu valodā, tādējādi nodrošinot labvēlīgus apstākļus dažādās valodās runājošiem studentiem pēc iespējas labāk izprast jautājumus un precīzāk sniegt atbildes.

3.3. Izlases realizācija

Izmantotā aptaujas metode — tieša anketēšana mācību grupā, realizācijas veids — anketas pašaizpilde intervētāja klātbūtnē. Anketēšana tika veikta uz vietas tajos kursos vai mācību grupās, kuras bija iekļautas izlasē, pirms tam informējot augstskolas administrāciju un vienojoties ar programmu vadītājiem, docētājiem par pieņemamāko laiku aptaujas veikšanai. Aptaujā tika lūgti piedalīties visi klātesošie studenti.

Pētījuma lauka darbs tika realizēts no 2017. gada 1. marta līdz 6. jūnijam. Anektēšana tika veikta 138 mācību grupās 29 Latvijas augstākās izglītības iestādēs:

- Alberta koledža
- Baltijas Starptautiskā akadēmija
- Banku augstskola
- Biznesa augstskola «Turība»
- Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskola «RISEBA»
- Daugavpils Universitāte
- Ekonomikas un kultūras augstskola
- Latvijas Jūras akadēmija
- Latvijas Kultūras akadēmija
- Latvijas Kultūras akadēmijas Latvijas Kultūras koledža
- Latvijas Lauksaimniecības universitāte
- Latvijas Mākslas akadēmija
- Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija
- Latvijas Universitāte
- Latvijas Universitātes Paula Stradiņa medicīnas koledža
- Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledža
- Liepājas Universitāte
- Profesionālās izglītības kompetences centrs «Rīgas Tehniskā koledža»
- Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija
- Rīgas 1. medicīnas koledža
- Rīgas Celtniecības koledža
- Rīgas Ekonomikas augstskola
- Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija
- Rīgas Stradiņa universitāte
- Rīgas Tehniskā universitāte
- Sociālās integrācijas valsts aģentūra
- Ventspils Augstskola
- Starptautiskā kosmetoloģijas koledža
- Vidzemes augstskola

No dalības pētījumā atteicās vai izvairījās Transporta un sakaru institūts un Rīgas Aeronavigācijas institūts.

No saņemtajām anketām 93 pēc sākotnējās pārbaudes tika atzītas par nederīgām (iesniegtas neaizpildītas anketas, atbildes sniegtas uz mazāk nekā 40% jautājumu), šīs anketas tika izslēgtas no turpmākās apstrādes. Kopējais realizētās izlases apjoms n = 2424. Savukārt atbilstīgi starptautiskā pētījuma prasībām par derīgām tiek atzītas tās anketas, kurās studenti snieguši informāciju vismaz par galvenajiem mērījumu indikatoriem: materiālo un laika budžetu, vecāku izglītības līmeni, izglītības gaitām u.c. Veicot datu pārbaudi, no pirmējā datu faila tika izslēgts vēl 61 gadījums, tādējādi datu failā saglabāti 2363 gadījumi (anketas).

Datu svarošanai sadarbībā ar starptautiskā pētījuma vadības grupu veikti kombinēto svaru aprēķini, kuri balstās uz divām pazīmju grupām: a) studiju līmenis, izglītības joma (10 kategorijas pēc ISCED-F 2013) un respondenta dzimums, b) vecums (9 kategorijas, balstoties uz stāvokli statistikas apkopošanas brīdī). Svarotie dati ir reprezentatīvi attiecībā pret Latvijas augstākās izglītības iestāžu studentu ģenerālo kopu pilna laika studijās. Analīzē izmantoto gadījumu skaits pēc svarošanas — n = 2340.

4. STUDĒJOŠO RAKSTUROJUMS

Bez pamatjautājumiem, kuru mērķis ir noskaidrot studentu dzīves sociālos un ekonomiskos apstākļus, katrā pētījuma posmā tiek veikta virkne mērījumu, kas sniedz studējošo kopas raksturojumu pēc nozīmīgākajām sociāldemogrāfiskajām pazīmēm: dzimuma, vecuma, tautības, studentu vecāku ģimenes sociālā statusa u.tml. Turpmāk sniegsim īsu studentu kopuma raksturojumu atbilstoši šīm pazīmēm.

4.1. Studentu sociāldemogrāfiskais portrets

Aptaujāto studentu sadalījums pēc dzimuma atbilst kopējam dzimumu dalījumam augstskolās studējošo ģenerālajā kopā: 58% studējošo ir sievietes un 42% — vīriešu. Protams, dažādās studiju programmās un programmu tematiskajās jomās sieviešu un vīriešu īpatsvars studējošo vidū nozīmīgi atšķiras. Tradicionāli tādās jomās kā humanitārās zinātnes un māksla vai izglītība lielākā daļa studējošo ir sievietes (71–85%). Nozīmīgi augstāks sieviešu īpatsvars ir arī tādās izglītības jomās kā veselības aprūpe un sociālā labklājība (79%), sociālās zinātnes (71%), kā arī komerczinību, administrēšanas un tiesību zinātnes (60%). Pieaudzis sieviešu īpatsvars arī lauksaimniecības (67%), dzīvās dabas zinātņu, matemātikas un statistikas (62%) un pakalpojumu izglītības jomā (61%). Savukārt lielāks vīriešu īpatsvars studējošo vidū jau tradicionāli raksturīgs informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomā (76%) un inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības jomā (73%).

Aptaujātie studenti pēc vecuma iedalās šādi: 33% aptaujāto ir vecumā līdz 21 gadam, 33% — no 22 līdz 24 gadus veci, 20% — vecumā no 25 līdz 29 gadiem, 15% — vismaz 30 gadus veci vai vecāki. Absolūtais vairākums (96%) studējošo ir dzimuši Latvijā, arī lielākā daļa no studentu vecākiem ir dzimuši Latvijā — 81% gadījumu Latvijā dzimuši abi vecāki. Ārpus Latvijas dzimušo vidū vairums ir no Krievijas Federācijas.

Tā kā lielākā daļa augstskolu koncentrējas Rīgā, aptaujāto studentu sadalījums atbilstīgi augstākās izglītības iestādes atrašanās vietai ir šāds: Rīgas augstākās izglītības iestādēs mācās 72% respondentu, 28% studē reģionālajās augstskolās. Pētījumā netiek iekļautas ziņas par vietu, kur students dzīvojis pirms iestāšanās augstskolā, bet tiek noskaidrota vieta, kur respondents ieguvis vidējo izglītību. Nedaudz vairāk kā trešdaļa (36%) studējošo vidējo izglītību ir ieguvuši Rīgā, 22% — republikas nozīmes pilsētās, 29% — citās Latvijas pilsētās, bet 10% aptaujāto — lauku vidusskolās vai vidējās profesionālās izglītības iestādēs. Mazāk nekā 3% no pašreizējiem studentiem vidējo izglītību ieguvuši ārzemēs.

2. tabula. Izlases raksturojums

Svērtās vērtības		Skaits	%
Izglītības joma (ISCED-F 2013)	Izglītība	100	4,3
	Humanitārās zinātnes un māksla	238	10,2
	Sociālās, komunikācijas un informācijas zinātnes	167	7,1
	Komerczinības, administrēšana un tiesību zinātne	538	23
	Dzīvās dabas zinātnes, matemātika un statistika	78	3,3
	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas	180	7,7
	Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	446	19
	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	27	1,1
	Veselības aprūpe un sociālā labklājība	438	18,7
	Pakalpojumi	128	5,5
	1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programma	303	12,9
	Akadēmiskā bakalaura studiju programma	312	13,3
	Akadēmiskā maģistra studiju programma	387	16,5
	Profesionālā bakalaura programma vai 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma	873	37,3
	Profesionālā maģistra studiju programma vai 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma	306	13,1
Studiju līmenis	Garā cikla 2. līmeņa profesionālā augstākā izglītība	159	6,8
Mācību iestādes atrašanās vieta	Rīga	1685	72,0
	Cita pilsēta/reģions	655	28,0
	Sieviete	1362	58,2
Dzimums	Vīrietis	978	41,8

Salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu pirms 4 gadiem[15], nozīmīgi palielinājusies to studentu daļa, kuriem ir bērni, — no 6% līdz 14,7%. Daļēji tas skaidrojams ar to, ka pēdējā pētījuma posmā izlasē ir salīdzinoši lielāks īpatsvars gados vecāku studentu. Līdzīgi kā iepriekš, to studentu grupā, kuriem ir bērni, vairāk nekā pusei (54%) ir viens bērns, trešdaļai (33%) — divi bērni, bet 13% ir trīs un vairāk bērnu. Studenti — bērnu vecāki mācās dažādu līmeņu studiju programmās: 30% iegūst pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību, 24% studē bakalaura programmās, bet vairums (46,4%, kas atbilst arī vecuma pieaugumam) studē maģistra līmeņa un garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmā.

[15] Šeit un turpmāk salīdzinājumiem tiek izmantoti *Eurostudent IV* un *Eurostudent V* aptauju dati. Sk.:
Hauschildt, K., Gwosć, C., Netz, N., & Mishra, S. (2015). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012–2015*. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.
Koroleva, I., Aleksandrovs, A., Trapenciere, I., Rungule, R., Trapencieris, M., Jankovskis, M. (2013). *Studentu sociālie un ekonomiskie dzīves apstākļi Latvijā: Eurostudent V*. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts. Iegūts no http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/13.pdf
SKDS. (2009). *Studentu sociālie un ekonomiskie dzīves apstākļi Latvijā: Eurostudent IV.* Rīga. Iegūts no http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/15.pdf

5. STUDENTU SOCIĀLĀ IZCELSME

Studenta vecāku ģimenes sociālo statusu raksturo vairāki mērījumi — vecāku izglītības līmenis, nodarbošanās, vecāku ģimenes materiālās pārticības subjektīvais vērtējums. Latvijas pētījumā papildus iekļauts jautājumu bloks par studenta un viņa ģimenes materiālo stāvokli. Diemžēl šajā aptaujas posmā nav iekļauts tiešais jautājums par vecāku ģimenes sociālo statusu, kas atbilstoši iepriekšējo pētījuma posmu rezultātiem nozīmīgi korelēja ar vecāku izglītības līmeni un nodarbošanos.

5.1. Vecāku izglītība un vecāku ģimenes materiālā labklājība

Līdzīgi kā iepriekšējo *Eurostudent* pētījuma posmu rezultāti, arī 2017. gada aptaujas dati apstiprina hipotēzi par vecāku izglītības un nodarbošanās saistību ar respondenta izglītības ceļa izvēli. Dažāda līmeņa augstākā izglītība ir 59% no aptaujāto studentu mātēm, t.sk.: 7% ir 1. līmeņa augstākā jeb koledžas izglītība, 16% — bakalaura, 31% — maģistra grāds vai tā ekvivalents (lielākoties tā ir augstākā izglītība, kas iegūta padomju gados), bet 1,6% — doktora grāds.

Arī pārējie izglītības raksturojumi praktiski neatšķiras no iepriekšējo gados novērotājiem rezultātiem. Studentu tēvu izglītības līmenis ir nozīmīgi zemāks: dažāda līmeņa augstākā izglītība ir 37% tēvu (koledžas līmenis — 5%, bakalaura grāds — 10%, bet maģistra grāds vai tā ekvivalents (t.sk. padomju laikā iegūtā augstākā izglītība) ir 20% tēvu).

Apkopotie dati liecina, ka, līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma posmos, arī šobrīd vairāk nekā pusei studentu (62%) vienam no vecākiem ir augstākā izglītība, kas parāda to, ka augstākās izglītības iestāžu studentu vecākiem ir augstāks formālās izglītības līmenis nekā populācijā kopumā.

Tāpat kā iepriekšējās studentu aptaujās, tostarp *Eurostudent IV* (2009) un *Eurostudent V* (2013) pētījumos, studentiem bijis salīdzinoši grūtāk atbildēt par tēva nekā mātes izglītību, nodarbošanos vai dzimšanas vietu u.tml. Tēva izglītības līmeni nezina vai par to nevēlas atbildēt 12% aptaujāto studentu, par māti grūtības atbildēt ir 4% studējošo.

2. attēls. Vecāku augstākais sasniegtais izglītības līmenis (%)

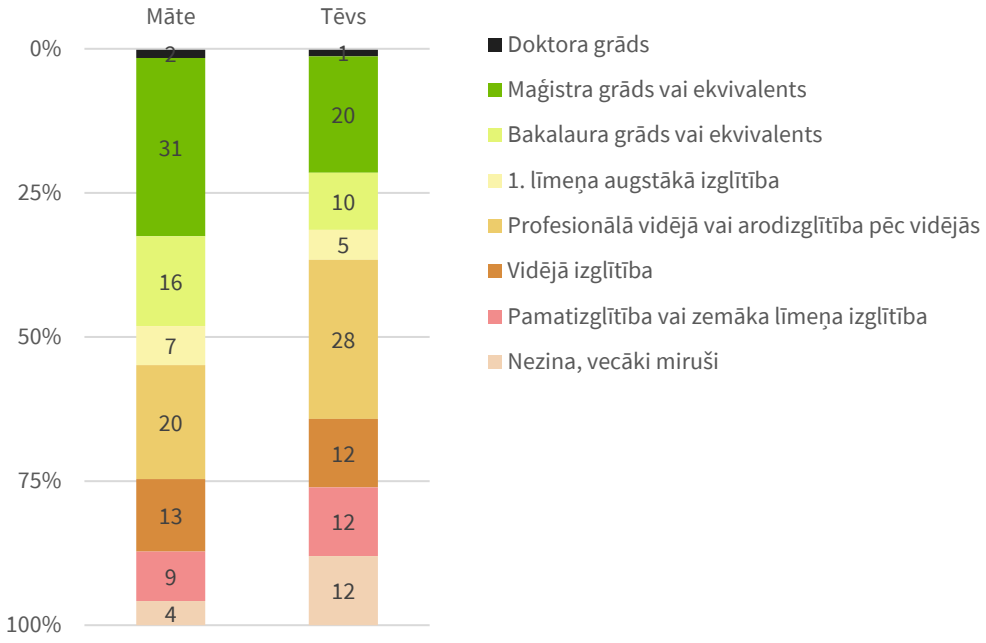

Bāze: visi respondenti.

Raksturojot vecāku nodarbinātības statusu, redzam, ka lielākai daļai studentu vecāki strādā algotu darbu vai ir uzņēmēji/pašnodarbinātie. Ekonomiski aktīvi ir 73% tēvu (t.sk. algotā darbā nodarbināti 46,2%, uzņēmēji vai pašnodarbinātie 20%), savukārt mātes raksturo vēl augstāks nodarbinātības īpatsvars — kopumā ekonomiski aktīvas ir 80% no mātēm (t.sk. algotu darbu strādā 63,3%, bet uzņēmējas vai pašnodarbinātās ir 13%). Jau tradicionāli mātes ievērojumi biežāk nekā tēvi nodarbinātas algotā darbā, savukārt tēvu vidū biežāk sastopami uzņēmēji. Diezgan liela studentu daļa nezina vai nevēlas atbildēt par sava tēva nodarbošanos, un interesanti, ka šo studentu daļa ir tieši tikpat liela kā 2013. gadā, proti, 16,8%. Par māti šādu atbildi sniedz 4% studentu. Jāpiebilst, ka šādu atbildi sniedz arī tie studenti, kuru tēvs vai māte ir atstājuši ģimeni vai miruši.

3. tabula. Vecāku nodarbinātības statuss (%)

	Māte	Tēvs
Strādā algotu darbu	63,3	46,2
Ir uzņēmējs	5,5	12,6
Pašnodarbinātais	7,8	7,3
Strādā vai studē ārzemēs	3,9	6,7
Nestrādā vai ir bezdarbnieks	2,6	2,6
Cits nodarbinātības statuss	6,5	1,4
Pensija, invaliditāte	8,7	9,1
Nezina, vecāki miruši	4,2	16,8

Bāze: visi respondenti. Iespējamas vairākas atbildes.

Vērtējot savu vecāku ģimenes materiālo pārticību 5 punktu skalā, kur 1 nozīmēja «ļoti turīgi/pārtikuši», bet 5 — «nemaz nav turīgi/pārtikuši», vairāk nekā trešā daļa — 38% studentu vērtējuši savu vecāku ģimeni kā turīgu (ļoti turīgu vai zināmā mērā turīgu), 46% studējošo uzskata, ka ģimene ir vidēji pārtikusi, un salīdzinoši neliela daļa — 16% raksturo savu vecāku ģimeni kā ne pārāk turīgu vai pat trūcīgu.

3. attēls. Vecāku ģimenes materiālās labklājības novērtējums (%)

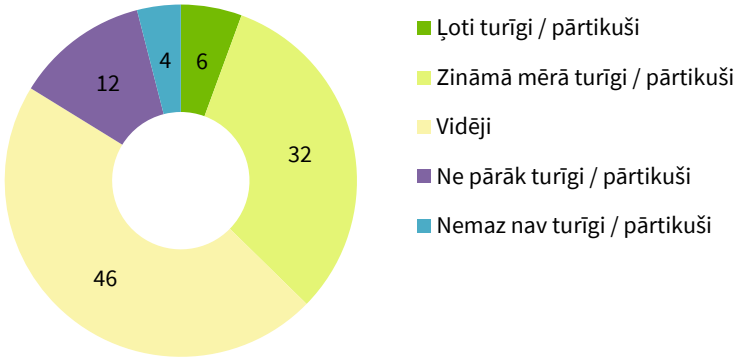

Bāze: visi respondenti.

Līdzīgi kā iepriekšējā pētījumā tika konstatēta korelācija starp vecāku izglītības līmeni un vecāku ģimenes statusa novērtējumu, pēdējās aptaujas dati norāda uz tiešu sakarību starp vecāku izglītības līmeni un vecāku ģimenes materiālo pārticību.

Jo augstāks vecāku izglītības līmenis, jo augstāk viņu bērni — studenti vērtē ģimenes turīgumu (2,37 — ģimenē kādam no vecākiem ir augstākā izglītība; 3,22 — nevienam no vecākiem nav augstākās izglītības).

4. tabula. Vecāku ģimenes turīguma vērtējums atkarībā no vecāku izglītības līmeņa (vid.)

	Turības vērtējums atkarībā no:		
	vecāku augstākā sasniegtā izglītības līmeņa	tēva izglītības	mātes izglītības
Pamatizglītība vai zemāka izglītība	3,22	3,10	3,17
Vidējā izglītība	3,11	2,83	2,98
Profesionālā vidējā vai arodizglītība pēc vidējās izglītības	2,99	2,83	2,94
1. līmeņa augstākā izglītība (koledžas)	2,64	2,64	2,62
Bakalaura grāds vai ekvivalents	2,62	2,47	2,59
Maģistra grāds / 2. līmeņa profesionālā augstākā izglītība vai ekvivalents	2,60	2,52	2,57
Doktora grāds	2,37	2,43	2,34

Bāze: visi respondenti. Vidējais vērtējums skalā no 1 līdz 5.

Lai arī liela daļa studentu, kuri patstāvīgi strādā un kuriem ir savi ienākumi, vai kuri ir jau nodibinājuši savu ģimeni, nav vairs tieši atkarīgi no vecāku palīdzības un vecāku

materiālā atbalsta, tomēr pastāv korelācija starp vecāku ģimenes pārticības līmeņa un pašu studentu labklājības līmeņa subjektīvo novērtējumu. Salīdzinot studējošo pašvērtējumu par iespējām iegādāties dažādas preces un pakalpojumus, būtiskākais rādītājs ir, cik lielā mērā personīgie vai mājsaimniecības ienākumi atļauj normāli ēst un iegādāties apģērbu, apavus. Pēc šiem rādītājiem atšķirības starp studentiem, kuri nāk no pārtikušākām ģimenēm, un tiem, kuri raksturo vecāku ģimeni kā mazāk pārtikušu vai trūcīgu, ir ļoti nozīmīgas. Studenti no mazturīgām ģimenēm četras reizes biežāk min, ka ienākumi neļauj normāli ēst vai atļauj iegādāties tikai pašu nepieciešamāko (5% salīdzinājumā ar 23%), vairāk nekā pusei (53%) studentu no mazāk pārtikušām ģimenēm ienākumi neļauj iegādāties apģērbu/apavus vai atļauj tikai pašu nepieciešamāko. Līdzīga tendence un statistiski tikpat nozīmīgas atšķirības starp dažādas sociālās izcelsmes studentiem vērojamas arī pēc citiem rādītājiem — iespējām apmeklēt kultūras pasākumus, nodarboties ar vaļaspriekiem, iegādāties vajadzīgās grāmatas u.tml. Interesanti, ka korelācija starp šiem rādītājiem nav atkarīga no tā, vai students šobrīd dzīvo kopā ar saviem vecākiem vai nē, proti, materiālo iespēju vērtējumu šis fakts neietekmē.

5. tabula. Studējošo pašvērtējums par iespējām iegādāties dažādas preces un pakalpojumus (%)

	Neļauj vai atļauj tikai pašu nepieciešamāko		Vairāk vai mazāk atļauj un atļauj pilnībā	
	Pārtikusi vecāku ģimene	Mazturīga vecāku ģimene	Pārtikusi vecāku ģimene	Mazturīga vecāku ģimene
Normāli ēst	5	23	95	77
Iegādāties apģērbu, apavus	20	53	80	47
Apmeklēt kultūras pasākumus, kurus vēlaties (kino, koncertus utt.)	21	53	79	47
Nodarboties ar vaļasprieku	20	51	80	49
Iegādāties grāmatas, kuras vēlaties	29	61	71	39
Iegādāties sporta, izklaides inventāru	42	72	58	28
Iegādāties ilglietojamās preces (mēbeles, sadzīves tehniku, mašīnu)	58	79	42	21

Bāze: visi respondenti.

Tāpat interesanti norādīt, ka kopš 2013. gada studentu subjektīvajā materiālās labklājības vērtējumā izmaiņas ir diezgan nebūtiskas. Gandrīz visos rādītājos nedaudz pieaugusi to studentu daļa, kuru ienākumi vairāk vai mazāk atļauj apmierināt visas vajadzības, un nozīmīgāk palielinājusies tikai tā daļa, kuri var atļauties iegādāties, piemēram, sporta inventāru, ilglietojamās preces u.tml.

4. attēls. Studējošo pašvērtējums par iespējām iegādāties dažādas preces un pakalpojumus 2013. un 2017. gadā (%)

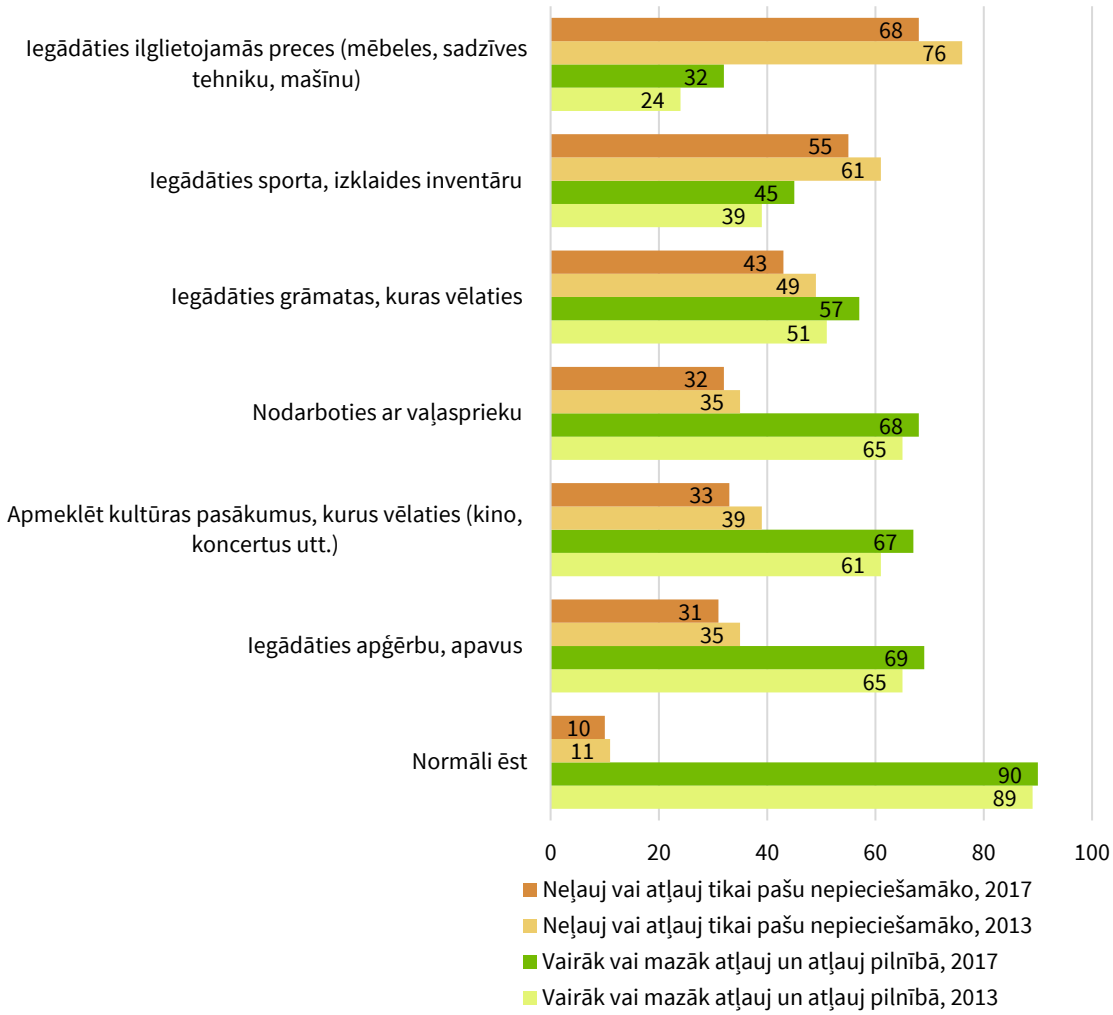

Bāze: visi respondenti.

6. PĀREJA UZ AUGSTĀKO IZGLĪTĪBU

6.1. Studentu pieredze pirms iestāšanās augstākās izglītības iestādēs

Atbilstoši *Eurostudent* pētījuma koncepcijai dati par jauniešu pāreju uz augstāko izglītību nodrošina iespēju analizēt svarīgu Boloņas procesa aspektu — augstākās izglītības pieejamību dažādām iedzīvotāju grupām. Augstākās izglītības pieejamības aktualitāte saistāma arī ar modernizācijas nozīmīgumu atbilstoši Eiropas Komisijas izstrādātajai «Eiropa 2020» stratēģijai. Tāpēc dažādas iespējas, kā iestāties augstskolā un uzsākt studijas, ir būtisks augstākās izglītības aspekts. Šajā nodaļā tiks aplūkoti pārejas veidi no vidējās izglītības uz augstāko izglītību, studentu pieredzes nozīmīgums pirms iestāšanās augstskolā, darba pieredze pirms iestāšanās augstskolā, mācību pārtraukumi starp studiju uzsākšanu un absolvēšanu, kā arī plāni par turpmākajām studijām.

6.2. Studiju mobilitāte

Pārejas uz augstāko izglītību analīzi sāksim ar ģeogrāfiskās pārejas (*transition*) jeb mobilitātes raksturojumu. Lielākā daļa Latvijas augstskolu atrodas Rīgā, tādēļ studentu mobilitāti pēc vidējās izglītības iegūšanas tradicionāli raksturo vienvirziena kustība — no laukiem un mazpilsētām uz lielajām pilsētām, reģiona centriem, no dažādiem reģioniem uz Rīgu. Gandrīz trīs ceturtdaļas (72%) aptaujāto studentu 2017. gadā studē Rīgā, pārējie (28%) — reģionālajās augstskolās ārpus Rīgas (Daugavpilī, Liepājā, Jelgavā, Rēzeknē, Ventspilī un Valmierā). Tas raksturo korelāciju starp vidējās izglītības iegūšanas vietu un augstskolas atrašanās vietu. Līdzīgu vidusskolas absolventu plūsmas virzienu demonstrēja arī *Eurostudent V* dati.

Rīgas augstskolās kopumā studē lielākā daļa no Latvijas augstskolu studentiem, to skaitā tie jaunieši, kuri vidējās izglītības iestādes absolvējuši citās Latvijas pilsētās, laukos vai ārzemēs. Reģionālajās augstskolās studējošo vidū lielāks ir to jauniešu īpatsvars, kuri vidējo izglītību ieguvuši pilsētā, kurā atrodas augstskola, vai kādā citā šī reģiona pilsētā / apdzīvotā vietā. To ilustrē dati par studējošo sadalījumu atkarībā no augstskolas atrašanās vietas.

6. tabula. Augstskolu studentu sadalījums pa reģioniem atkarībā no vidējās izglītības iegūšanas vietas (rindu %)

	Reģions, kurā iegūta vidējā izglītība				
Augstskolas atrašanās vieta	Rīga, Pierīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale
Rīga, Pierīga	60	11	10	11	8
Latgale	7	2	0	7	84
Kurzeme	4	7	83	6	0
Vidzeme	11	71	3	11	3
Zemgale	30	10	16	29	15

Bāze: visi respondenti.

Vairāk nekā puse (60%) no Rīgas augstskolu un koledžu studentiem vidējo izglītību ieguvuši Rīgā vai Pierīgā. Rīgā studējošo vidū ļoti līdzīga ir studentu proporcija no citiem Latvijas reģioniem (10–11%), izņemot Latgali (8%). Reģionālo augstskolu studentu kopskaitā lielākā daļa (no 71% līdz 84%) respondentu vidējo izglītību ieguvuši tajā pašā reģionā, visbiežāk pilsētā, kur atrodas augstskola. Taču ir arī izņēmumi, kas saistīti ar studiju programmu specifiku — ja tās ir pieejamas tikai vienā mācību iestādē, tad arī studējošie nāk no visiem Latvijas reģioniem.

6.3. Iepriekšējās pieredzes un prasmju nozīme, pirmo reizi uzsākot vai turpinot studijas

Eurostudent VI aptaujā atsevišķos jautājumos tika noskaidrots, vai kādas no prasmēm un papildu pieredze, ko respondents guvis ārpus formālās izglītības, tika ņemtas vērā, iestājoties augstskolā pirmo reizi (1), vai ieskaitīti kā kredītpunkti pašreizējā studiju programmā (2). Dati liecina, ka ārpus formālās izglītības iegūtās zināšanas, prasmes vai darba pieredze ir ņemta vērā 20% gadījumu. Atbildot uz atklāto jautājumu, studenti minējuši ļoti plaša spektra prasmes un zināšanas, kas bijušas nepieciešamas vai sniegušas papildu bonusus.

Studenti minējuši gan profesionālās ievirzes izglītību (mūzikas skola), gan profesionālo izglītību (profesionālā skola, medicīnas skola), gan piedalīšanos skolēnu mācību priekšmetu olimpiādēs un zinātniski praktisko darbu, gan neformālajā izglītībā iegūtās vai papildus izkoptās prasmes (svešvalodas, fiziskā pilnveide un sports, jauno žurnālistu skola, jauno līderu skola, *Junior Achievement*, Humanitārā akadēmija), gan profesionālo zināšanu testus, gan brīvprātīgā darba pieredzi. Studenti, kas turpina studijas (piem., bakalaura, garā cikla vai maģistra studiju programma vai studiju atsākšana pēc pārtraukuma), minējuši ieskaitītos kredītpunktus, iepriekš kārtotos eksāmenus, iepriekšējo praksi profesijā, vasaras skolas, dažādus neformālajā izglītībā iegūtos sertifikātus, ārzemēs apgūto priekšmetu/kursu pielīdzināšanu u.c.

Atšķirībā no *Eurostudent V* aptaujas, kad kā papildu prasmes vai pieredzi studenti visbiežāk minēja sasniegumus mācību olimpiādēs, zinātniski pētnieciskajos konkursos

(16%), šobrīd visbiežāk tiek nosaukta darba pieredze (19,6%). Atbildes atšķiras arī atkarībā no tā, vai students pirmo reizi iestājies augstskolā vai turpina studijas nākamajā līmenī vai pēc studiju pārtraukuma.

Tie studenti, kuru prasmes un/vai pieredze ņemta vērā, pirmo reizi stājoties augstskolā, visbiežāk minējuši darba pieredzi (16,7%) un neformālā izglītībā iegūtās prasmes (10,4%), piedalīšanos mācību priekšmetu olimpiādēs (7,2%), zinātniski pētniecisko darbu (5,4%). Zinātņu skolas sertifikāti, publikācijas u.tml. minēti kopumā apmēram 10% gadījumu.

Savukārt tie studenti, kas turpina studijas nākamajā studiju posmā vai pēc studiju pārtraukuma, visbiežāk minējuši darba pieredzi (25%), iepriekš apgūtos priekšmetus/kursus (14,7%), ieskaitītos kredītpunktus (15,4%). Retāk tiek minēta papildus izglītība (valodu prasmes, piedalīšanās kursos) — 5%, zinātniskais darbs, publikācijas vai piedalīšanās konferencēs (6,7%), kā arī profesionālās ievirzes vai koledžas izglītībā (mūzikas skola, medicīnas koledža, profesionālā izglītība) iegūtās prasmes.

6.4. Regulāra vai novēlota pāreja no vidējās izglītības uz augstāko izglītību

Šajā sadaļā noskaidrosim, kā tipiski notiek pāreja no vidējās uz augstāko izglītību. Kā jau minēts iepriekš, šis rādītājs raksturo augstākās izglītības pieejamību gan tiem cilvēkiem, kas izvēlējušies uzsākt studijas tūlīt pēc vidējās izglītības (tradicionālā jeb regulārā pāreja uz augstāko izglītību), gan tiem, kas izvēlējušies uzsākt studijas vēlāk — divu un vairāk gadu laikā. To sauc par novēloto pāreju uz augstāko izglītību (*delayed transition*).

Eurostudent aptaujā tiek veikti vairāki mērījumi, kas ļauj raksturot šo pāreju: tiek noskaidrots laiks, kad (1) respondents pirmo reizi atstājis vispārējās izglītības sistēmu, (2) kad ieguvis atestātu par vidējo izglītību un/vai nokārtojis pārbaudījumus, kuri dod iespēju iestāties augstskolā/koledžā, (3) kad pirmo reizi uzsācis studijas augstākās izglītības sistēmā un (4) kad sācis studēt pašreizējā programmā.

Absolūtais vairākums (94%) studentu atestātu par vidējo izglītību ieguvuši uzreiz pēc skolas pabeigšanas, ļoti neliela studējošo daļa atestātu/diplomu saņēmusi pēc vairāk kā 6 mēnešu pārtraukuma.

Trīs ceturtdaļas aptaujāto (75,8%) studijas augstskolā pirmo reizi ir uzsākuši uzreiz pēc vidējās izglītības iegūšanas, t.i., gada laikā kopš saņēmuši atestātu par vidējo izglītību vai nokārtojuši pārbaudījumus, kas dod iespēju stāties augstskolā.

Starptautiskā *Eurostudent* pētījuma koncepcijā īpaša uzmanība tiek pievērsta augstākās izglītības pieejamībai tiem cilvēkiem, kas nav iestājušies augstskolā tūlīt pēc vidējās izglītības iegūšanas.

Eurostudent IV un *Eurostudent V* aptaujas rezultātu salīdzinājums liecina, ka atšķirības izglītības ceļā nav nozīmīgas: pārtraukums starp vidējās izglītības iegūšanu un studiju uzsākšanu augstākajā izglītībā 2009. gadā bija 13%, bet 2013. gadā — 14% studējošo. 2017. gadā novēlotā pāreja uz augstāko izglītību bija 15% studentu.

Eurostudent V starptautiskais salīdzinājums liecina, ka novēlota pāreja — pārtraukums starp vidējo un augstāko izglītību dažādās valstīs nozīmīgi atšķiras un svārstās no 5% Slovēnijā, Francijā un Maltā līdz 25% Ziemeļvalstīs.[16]

Jānorāda, ka pastāv korelācija starp studentu nodarbinātību semestra laikā un regulāro (tūlīt pēc vidējās izglītības iegūšanas) vai novēloto pāreju uz augstāko izglītību. Studenti, kas vēlāk iestājušies augstskolā, biežāk strādā arī studiju laikā. Semestra laikā regulāri strādā 46,6% studentu, kas augstskolā iestājušies tūlīt pēc vidējās izglītības, 47,6% studentu, kas iestājušies 1–2 gadus pēc vidējās izglītības, un 59% novēlotās pārejas studentu. Neregulāri strādā vēl 7%, bet nestrādā tikai katrs trešais novēlotās pārejas students.

6.5. Darba pieredze pirms studiju uzsākšanas

Salīdzinot ar *Eurostudent* pētījuma iepriekšējo posmu rezultātiem, nozīmīgas izmaiņas raksturo studentu darba pieredzi pirms studiju uzsākšanas augstākās izglītības sistēmā. 2013. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, bija ievērojami samazinājusies to studentu daļa, kam bijusi regulāra darba pieredze pirmo reizi stājoties augstskolā, — darba pieredzi guvušo skaits bija sarucis no 65% līdz 47%. Šajā *Eurostudent* posmā uz darba pieredzi pirms studiju uzsākšanas augstākās izglītības sistēmā, līdzīgi kā 2009. gadā, norādījuši kopumā 66% studentu. Uzreiz gan jāpiebilst, ka rezultātu var ietekmēt metodoloģiskas izmaiņas jautājuma formulējumā — starptautiskā pētījuma ietvaros ir nedaudz mainīts darba pieredzi raksturojošo atbilžu formulējums — iepriekšējo 2 kategoriju vietā atsevišķi tiek piedāvātas 3 kategorijas: regulāra darba pieredze vismaz vienu gadu bez pārtraukuma ar slodzi vismaz 20 stundas nedēļā, regulāra darba pieredze ar slodzi mazāku nekā 20 stundas nedēļā un papildus pievienota atbilde par darba pieredzi, kas mazāka par vienu gadu. Pēdējā kategorija tātad ietver arī tos skolas vecuma jauniešus, kuri vasaras brīvlaikā, iespējams, nostrādājuši tikai vienu vai vairākus mēnešus. Šo atbildi atzīmējusi vairāk nekā trešā daļa (37%) no visiem studējošajiem. Regulārs darbs vismaz gadu bez pārtraukuma un ar slodzi vismaz 20 stundas nedēļā bijis 23% jauniešu, bet ar slodzi mazāku nekā 20 stundas nedēļā — 7% jauniešu. Trešdaļai studējošo (34%) pirms studiju uzsākšanas augstākās izglītības sistēmā nav bijusi nekāda pieredze algotā darbā.

[16] Hauschildt, K., Gwosć, C., Netz, N., & Mishra, S. (2015). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012–2015*. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.

5. attēls. Darba pieredze pirms studiju uzsākšanas augstskolā vai koledžā (%)

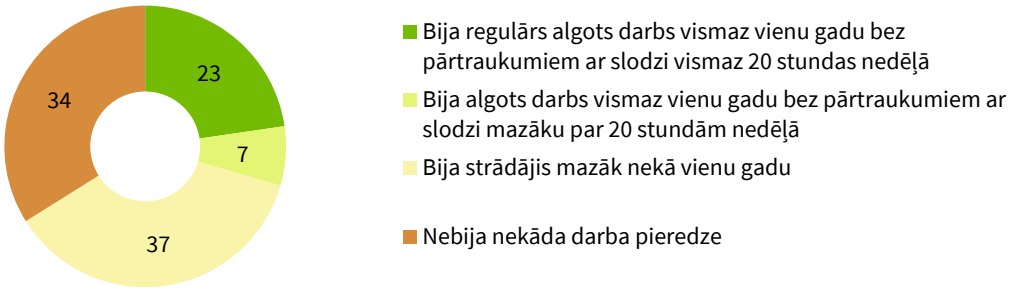

Bāze: visi respondenti.

Salīdzinājums starp maģistrantūrā studējošajiem un bakalaura līmeņa studentiem norāda uz to, ka šodienas bakalaura studiju programmas studentiem biežāk bijusi algota darba pieredze jau pirms studiju uzsākšanas — regulārā algotā darbā ar slodzi vairāk nekā 20 stundas nedēļā strādājuši 43% no bakalaura studiju programmā un 27% no maģistrantūras programmā studējošajiem, kā arī 25% no koledžas līmeņa studentiem. Visretāk darba pieredze bijusi garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas studentiem — pirms iestāšanās augstskolā strādājuši 15% no šiem studentiem. Salīdzinot darba pieredzi pa izglītības jomām, statistiski nozīmīgas atšķirības vērojamas trijās no tām — pirms mācību uzsākšanas algota darba pieredze biežāk bijusi komerczinību (24%), veselības aprūpes un sociālās labklājības (22,2%) un inženierzinātņu studentiem (14,7%). 2017. gadā visretāk strādājuši izglītības jomā studējošie (jebkāda darba pieredze ir 12,4%), dabaszinātņu (8%) un lauksaimniecības jomas studenti (5%).

6.6. Studiju pārtraukumi starp studiju uzsākšanu augstskolā un studiju pabeigšanu

Eurostudent VI pētījuma dati liecina, ka, salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu, palielinājusies to studentu daļa, kuri kopš studiju uzsākšanas augstākajā izglītībā studijas nav pārtraukuši. 2013. gadā studiju gaitas nebija pārtraukuši 86% studējošo, 2017. gadā bez studiju pārtraukumiem mācās 92,5% aptaujāto studentu.

Posmā kopš pirmo studiju gaitu uzsākšanas un to pabeigšanas vismaz uz diviem semestriem (vienu akadēmisko gadu) studijas bija pārtraukuši 7% aptaujāto. Atbilstoši studentu sniegtajām atbildēm izplatītākie studiju pārtraukšanas iemesli ir ģimenes apstākļi (81,3%), veselības problēmas (77%), nespēja savienot darbu ar studijām (73%), finansiālas grūtības (80,2%), motivācijas trūkums (69%). Citi iemesli ietver dažādus skaidrojumus, kas galvenokārt saistīti ar studiju parādiem, nespēju motivēt sevi, citu aktivitāšu uzsākšanu utt.

Un pēdējais rādītājs, kas raksturo izglītības ceļu, fiksē, vai un cik ilgs ir laika posms starp vienu augstākās izglītības programmas pabeigšanu un studiju uzsākšanu citā augstākās izglītības programmā/līmenī. Pēc bakalaura līmeņa studiju beigšanas vairāk nekā puse

(56%) aptaujāto šī brīža maģistrantūras studentu uzreiz ir turpinājuši studijas maģistrantūrā. Puse studentu pēc bakalaura grāda iegūšanas ir izvēlējušies studijas pārtraukt uz vienu, diviem vai vairākiem gadiem, pēc tam studijas atsākot. Pašreizējo maģistrantūras studentu pieredze rāda, ka biežāk sastopami studenti, kam pārtraukums starp bakalaura un maģistrantūras studijām ir bijis divus un vairāk gadus ilgs (27,3%), retāk tādi, kas izvēlējušies viena gada pārtraukumu (16,3%).

6.7. Turpmākā studiju ceļa izvēle

Lai noskaidrotu studentu plānus saistībā ar studijām, visi respondenti tika lūgti atbildēt uz jautājumu, vai viņi plāno turpināt studijas maģistrantūrā vai citā programmā, un ja nolēmuši turpināt studijas, tad kurā valstī. Savukārt maģistrantūras programmas studentu grupā tika noskaidrots, kurā valstī tie ieguvuši bakalaura grādu vai citu izglītību, kas ļāva turpināt studijas maģistrantūrā.

Absolūtais vairākums jeb 96% maģistrantūras studentu bakalaura grādu ieguvuši Latvijā un tikai neliela daļa (4%) iepriekšējo izglītību guvuši citā valstī: Francijā, Vācijā, Krievijā u.c.

Runājot par nākotni, 28% studentu plāno turpināt studijas tuvākā gada laikā pēc pašreizējo studiju absolvēšanas, 15% plāno to darīt ne agrāk kā gadu pēc pašreizējās studiju programmas pabeigšanas, bet 15,7% šobrīd neplāno turpmāko izglītības ceļu. Jānorāda, ka ārkārtīgi liela studentu daļa (40%) vēl nezina, vai un kad vēlēsies turpināt studijas.

Savukārt, atbildot uz jautājumu, kurā valstī gribētu turpināt studijas, atbilžu izkliede ietver ļoti plašu valstu spektru (kopumā nosauktas 28 valstis). Tikai 60% studentu vēlētos turpināt studijas Latvijā, 12,4% izvēlētos kādu citu valsti, bet 28% vēl nav izlēmuši vai nezina, kurā valstī gribētu studēt. No valstīm, kurp studenti vēlētos doties studēt, visbiežāk nosaukta Vācija, Lielbritānija, ASV, Ziemeļeiropas valstis. Salīdzinoši lielāka daļa plāno studēt Vācijā (iespējams, tas saistīts ar bezmaksas studiju īpatsvaru šajā valstī).

7. NODARBINĀTĪBA STUDIJU LAIKĀ

Studiju un darba apvienošana ir mūsdienu studentu dzīves realitāte, ar kuru jārēķinās gan izglītības politikas veidotājiem, gan augstskolām. Atkarībā no studiju līmeņa un izglītības jomas lielāka vai mazāka daļa studentu apvieno pilna laika mācības ar pilna laika vai nepilnu slodzi algotā darbā. No vienas puses, darbs sniedz studentiem tik nepieciešamo pieredzi, nodrošina patstāvīgus ienākumus, daudziem studentiem tā ir vienīgā iespēja, lai vispār studētu, bet, protams, šai situācijai ir ļoti būtiskas ēnas puses — darba pienākumu dēļ bieži tiek kavētas lekcijas, samazinās laiks, ko students var veltīt patstāvīgām studijām, un līdz ar to neizbēgami cieš studiju kvalitāte.

7.1. Studiju apvienošana ar algotu darbu

Studentu darba pieredze pirms studiju uzsākšanas augstākās izglītības sistēmā raksturota nodaļā «Pāreja uz augstāko izglītību», bet pētāmo problēmu kontekstā svarīgāks ir jautājums par studiju un algota darba savienošanu, par to, kā darbs ietekmē studiju procesu un cik lielā mērā studijas atļauj pilnvērtīgi pildīt darba pienākumus. Salīdzinot pilna laika studentu nodarbinātību studiju procesā, proti, mācību semestra laikā, studējošo vidū gadu no gada vērojams stabils nodarbinātības pieaugums. Mācību semestra laikā šobrīd strādā 61% studentu, no tiem regulārs algots darbs ir 49% (2013. gadā regulārā darbā bija nodarbināti 36% studentu, bet 2009. gadā — 32% studentu). Gandrīz nemainīga saglabājas to studentu daļa, kas līdztekus studijām strādā neregulāru darbu, t.i., strādā laiku pa laikam — šobrīd tie ir 12%, iepriekšējos gados 13% no studējošajiem.

No tiem studentiem, kas konkrētajā mācību semestrī, kad tika veikta aptauja, nestrādāja (39%), algotu darbu vispār nekad nav strādājuši vien 8% studentu.

6. attēls. Studējošo nodarbinātības statuss mācību semestra laikā 2009., 2013. un 2017. gadā

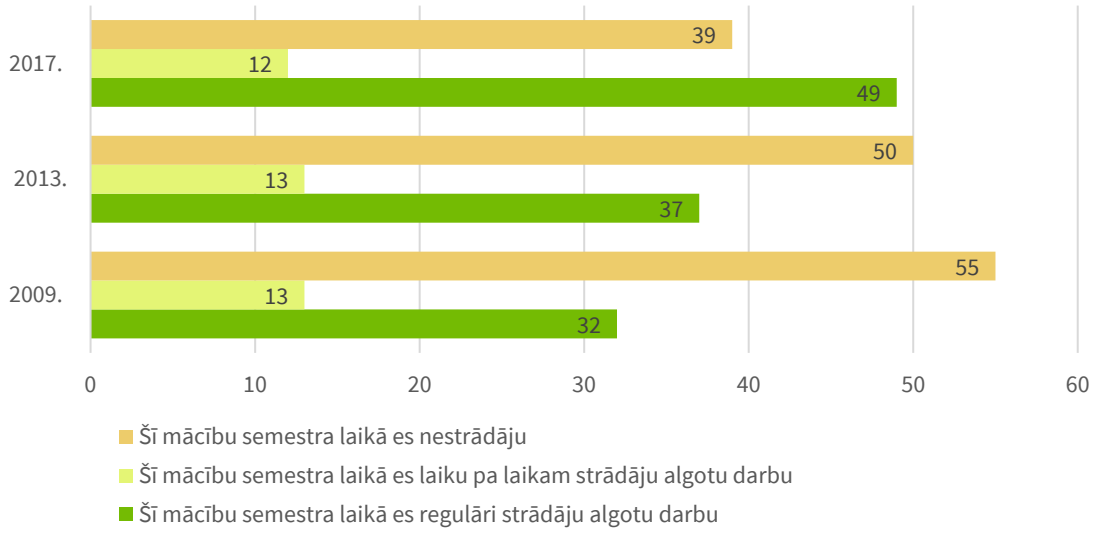

Bāze: visi respondenti.

Nodarbinātības rādītāji dažādos studiju līmeņos nozīmīgi atšķiras. Neapšaubāmi, darba pieredze kopumā un nodarbinātība mācību semestra laikā pieaug līdz ar studentu vecumu un ir būtiski augstāka maģistra līmeņa programmās.

Lielākā daļa (85%) no akadēmiskā maģistra programmās studējošajiem paralēli mācībām strādā (vairākums — 75% strādā regulārā darbā, 10% — laiku pa laikam). Arī profesionālā maģistra programmās studējošos raksturo gandrīz tikpat augsti nodarbinātības rādītāji — mācību laikā algotā darbā strādā 82% studējošo (no tiem — 75% ir regulārs darbs, bet 7% strādā laiku pa laikam). Nākamie augstākie nodarbinātības rādītāji, līdzīgi kā iepriekšējos *Eurostudent* aptaujas posmos, raksturīgi 1. līmeņa augstākās izglītības (koledžas) studentu kopai — paralēli mācībām nodarbināti 62% no koledžu studentiem (regulāru algotu darbu strādā 51%, laiku pa laikam — 12% studentu). 2013. gadā šajā studiju programmā paralēli mācībām arī strādāja vairāk nekā puse (57%) studējošo.

Bakalaura līmeņa studijās paralēli mācībām studenti strādā retāk, tomēr nodarbinātības rādītāji tāpat ir ļoti augsti — kopumā strādā aptuveni puse no studējošajiem: profesionālā bakalaura studiju programmās 51% (no tiem regulārā darbā — 37%, neregulārā darbā — 14%), akadēmiskā bakalaura līmenī mācību semestra laikā strādā 48% studentu (regulārā darbā — 33%, laiku pa laikam — 15%). Iespējams, mācību noslodzes dēļ zemākais nodarbināto studentu skaits semestra laikā ir garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās (izlasē šo grupu pārstāv veselības aprūpes jomas studenti): algotā darbā nodarbināti 35% no šajā jomā studējošo kopuma, no kuriem regulārā darbā strādā 28%, laiku pa laikam — 7%.

Pēdējo 8 gadu laikā pieaudzis vidējais darbā pavadīto stundu skaits nedēļā — ja 2009. gadā strādājošo studentu grupā vidējais algotam darbam patērēto stundu skaits

nedēļā bija 28,6 stundas, tad 2013. gadā tas bija pieaudzis līdz 30,22 stundām, bet šobrīd strādājošie studenti ik nedēļu algotā darbā strādā vidēji 31,26 stundas. Visos pētījuma posmos moda, proti, studentu visbiežāk minētais nostrādāto stundu skaits nedēļā bija 40 stundas, kas atbilst pilnas slodzes darba laikam. Līdz ar to gadu gaitā aktualitāti saglabā jautājums, uz kuru pētījums nevar sniegt tiešu atbildi, — cik lielā mērā ir savienojams pilna laika darbs ar pilna laika studijām un kas no tā cieš vairāk — darbs vai studijas?

7. attēls. Algots darbs (vid. stundas nedēļā)

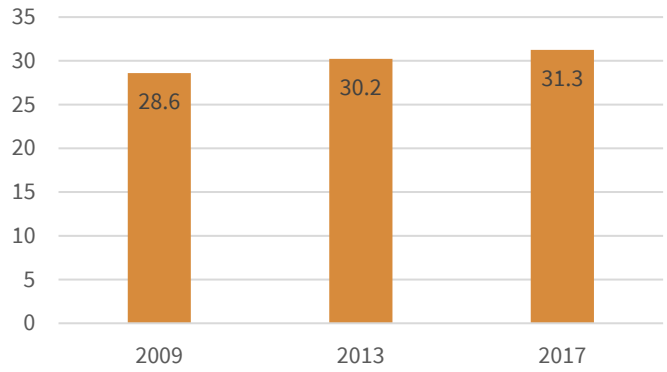

Bāze: semestra laikā algotā darbā nodarbinātie respondenti.

Tādēļ *Eurostudent* pētījumā pamatoti tiek iekļauts jautājums pašiem studentiem: kas viņiem ir primārais — darbs vai studijas?

Lai arī attieksmes salīdzinājuma precizitāti nedaudz ierobežo izmaiņas atbilžu formulējumā, tomēr redzams, ka kopumā studentu attieksme laika gaitā būtiski nav mainījusies — aptuveni tikai pusei no strādājošajiem studentiem (2013. gadā — 51%, bet 2017. gadā — 55%) studijas ir primāras un svarīgākas par citām aktivitātēm. Savukārt, tieši tāpat kā pirms 4 gadiem, 45% studentu atzīst, ka primārs ir darbs un studijas notiek līdztekus darbam.

8. attēls. Attieksme pret darba vai studiju prioritāti (%)

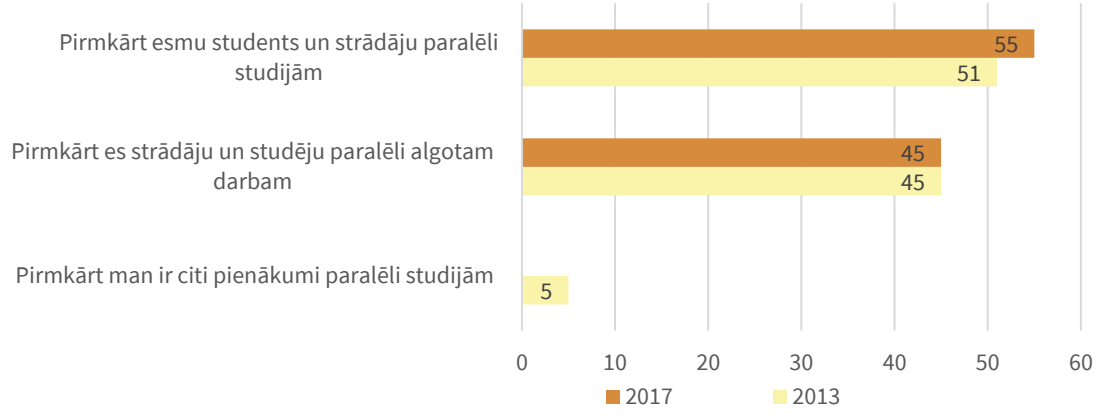

Bāze: semestra laikā algotā darbā nodarbinātie respondenti.

Studijas kā primāras visbiežāk (91% gadījumu) min veselības aprūpes un sociālās labklājības jomas studenti (garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas līmenis). Atgādināsim, ka šajā grupā bija arī viszemākais algotā darbā nodarbināto studentu skaits. Līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma posmos, salīdzinoši biežāk nekā pārējie studijas kā primāro nodarbošanos min akadēmiskā bakalaura programmas studenti (80%) un profesionālā bakalaura programmās studējošie (76%).

Pretēja tendence raksturo maģistra programmās studējošos — 77% no profesionālā maģistra programmas un 66% no akadēmiskā maģistra programmas studentiem uzskata, ka primārais viņiem ir darbs, un studijas notiek līdztekus darbam. Turklāt kopš 2013. gada abās minētajās grupās nozīmīgi pieaudzis to studentu skaits, kas pauž šādus uzskatus (2013. gadā darba prioritāti uzsvēra 60% no profesionālā maģistrantūrā un 59% no akadēmiskajā maģistrantūrā studējošajiem). Interesanti norādīt, ka, līdzīgi kā iepriekšējā pētījuma posmā, uz darba prioritāti pār mācībām norāda diezgan liela daļa no koledžu studentiem (57% uzskata, ka pirmkārt strādā un līdztekus darbam studē).

7. tabula. Nodarbinātība un attieksme pret nodarbinātību atkarībā no studiju līmeņa (%)

	Mācību semestra laikā strādā regulārā darbā	Strādā laiku pa laikam	Pirmkārt esmu students/-e un strādāju paralēli studijām	Pirmkārt es strādāju un studēju paralēli algotam darbam
1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības (koledžas) studiju programma	51	12	50	50
Akadēmiskā bakalaura studiju programma	33	16	80	20
Profesionālā bakalaura, t.sk. 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma	37	14	76	24
Akadēmiskā maģistra studiju programma	75	10	35	65
Profesionālā maģistra studiju programma / 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma, kura tiek īstenota uz augstākās izglītības bāzes	75	7	23	77
Garā cikla 2. līmeņa profesionālā augstākā izglītība	28	6	91	9

Bāze: respondenti, kuri strādā mācību semestra laikā.

Paralēli mācībām biežāk strādā Rīgā studējošie (63%), retāk reģionālās augstskolās studējošie — 53%.

Galvenais iemesls studējošo nodarbinātībai ir līdzekļu ieguve ikdienas izdevumu segšanai — kā svarīgāko motivāciju darbam studiju laikā to min 81% strādājošo studentu (no tiem 63% šim iemeslam atzīmējuši maksimālo vērtību, proti, «pilnībā atbilst»). Rezultāts ir ļoti līdzīgs iepriekšējā pētījuma posmā novērotajam — 2013. gadā to kā

svarīgāko motīvu atzina 78% aptaujāto (no tiem 62% izvēlējās piešķirt maksimālo punktu skaitu).

Otrs nozīmīgākais faktors, kādēļ studenti strādā, ir pieredzes gūšana darba tirgū — par svarīgu motivāciju to atzinuši 68% no strādājošajiem studentiem. Jānorāda, ka šī faktora nozīme ir nedaudz mazinājusies kopš 2013. gada, kad to kā svarīgu bija atzīmējuši 72%, bet to studentu daļa, kas darba pieredzi atzīmējuši kā pašu svarīgāko iemeslu, samazinājusies no 53% iepriekšējā posmā līdz 45% 2017. gada aptaujā.

Vairāk nekā trešdaļa (37%) respondentu atzīst, ka nestrādājot nevarētu atļauties studēt, bet 26% kā svarīgāko iemeslu darbam studiju laikā atzīmējuši arī to, ka finansiāli jāatbalsta citi ģimenes locekļi. Tātad diezgan lielai studentu daļai nav izvēles starp darbu vai mācībām — ja viņi vēlas mācīties un pabeigt studijas, viņiem neizbēgami nāksies tās savienot ar algotu darbu.

9. attēls. Nodarbinātība mācību semestra laikā: iemesli (%)

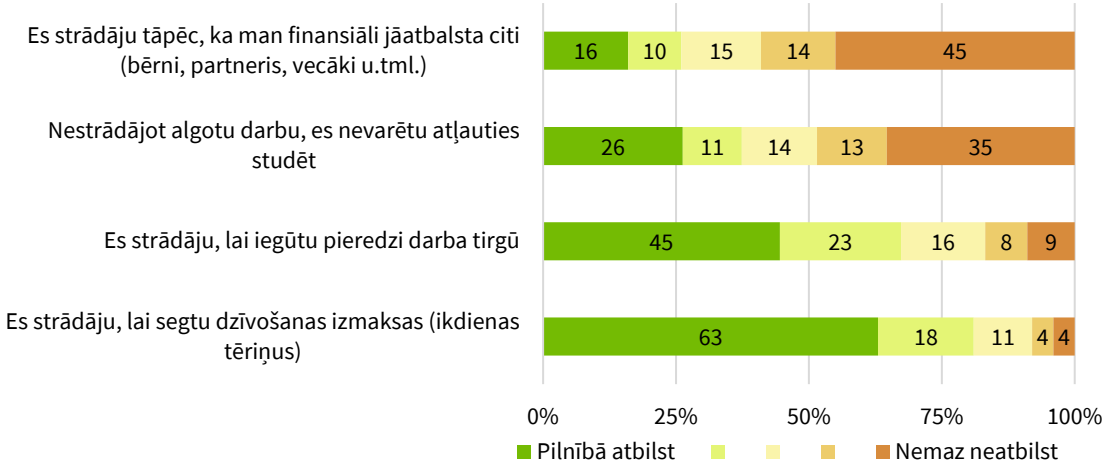

Bāze: respondenti, kuri strādā mācību semestra laikā.

7.2. Atbilstība starp apgūstamo specialitāti un nodarbinātību

Eurostudent pētījuma dati liecina, ka diezgan liela daļa studentu jau studiju laikā ir atraduši darbu un strādā atbilstoši iegūstamajai specialitātei/profesijai. Šajā jautājumā starp pētījuma dažādiem posmiem novērojama samērā stabila tendence. Aptuveni puse studentu (52%) šobrīd, tāpat kā 2013. gadā, uzskata, ka viņu darbs ir cieši saistīts ar studiju tematisko jomu, specialitāti, kuru tie apgūst augstskolā. Savukārt vidēji trešdaļa (31% šobrīd, 34% — 2013. gadā) nodarbināti profesijās, kas maz vai nemaz nav saistītas ar viņu studiju programmu.

Atbilstīgi specialitātei, vismaz kā var spriest pēc subjektīvā vērtējuma, visbiežāk strādā profesionālā maģistra studiju / 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas studenti (72%). To, ka darbs saistīts ar specialitāti, atzīst nedaudz vairāk nekā puse

akadēmiskā maģistra, garā cikla 2. līmeņa profesionālajās programmās, kā arī 1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās studējošie. Nodarbinātība ar studijās iegūstamo specialitāti nozīmīgi retāk saistīta profesionālā bakalaura līmenī, bet visretāk akadēmiskā bakalaura programmā studējošajiem. Novēroto sakarību ziņā šie rezultāti ir gandrīz identiski 2013. gada aptaujā iegūtajiem rezultātiem.

Aplūkojot darba un studiju saistības vērtējumu pa izglītības jomām, visaugstāk darba atbilstību studiju programmai vērtē izglītības zinātņu jomas studenti. Salīdzinoši biežāk nekā citās programmās atbilstoši savai izglītības jomai nodarbināti arī inženierzinātnes, ražošanas un būvniecības, veselības aprūpes, pakalpojumu jomas studenti. Viszemāk sava pašreizējā darba saistību ar apgūstamo specialitāti vērtē sociālo, komunikācijas un informācijas zinātņu un dzīvo dabaszinātņu, matemātikas un statistikas jomas studenti.

10. attēls. Darba atbilstība specialitātei (studiju programmai) (%)

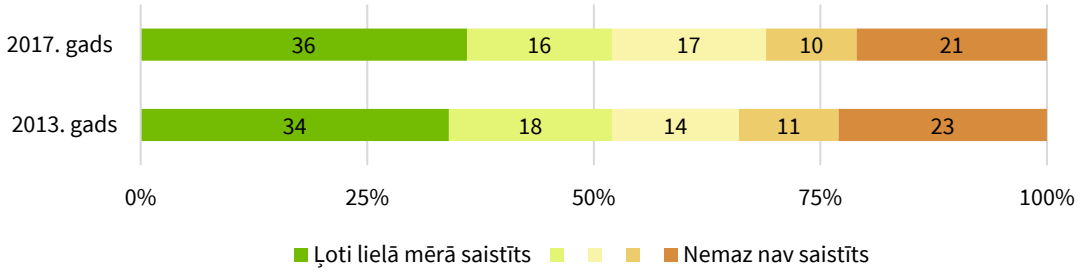

Bāze: respondenti, kuri strādā mācību semestra laikā.

11. attēls. Darba saistība ar specialitāti atkarībā no studiju programmas (%)

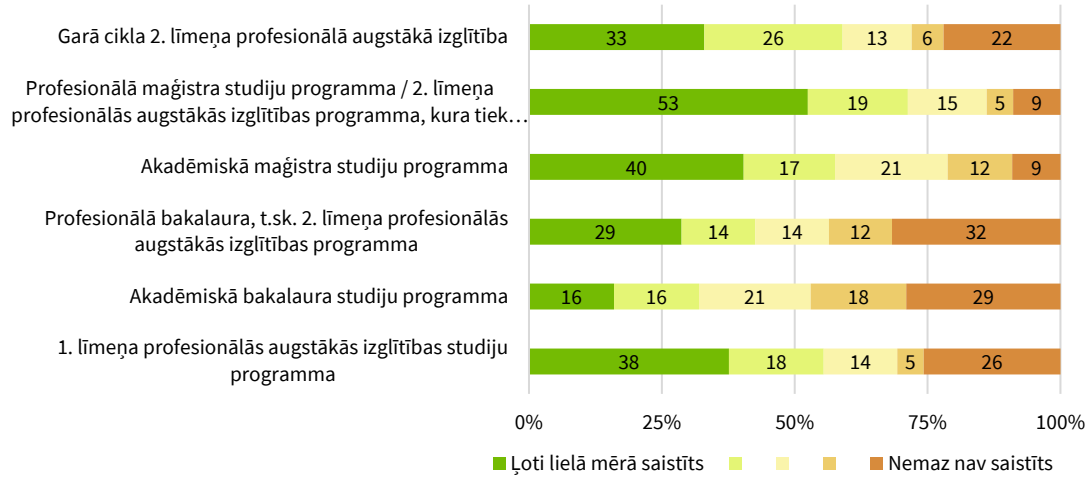

Bāze: respondenti, kuri strādā mācību semestra laikā.

12. attēls. Darba saistība ar specialitāti atkarībā no izglītības jomas (%)

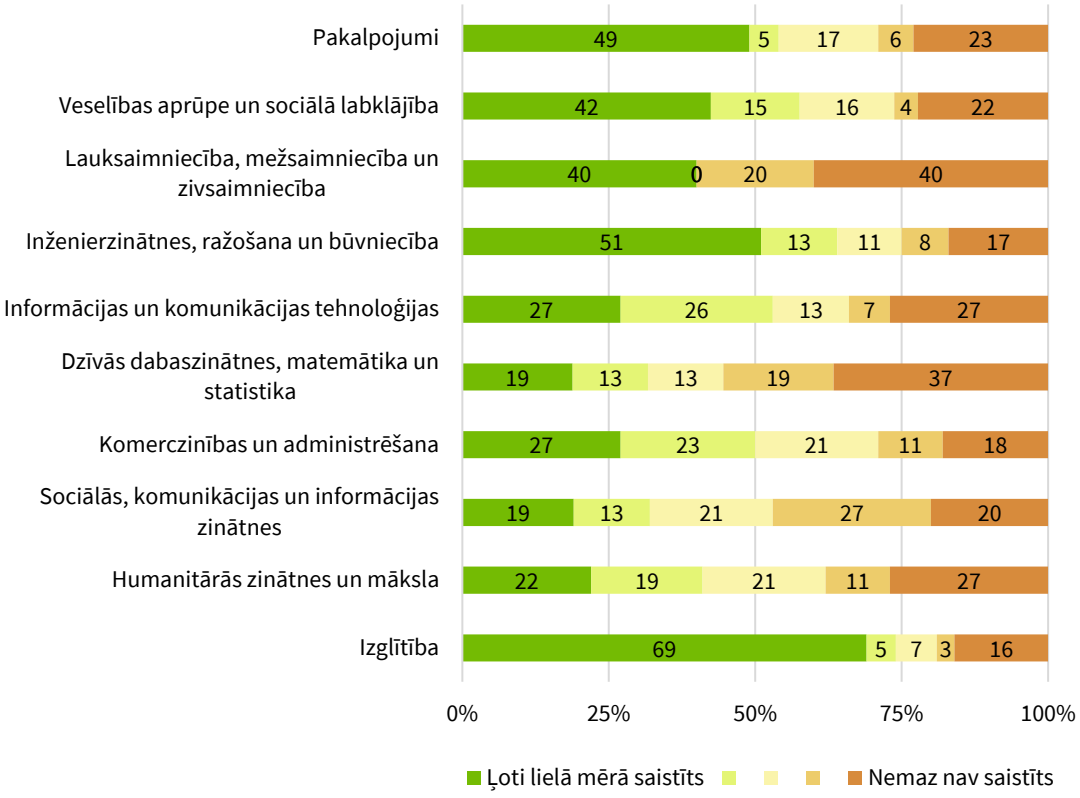

Bāze: respondenti, kuri strādā mācību semestra laikā.

7.3. Profesijas, kurās nodarbināti studenti

Detalizētāk analizējot studentu nodarbinātību, redzam, ka lielākā daļa — 68% no strādājošajiem studentiem (tieši tikpat daudz cik iepriekšējā pētījuma posmā 2013. gadā) nodarbināti profesijās, kuras atbilstīgi *ISCO* profesiju klasifikatoram ietilpst otrajā un trešajā profesiju grupā, proti, tie ir vecākie speciālisti un vidējā līmeņa speciālisti.[17]

Ar studiju jomu nesaistītās profesijas, kurās nodarbināti studenti, visbiežāk atbilst 5. profesiju grupai «Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki», un izplatītākās profesijas strādājošo studentu vidū ir pārdevējs (6%), individuālo pakalpojumu jomas darbinieks (9%), individuālās aprūpes darbinieks (4%). Šajās ar specialitāti nesaistītajās profesijās studenti visbiežāk nodarbināti neatkarīgi no izglītības jomas, kurā tie studē. Ņemot vērā, ka iepriekšējās aptaujas rezultāti norādīja uz šo pašu tendenci, varam secināt, ka darbu šajā profesijā, iespējams, vienkāršāk apvienot ar mācībām un tā veikšanai lielākoties ne vienmēr tiek pieprasīta noteikta izglītība/kvalifikācija.

[17] Ministru kabineta noteikumi Nr. 461 «Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību» (18.05.2010.).

Atbilstīgi subjektīvajam vērtējumam visaugstākā darba atbilstība apgūstamajai specialitātei/profesijai ir izglītības zinātņu jomā. Kopumā 72% šīs jomas studentu nodarbināti vecāko speciālistu profesionālajā grupā (visbiežāk — 62% gadījumu studenti strādā izglītībā vecāko speciālistu amatos, proti, par skolotājiem, pedagogiem u.tml.). Citās profesionālajās grupās un profesijās, no kurām biežāk minētās ir individuālo pakalpojumu un individuālās aprūpes darbinieki, strādā ievērojami mazāks skaits izglītības jomas studentu.

Inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības izglītības jomas studenti arī diezgan augstu vērtē sava darba atbilstību apgūstamajai specialitātei/profesijai. Klasificējot studentu nodarbinātību atbilstīgi profesiju klasifikatoram, šai grupai, salīdzinot ar citām izglītības jomām, raksturīgs lielāks ražošanas un specializēto pakalpojumu nozares vadītāju īpatsvars (10%). Trešdaļa šīs jomas studentu (32%) strādā kā vecākie speciālisti (visbiežāk inženierzinātņu jomā), savukārt 23% strādā kā zinātņu un inženierzinātņu vidējā līmeņa speciālisti. Salīdzinājumā ar citām izglītības jomām šajā grupā ir lielāka to studentu daļa, kuri strādā kvalificētu strādnieku un amatnieku profesijās (atbilstoši *ISCO* klasifikatoram tā ir 7. profesiju grupa) — 15% no strādājošajiem studentiem ir elektrisko un elektronisko iekārtu, metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki. Lai arī minētās profesijas atbilst zemākam kvalifikācijas līmenim, tās ir cieši saistītas ar studiju tematisko jomu. Ar apgūstamo specialitāti nesaistīto profesiju vidū šīs grupas studenti visbiežāk pārstāvēti tirdzniecības (7%) un individuālo pakalpojumu jomas darbinieku (5%) profesijās.

Augsti saistības rādītāji starp studiju specialitāti un nodarbinātību vienmēr raksturojuši veselības un sociālās labklājības jomu. Tieši tikpat liela daļa kā 2013. gadā no veselības aprūpes jomas studentiem (28%) strādā par vecākajiem speciālistiem, bet 32% — ir vidējā līmeņa speciālisti (turklāt lielākā daļa studējošo ir nodarbināti veselības aprūpē). Individuālās aprūpes jomā, kas saistīta ar nozari, arī nodarbināta tieši tikpat liela studentu daļa (17%), cik 2013. gadā. Citās profesijās strādā ievērojami mazāks skaits šīs jomas studentu: biežāk minētie ir individuālo pakalpojumu jomas darbinieki (10%) un tirdzniecības darbinieki (5%).

No pakalpojumu jomas studentiem aptuveni trešdaļa (31%) strādā kā vecākie speciālisti (no tiem 18% ir izglītības jomas vecākie speciālisti), nedaudz vairāk kā trešā daļa (38%) nodarbināti vidējā līmeņa speciālistu amatos. Salīdzinoši liela daļa no šīs grupas studentiem (14%) ir individuālo pakalpojumu jomas darbinieki, bet 7% ir tirdzniecības darbinieki. Zemākas kvalifikācijas profesiju grupās nodarbināti tikai daži no šīs izglītības jomas studentiem.

No komerczinību, administrēšanas un tiesību zinātnes jomas studentiem 4% ir uzņēmumu vadītāji, komercdirektori. Aptuveni trešā daļa — 30% nodarbināti vecāko speciālistu profesionālajā grupā (no kuriem lielākā daļa strādā komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) vecāko speciālistu amatos), bet 38% strādā vidējā līmeņa speciālistu profesijās (no tiem 29% ir komercdarbības un pārvaldes (administrācijas)

speciālisti). Individuālo pakalpojumu jomā strādā 9%, bet kā tirdzniecības darbinieki — 7% šīs jomas studentu.

Ļoti augsts ir informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas studentu īpatsvars (40%), kuri nodarbināti vecāko speciālistu profesionālajā grupā, bet 29% studentu strādā vidējā līmeņa speciālistu amatos (visbiežāk kā informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vai komercdarbības un pārvaldes / administrācijas speciālisti). Biežāk nekā citās izglītības jomās šīs jomas studenti strādā klientu apkalpošanas un individuālo pakalpojumu sfērā (kopā 14%).

Saistību starp studijās apgūstamo specialitāti un darbu studiju laikā zemāk vērtē sociālo, komunikācijas un informācijas zinātņu, dzīvo dabaszinātņu, matemātikas un statistikas, kā arī humanitārās zinātnēs un mākslās studējošie. Lai gan, iespējams, šo jomu studenti vienkārši ir kritiskāki savos spriedumos. Piemēram, identiski kā 2013. gadā, arī šobrīd aptuveni puse (53%) no humanitāro zinātņu un mākslas jomā studējošajiem strādā profesijās, kas atbilst vecāko speciālistu profesionālajai grupai — visbiežāk (22%) tie ir izglītības jomas vecākie speciālisti vai juridisko, sociālo un kultūras lietu speciālisti (18%). Vidējā līmeņa speciālistu grupā strādā mazākā daļa (16%) no nodarbinātajiem studentiem. Kopumā 13% nodarbināti individuālo pakalpojumu un tirdzniecības darbinieku profesionālajā grupā, bet 5% — zemākas kvalifikācijas profesijās.

Sociālo, komunikācijas un informācijas zinātņu jomas studentu vidū 34% ir nodarbināti vecāko speciālistu profesionālajā grupā, tikpat liela daļa — 34% strādā vidējā līmeņa speciālistu grupai atbilstošās profesijās (abās grupās studenti visbiežāk strādā komercdarbības un pārvaldes administrācijas speciālistu profesijās). 7% nodarbināti klientu apkalpošanas sfērā, 14% ir individuālo pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki.

Dzīvo dabaszinātņu, matemātikas un statistikas jomā studējošo vidū nav augsts apgūstamās specialitātes un veicamā darba saistības vērtējums, tomēr arī no šīs jomas studentiem 28% strādā kā vecākie speciālisti, bet 29% ir vidējā līmeņa speciālisti (visbiežāk — zinātnes un inženierzinātņu speciālisti vai komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti). Populārākās ar studiju jomu nesaistītās profesijas, kurās strādā studenti, ir klientu apkalpotāji un individuālo pakalpojumu jomas darbinieki (12%).

Studentu nodarbinātības salīdzinošā analīze ļauj konstatēt, ka kopš 2009. gada studentu nodarbinātības rādītāji — algota darba apvienošana ar pilna laika studijām turpina pakāpeniski pieaugt. Gan nodarbinātības, gan attieksmes ziņā jau trīs *Eurostudent* pētījuma posmos novērojama nemainīga tendence — pakāpeniski pieaug studentu nodarbinātība un algotā darbā pavadīto stundu apjoms. Nemainīgi saglabājas atšķirības arī attieksmē — profesionālajās programmās studējošie biežāk nekā akadēmisko programmu studenti darbu vērtē kā primāru attiecībā pret studijām. Līdzīgi kā iepriekšējos gados, maģistrantūras studenti nozīmīgi biežāk nekā bakalaura līmeņa studenti paralēli mācībām strādā algotu darbu un lielāka to daļa uzskata darbu par primāru attiecībā pret studijām.

8. LAIKA BUDŽETS

Studentu laika budžeta mērījumiem *Eurostudent* pētījumā tiek veltīta liela uzmanība. Katrā pētījuma posmā pēc identiskas metodikas tiek veikti mērījumi atbilstoši studentu laika budžeta nozīmīgākajām pozīcijām, lūdzot respondentiem fiksēt laika apjomu, ko tie katru dienu velta lekciju apmeklējumam, patstāvīgām studijām, kā arī algotam darbam.

Kopējais stundu skaits, ko studējošie katru nedēļu pavada lekcijās, semināros un laboratorijas darbos, pēdējo 8 gadu periodā mainījies salīdzinoši maz. Tomēr, ja 2013. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu izmaiņas bija ļoti niecīgas — lekciju apmeklējumam veltītais laiks pieauga no 18,41 līdz 18,44 stundām nedēļā, tad 2017. gads iezīmē nodarbībām veltītā laika salīdzinoši nozīmīgu samazinājumu — līdz 17,53 stundām vidēji nedēļā (tas ir vidēji par 5% mazāk laika nedēļā).

13. attēls. Studējošo nodarbībās (lekcijās, laboratorijas darbos u.tml.) pavadītais laiks salīdzinājumā ar 2009. un 2013. gadu (vid. stundas)

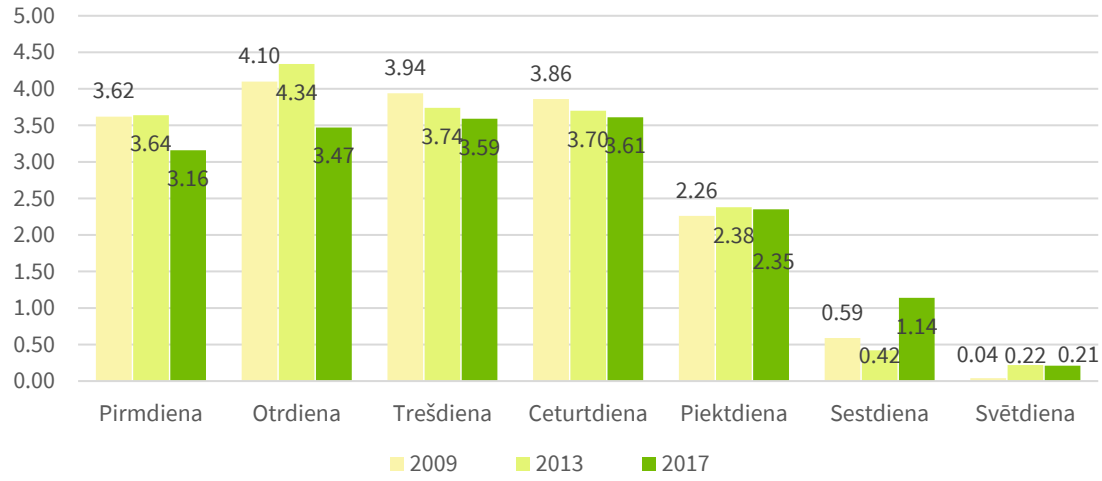

Bāze: visi respondenti.

Tomēr būtiskākās izmaiņas pēdējo gadu periodā ir skārušas patstāvīgām studijām veltītā laika apjomu.

Samazinoties lekciju un tiešo kontaktstundu skaitam un vienlaikus palielinoties jauno tehnoloģiju, t.sk. interneta resursu pieejamībai, augstākās izglītības sistēmā aizvien lielāks uzsvars tiek likts uz studentu patstāvīgo darbu, bet pētījuma rezultāti liecina par pretēju tendenci — ja 2013. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, tiešām bija ievērojams

patstāvīgām studijām veltītā laika pieaugums (no 12,45 līdz 15,19 stundām vidēji nedēļā), tad 2017. gada aptaujas dati liecina, ka studenti šobrīd patstāvīgām studijām velta vidēji 13,93 stundas nedēļā (jeb par 8% mazāk laika nekā 2017. gadā).

Ņemot vērā to, ka palielinājies studentu skaits, kuri paralēli mācībām strādā, un to, ka pieaudzis vidējais stundu skaits, ko students velta algotam darba, šis rezultāts nepārsteidz. Hipotēze par to, ka laika samazinājums patstāvīgām studijām ir saistīts ar nodarbinātībai un algotam darbam veltīto stundu skaita pieaugumu, balstās vēl vienā novērojumā — patstāvīgām studijām veltītais laiks samazinājies tieši darbadienās, būtiski nemainoties brīvdienās.

14. attēls. Patstāvīgām studijām veltītais laiks salīdzinājumā ar 2009. un 2013. gadu (vid. stundas)

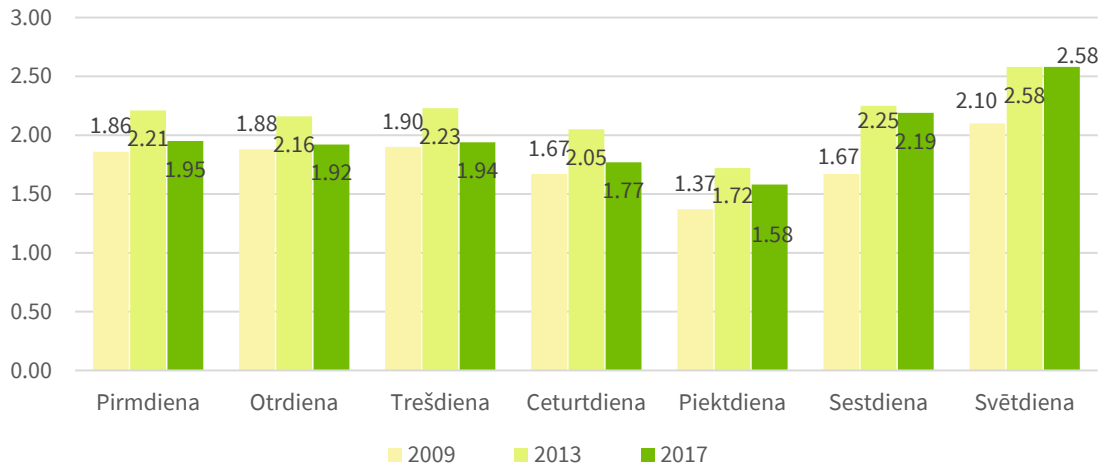

Bāze: visi respondenti.

Salīdzinājumā ar iepriekšējiem pētījuma posmiem šobrīd lekciju noslodze jeb, precīzāk, lekciju un nodarbību apmeklējumam veltītais laiks visredzamāk ir samazinājies maģistrantūras studentu vidū. Nozīmīgi mazinājies lekciju apmeklējumam veltītais laiks arī bakalaura, jo īpaši akadēmiskā bakalaura programmā studējošo vidū. Apmeklēto lekciju / nodarbību laika apjoms šajā pētījuma posmā palielinājies vien koledžas līmeņa programmās.

Savukārt patstāvīgajām studijām/mācībām veltītā laika samazinājums kopš 2017. gada visspilgtāk novērojams profesionālā bakalaura (samazinājums par vidēji 4 stundām nedēļā) un profesionālā maģistra (samazinājums vidēji par 2 stundām nedēļā) studiju programmās. Izņēmums ir akadēmiskā maģistra līmeņa programma, kurā patstāvīgajām studijām veltītais laiks ir pat pieaudzis.

15. attēls. Studējošo nodarbībās pavadītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)

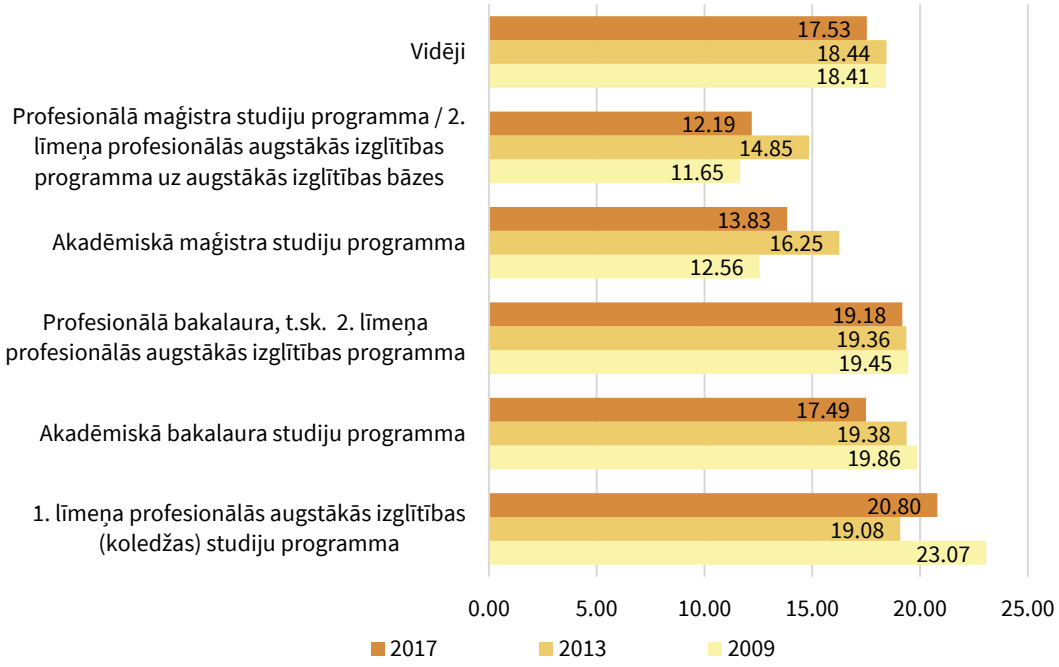

Bāze: visi respondenti.

16. attēls. Patstāvīgām studijām veltītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)

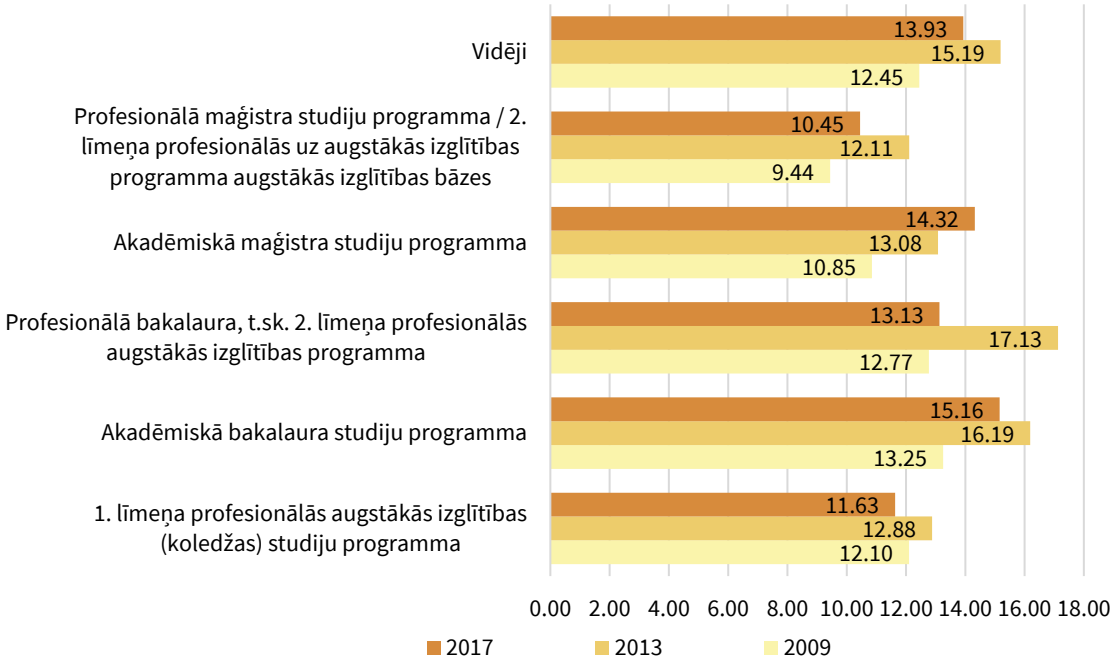

Bāze: visi respondenti.

Uzskatāmu ainu par to, kā mainās studijām veltītais laiks gan attiecībā uz iepriekšējiem gadiem, gan atkarībā no studiju programmas, sniedz studiju aktivitātēm veltītā laika summārais rādītājs, kas iekļauj gan lekcijās/nodarbībās pavadīto laiku, gan patstāvīgām

studijām veltīto laiku. Atbilstoši šim rādītājam *Eurosudent* starptautiskajā pētījumā tiek veikta studentu klasifikācija pēc studiju intensitātes.

2017. gadā studiju aktivitātēm studenti nedēļā patērē vidēji 31,47 stundas. Interesanti, ka pēdējo 12 gadu laikā izmaiņas kopējā studiju aktivitātēm veltītā laika apjomā ir svārstījušās. Tā 2005. gadā kopējais studijām veltītais laiks bija vidēji 33 stundas nedēļā. Nozīmīgākais samazinājums tika novērots līdz 2009. gadam, kad studijām veltītais laiks saruka līdz 30,86 stundām nedēļā. Savukārt nākamajā posmā — 2013. gadā tas pieauga līdz 33,63 stundām, bet 2017. gadā atkal samazinājās līdz 31,47 stundām vidēji nedēļā. Kā jau iepriekš minēts, studijām veltītā laika samazinājums noticis galvenokārt uz patstāvīgo studiju rēķina.

Studiju slodzes sadalījuma attēls uzskatāmi demonstrē atšķirības starp dažādām studiju programmām. Visnozīmīgāk no visām studiju programmām atšķiras garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas studenti (izlasē tos pārstāv veselības aprūpes jomas studenti), kuri lekcijās un patstāvīgajās studijās pavada vidēji 47,67 stundas nedēļā, kas vairāk nekā divkārtīgi pārsniedz, piemēram, profesionālā maģistra programmas studentu mācībām veltīto laiku. Iepriekšējā nodaļā jau minēts, ka garā cikla programmā studējošo vidū ir viszemākais nodarbinātības līmenis mācību semestra laikā. Iespējams, tas saistīts ar augstām prasībām pret studējošajiem, kas mazina iespēju strādāt, bet acīmredzot tiešām dod iespēju studentiem daudz vairāk laika ziedot studiju aktivitātēm.

17. attēls. Kopējais studiju aktivitātēm veltītais laiks atkarībā no studiju programmas (stundas vid. nedēļā)

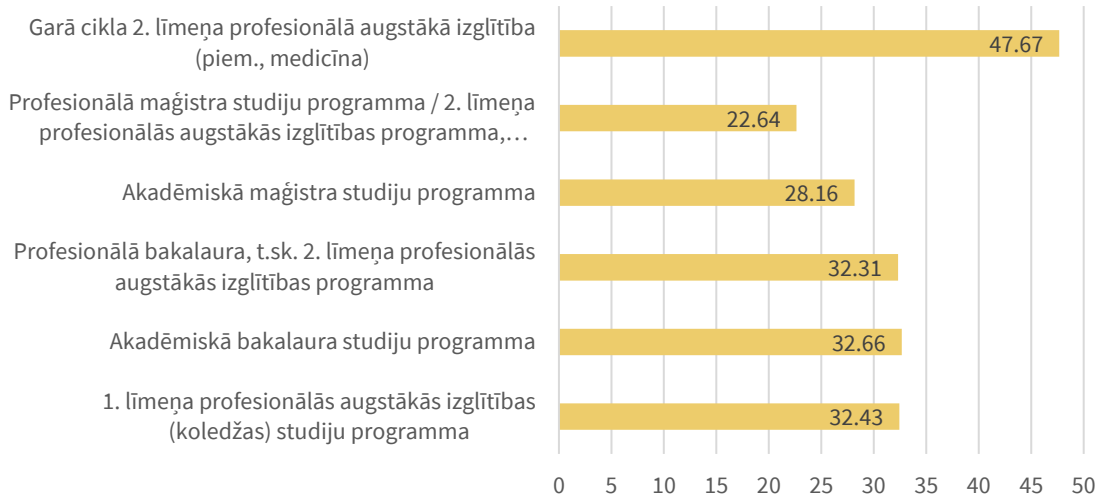

Bāze: visi respondenti.

Koledžas un bakalaura līmeņa programmās studentu norādītās stundas, kuras tie velta studiju aktivitātēm, ir diezgan līdzīgas. Salīdzinoši ievērojumi mazāk laika studijām velta maģistra programmas studenti — akadēmiskā maģistra programmās studiju aktivitātes aizņem vidēji 28,16 stundas nedēļā, kas ir vidēji par 4 stundām jeb 13% mazāk laika nekā

bakalaura līmeņa studējošo vidū. Vismazāk laika studiju aktivitātēm ziedo profesionālā maģistra studiju programmas studenti — 22,64 stundas nedēļā, kas ir gandrīz par 10 (9,86) stundām jeb 30% mazāk laika nekā, piemēram, bakalaura līmenī studējošo grupā.

Interesanti aplūkot, vai un kā atšķiras studiju aktivitātēm veltītais laiks atkarībā no izglītības jomas. Kā to jau varēja prognozēt pēc studiju līmeņa (garā cikla profesionālās augstākās izglītības programma), vidēji visvairāk laika studiju aktivitātēm (gandrīz atbilstoši pilna darba laika nedēļai — 39,30 stundas) velta veselības aprūpes un sociālās labklājības jomā studējošie. Nākamo lielāko studiju aktivitātēm veltītā laika apjomu norāda lauksaimniecības jomā studējošie, tomēr šeit jāpiebilst, ka izlasē šī grupa ir ļoti mazskaitlīga, tādēļ vidējais rādītājs ir jutīgāks un to ietekmē pat dažu studentu, iespējams, studijām veltītā laika pārvērtēšana.

Uz lielāku nekā vidēji izlasē studiju aktivitātēm veltīto stundu skaitu norāda arī humanitāro zinātņu un mākslu jomas studenti. Savukārt salīdzinoši mazāk laika studiju aktivitātēm velta pakalpojumu jomas, izglītības zinātņu, sociālo, komunikācijas un informācijas zinātņu jomas studenti, bet jo īpaši komerczinību, administrēšanas un tiesību zinātnes jomā studējošie.

18. attēls. Kopējais studiju aktivitātēm veltītais laiks atkarībā no izglītības jomas (stundas vid. nedēļā)

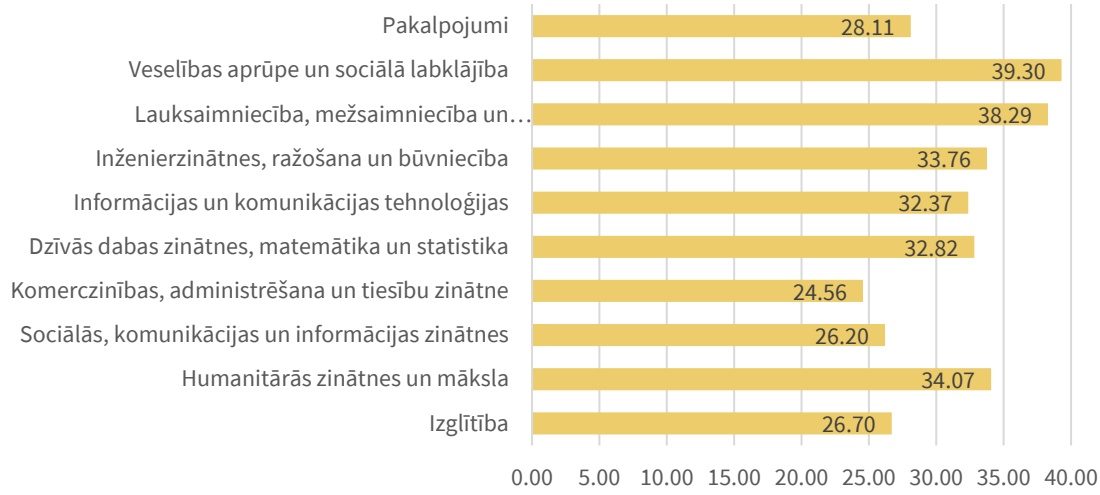

Bāze: visi respondenti.

8.1. Laika budžeta sadalījumu ietekmējošie faktori

Nav šaubu, ka studiju aktivitātēm veltīto laiku ietekmē lekciju / nodarbību skaits un apjoms, kas ir atšķirīgs dažādos programmu līmeņos, tomēr pētījuma rezultāti norāda uz to, ka pastāv korelācija starp studentu nodarbinātību mācību semestra laikā un studijām veltīto laiku. Iegūtie dati ļauj pārbaudīt hipotēzi: viens no faktoriem, kas noved pie

patstāvīgām studijām veltītā laika samazinājuma, ir studentu nodarbinātības un algotam darbam veltītā laika pieaugums.

Tabulā zemāk redzam, ka semestra laikā strādājošie studenti studiju aktivitātēm kopumā velta ievērojami mazāk laika nekā nestrādājošie. Studenti, kuri nestrādā, studiju aktivitātēm nedēļā ziedo vidēji 36,73 stundas, strādājošie — 28,04 stundas, kas ir par 24% mazāk. Šī atšķirība ir vēl uzskatāmāka, ja atsevišķi salīdzinām tos studentus, kuri mācību semestra laikā strādā regulārā darbā, un tos, kuri strādā neregulāru darbu. Studenti, kas strādā laiku pa laikam vai mazāk nekā 20 stundas nedēļā, studiju aktivitātēs pavada vidēji 32,42 stundas, kamēr regulārā darbā (visbiežāk uz pilnu slodzi) strādājošie studijām var veltīt vien 26,97 stundas nedēļā.

*8. tabula. **Studiju aktivitātēm veltītās stundas atkarībā no nodarbinātības mācību semestra laikā (vid. nedēļā)***

Nodarbinātība semestra laikā	Studiju aktivitātēm veltītās stundas
Mācību semestra laikā nestrādā algotu darbu	36,73
Mācību semestra laikā strādā algotu darbu	28,04
No tiem:	
Semestra laikā strādā regulāru darbu	26,97
Semestra laikā strādā neregulāri	32,42

Lai uzskatāmāk demonstrētu laika budžeta sadalījumu dažādās studentu kopās, t.sk. strādājošo un nestrādājošo, atbilstoši starptautiskā pētījuma metodoloģijai visi studenti ir sagrupēti pēc *studiju intensitātes*. Šī rādītāja aprēķināšanai tiek izmantots summārais laiks, kas veltīts studiju aktivitātēm. Atbilstoši kopējai noslodzei tiek izdalītas 3 grupas: 1) zema studiju intensitāte (mācībām kopumā, ieskaitot visas studiju aktivitātes, tiek veltīts mazāk par 20 stundām nedēļā), 2) vidēja studiju intensitāte (studijām tiek veltītas 20–40 stundas nedēļā) un 3) augsta studiju intensitāte (studiju aktivitātēm kopumā tiek veltīts vairāk nekā 40 stundas nedēļā). Izlases kopā vairāk nekā puse studentu (56%) pārstāv vidējo grupu. Vienādi sadalās studentu skaits grupās, kas atbilst zemas intensitātes studiju kritērijiem (22%) un augstas intensitātes studijām (22%).

Pamatojoties uz studijām veltīto stundu vidējiem rādītājiem, iepriekš jau aplūkojām studijām veltītā laika atšķirības dažādās studējošo grupās. Nākamais attēls atkārtoti norāda uz to, ka augstas intensitātes studijas visbiežāk raksturīgas garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studentiem. Tā ir vienīgā programma, kuras ietvaros 66% studentu mācās atbilstoši augstākās intensitātes studijām. Savukārt zemas intensitātes studijas visbiežāk raksturīgas maģistra līmeņa programmām, bet jo īpaši profesionālā maģistra programmās studējošajiem (51%).

19. attēls. Studiju intensitāte atkarībā no studiju programmas (%)

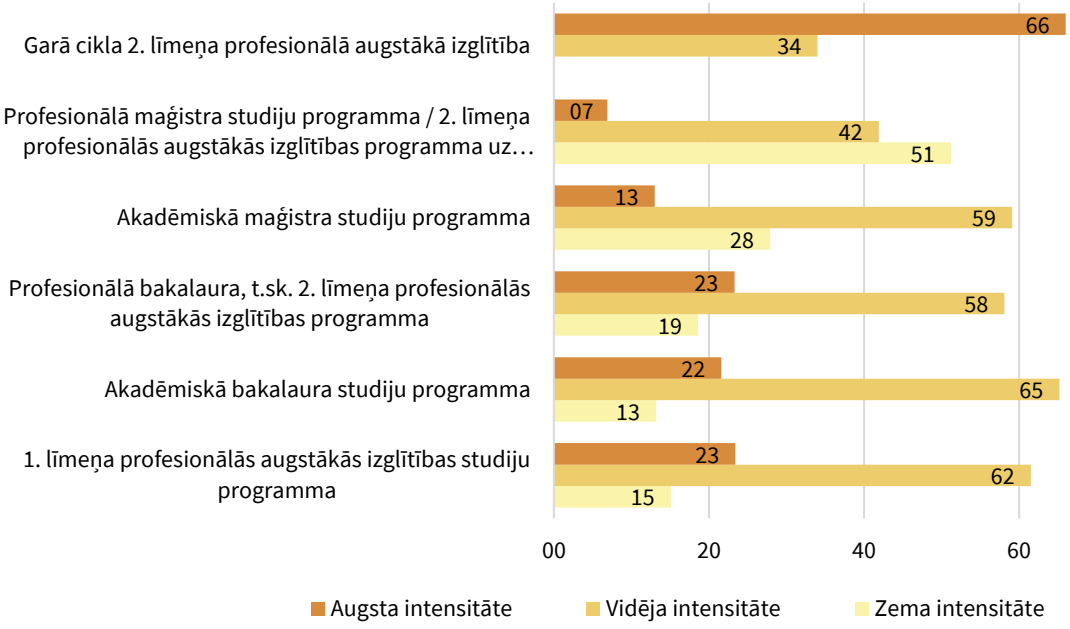

Baze: visi respondenti.

Atcerēsimies, ka visaugstākie nodarbinātības rādītāji mācību semestra laikā raksturo maģistra programmās studējošos un algotā darbā nostrādātās stundas veido lielāko īpatsvaru studentu laika budžetā. Līdz ar to šajās mācību programmās studējošo kopējā laika budžetā studijām atliek ievērojami mazāk laika. Semestra laikā strādājošajiem studentiem visās studiju programmās summārā darba un studiju slodze pārsniedz 55 stundas nedēļā.

20. attēls. Darba un mācību slodzes attiecība dažādos studiju līmeņos (%)

Visi studenti (kopējais laika budžets =100%)

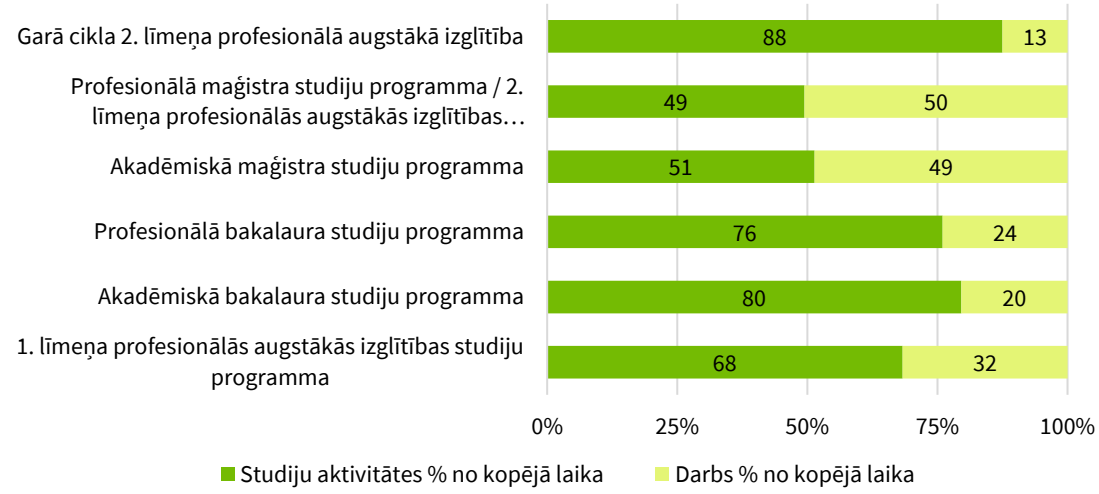

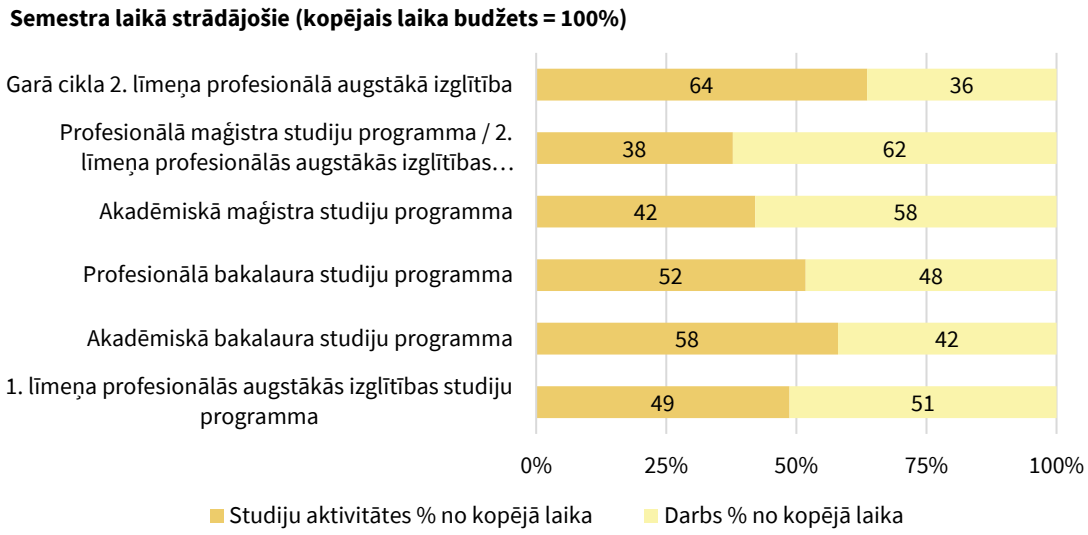

Bāze: visi un semestra laikā strādājošie respondenti.

Attēlā atspoguļotie rezultāti liecina, ka atšķirības starp regulārā darbā nodarbinātajiem, laiku pa laikam strādājošajiem un semestra laikā nenodarbinātajiem studentiem studiju intensitātes ziņā ir statistiski ļoti nozīmīgas: regulārā darbā strādājošie augstas intensitātes studējošo grupā pārstāvēti ievērojami retāk nekā neregulāri strādājošie un nestrādājošie. Tas ir vēl viens apstiprinājums iepriekš izvirzītajai hipotēzei par nodarbinātības ietekmi uz studijām (studiju intensitāti).

21. attēls. Studiju intensitāte atkarībā no nodarbinātības mācību semestra laikā (%)

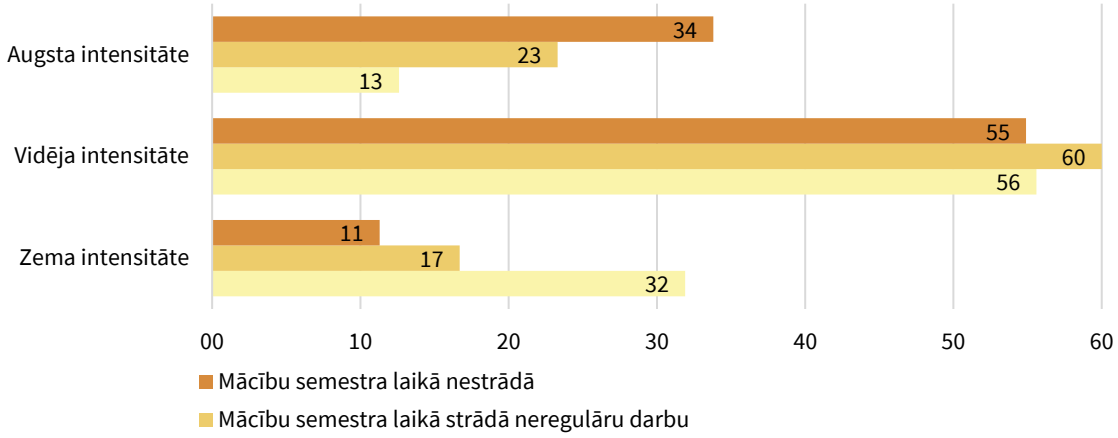

Bāze: visi respondenti.

Nobeigumā aplūkosim studentu subjektīvo apmierinātību ar mācību un darba slodzi. Diemžēl nav iespējams tiešs salīdzinājums ar pētījuma iepriekšējo posmu datiem, jo starptautiskā pētījuma instrumentārijā nedaudz mainīts jautājuma formulējums un pilnībā mainīta atbilžu skala, tādēļ aplūkosim tikai 2017. gada aptaujā sniegto vērtējumu. Studentiem tika vaicāts, vai viņi vēlētos veltīt mazāk, tikpat daudz vai vairāk laika attiecīgi lekciju/nodarbību apmeklējumam, patstāvīgām studijām un apmaksātam darbam.

Runājot par mācību slodzi, lielākā daļa (62%) studentu lekcijām un nodarbībām gribētu veltīt tikpat daudz laika, cik šobrīd, 18% gribētu tām veltīt mazāk laika, bet jāuzsver, ka katrs piektais students — 20% gribētu lekcijām un nodarbībām veltīt vairāk laika.

Salīdzinoši liela daļa studentu paudusi uzskatu, ka vēlētos vairāk laika veltīt patstāvīgām studijām/mācībām. Tā domā 40% no visiem aptaujātajiem. Aptuveni tikpat liela daļa — 42% ir apmierināti ar situāciju, uzskatot, ka patstāvīgām studijām būtu pietiekami veltīt tikpat daudz laika, cik līdz šim, bet 18% domā, ka pienāktos ziedot pat vēl mazāk laika.

Diezgan līdzīga atbilžu proporcija raksturo attieksmi pret darbu. Vairāk laika apmaksātam darbam gribētu veltīt 43% studentu, tikpat daudz strādāt vēlētos 39%, bet mazāk laika darbam gribētu ziedot 18% studentu.

Jēgpilni aplūkot šos vērtējumus atkarībā no studentu darba pieredzes un studiju intensitātes. No studentiem, kuri nestrādā vai strādā mazāk nekā 20 stundas nedēļā, aptuveni puse labprāt strādātu vairāk stundas, savukārt 29% no tiem, kuri jau strādā vairāk nekā 40 stundas, labprāt mazinātu savu darba slodzi.

Atkarībā no pašreizējās studiju intensitātes, studējošo attieksme pret izmaiņām studiju un darba noslodzē nav tik uzskatāma un viennozīmīgi skaidrojama. Lielākā daļa studentu, kuri šobrīd studiju aktivitātēm atvēl mazāk laika, lekcijām un patstāvīgajām studijām vēlētos turpmāk veltīt tikpat daudz laika (atbilstīgi 64% un 48%). Un tieši studenti, kuru studiju noslodze jau šobrīd ir vidējā vai liela, biežāk apgalvo, ka gribētu vairāk laika veltīt patstāvīgajām studijām. Savukārt augstas intensitātes studiju grupā, salīdzinot ar abām pārējām grupām, ir vairāk gan tādu studentu, kas vēlētos vairāk laika ziedot apmaksātam darbam, gan tādu, kuri vēlētos strādāt algotā darbā mazāk stundu.

22. attēls. Studējošo attieksme pret darba noslodzi atkarībā no nostrādāto stundu skaita nedēļā (%)

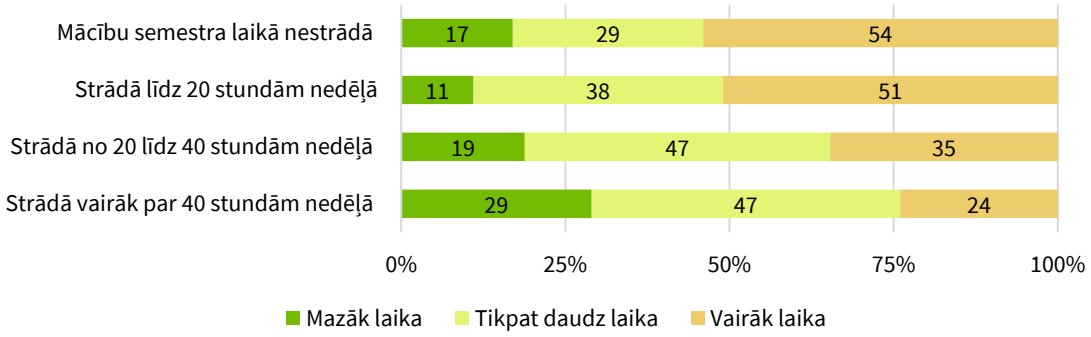

Bāze: visi respondenti.

9. tabula. Studējošo attieksme pret studiju un darba noslodzi atkarībā no studiju intensitātes (%)

	Zema intensitāte	Vidēja intensitāte	Augsta intensitāte
Lekcijām un nodarbībām			
Mazāk laika	15	17	24
Tikpat daudz laika	64	64	57
Vairāk laika	22	19	19
Patstāvīgām studijām			
Mazāk laika	17	18	19
Tikpat daudz laika	48	41	38
Vairāk laika	34	41	42
Apmaksātam darbam			
Mazāk laika	14	18	21
Tikpat daudz laika	49	38	31
Vairāk laika	36	44	48

9. MATERIĀLAIS STĀVOKLIS

Finansiālie resursi, bez šaubām, ir viens no būtiskiem faktoriem, kas ne vien tiešā veidā ietekmē jebkura cilvēka ikdienas dzīves kvalitāti, bet bieži ir izšķirošs, ja runa ir par iespējām veltīt laiku un spēkus augstākās izglītības iegūšanai vispār. *Eurostudent* pievērš īpašu uzmanību studējošo ienākumu un izdevumu rādītājiem un katrā pētījuma posmā cenšas iegūt detalizētu informāciju par respondentu ikdienas un ar studijām saistītajiem izdevumiem, tiešajiem ienākumiem un atbalstu, ko sniedz ģimene vai citas personas. Šajā nodaļā ir raksturoti studējošo tiešie, naudā saņemtie ikmēneša ienākumi, viņu pašu segtie ikdienas un ar studijām saistītie izdevumi, netiešais finansiālais atbalsts, kā arī visaptverošie dzīvošanas izmaksu rādītāji.

9.1. Ienākumi

Ienākumu veidu ir daudz. Dažus novērtēt ir vienkāršāk, citu raksturošana var izrādīties sarežģīts uzdevums. Taču galu galā tie visi saplūst kopā katra studenta nosacītajā makā. Par kādu līdzekļu apjomu iespējams runāt attiecībā uz Latvijas pilna laika studējošajiem? Saskaņā ar apkopoto aptaujas informāciju «vidējais students» mēnesī rīkojas ar 579,22 eiro. Ko šis rādītājs var pastāstīt par studējošo ekonomiskajiem dzīves apstākļiem? Pirmkārt, tas ļauj novērot vidējo rādītāju dinamiku laika gaitā. Tā 2009. gadā «vidējais students» savā rīcībā ik mēnesi ieguva 368,71 eiro,[18] bet 2013. gadā — 357,91 eiro. Tātad pēc vidējo ienākumu rādītāja samazināšanās ir noticis ievērojams tā pieaugums.

Nākamais jautājums, kas rodas, redzot šos skaitļus, ir: vai un kādas izmaiņas ir notikušas ienākumu struktūrā pēdējo astoņu gadu laikā? Apskatot katras ienākumu kategorijas vidējo rādītāju dinamiku, var pamanīt, ka divās pozīcijās ir notikušas izmaiņas pēc sava rakstura līdzīgas kopējo ienākumu rādītājam: ienākumos no pašreizējā un iepriekšējā algotā darba. Ienākumi no pašreizējā darba, proti, tāda, kurā students strādā paralēli mācībām, četru gadu laikā vidēji palielinājušies par 67%, kas liecina par vispārēju studējošo nodarbinātības pieaugumu. Vēl krasākas izmaiņas novērojamas iepriekšējos darbos gūto ienākumu rādītājā — tas palielinājies vidēji no 25,38 eiro līdz 92,63 eiro. Tiesa, šī ienākumu avota vidējā vērtība ir vairāk nekā trīs reizes mazāka par pašreizējā darba ienākumiem.

[18] Šeit un turpmāk visas summas, kuras iepriekšējos pētījuma posmos tika iegūtas latos, ir konvertētas eiro pēc Latvijas oficiālā maiņas kursa.

10. tabula. Tiešie ikmēneša ienākumi no dažādiem avotiem (vid., eur)

	2017	2013	2009
Atbalsts no ģimenes/partnera	128,74	119,35	111,68
Paša nopelnītie ienākumi: Pašreizējā algotā darbā	283,15	169,83	158,71
Paša nopelnītie ienākumi: Iepriekšējā algotā darbā	92,63	25,38	16,08
No valsts/publiskiem avotiem: Neatmaksājama stipendija/grants	13,24	12,69	24,16
No privātiem avotiem: Neatmaksājama stipendija/grants	5,11	5,42	-
No valsts/publiskiem avotiem: Atmaksājams kredīts	12,59	14,10	
No privātiem avotiem: Atmaksājams kredīts	2,36	2,59	30,22
Citi ienākumi: No publiskiem avotiem	15,33	9,41	
Citi ienākumi: No privātiem avotiem	19,62	8,05	24,69
Kopējie ienākumi	**579,22**	**357,91**	**368,71**

Bāze: visi respondenti.

Salīdzinot dažādu ienākumu avotu izmantošanu ar 2013. gada pētījumā konstatēto, par 9% (no 71% līdz 65%) samazinājies to studentu skaits, kas gūst ģimenes vai partnera finansiālo atbalstu. Tas tomēr nav ietekmējis faktu, ka uz ģimenes vai partnera materiālo atbalstu paļaujas lielākā daļa studentu. Kā otrais visbiežāk minētais ienākumu avots studentiem, salīdzinot ar 2013. gadu, saglabājas paša nopelnītie ienākumi no pašreizējā darba. Turklāt studentu proporcija, kas saņem līdzekļus no šī avota, ir palielinājusies. Ja pirms četriem gadiem algu, strādājot paralēli studijām, saņēma 44% aptaujāto, tad šogad tādu bija jau vairāk nekā puse — 55%. Līdzīgi no 14% līdz 30% palielinājies arī to studentu skaits, kuri ik mēnesi izdevumu segšanai izmanto iepriekšējā darbā nopelnīto. Kopumā šie rādītāji uzskatāmi ilustrē studējošo nodarbinātības pieaugumu un attiecīgi ģimenes vai partneru atbalsta nozīmes mazināšanos.

23. attēls. Tiešo ikmēneša ienākumu saņemšana no dažādiem avotiem (%)

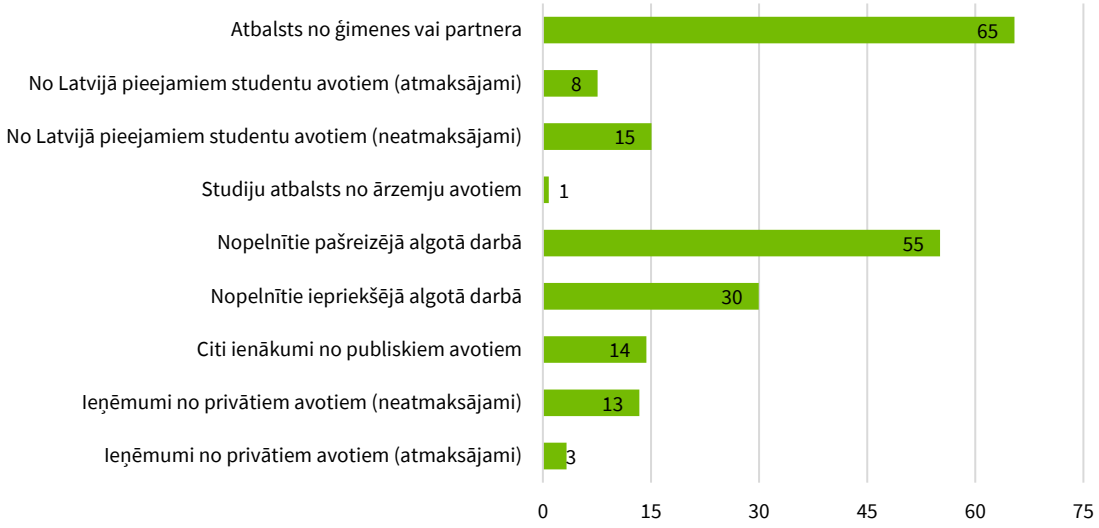

Bāze: visi respondenti.

11. tabula. Tiešie ikmēneša ienākumi to saņēmēju grupās (eur)

	Vid.	Mediāna	St. novirze	Saņēmēju %
Atbalsts no ģimenes/partnera	196,77	150,00	169,56	65,4
No nacionāliem studentiem paredzētiem avotiem (atmaksājami)	203,72	170,00	107,63	7,6
No nacionāliem studentiem paredzētiem avotiem (neatmaksājami)	119,96	99,60	65,44	15,1
Studiju atbalsts no ārzemju avotiem	358,69	350,00	152,61	0,8
Nopelnītie pašreizējā algotā darbā	513,79	450,00	309,95	55,1
Nopelnītie iepriekšējā algotā darbā	309,26	260,00	235,80	30,0
Citi ienākumi no publiskiem avotiem	106,67	81,00	97,59	14,4
Ieņēmumi no privātiem avotiem (neatmaksājami)	146,47	95,00	190,96	13,4
Ieņēmumi no privātiem avotiem (atmaksājami)	98,54	50,00	114,72	3,3

Bāze: respondenti, kuri saņem ikmēneša ienākumus no attiecīgā avota (kolonna «Saņēmēju %»).

Lai konkretizētu iepriekš aprakstītos vidējo ienākumu rādītājus visu studentu vidū, aplūkosim, kādas ir vidējās ienākumu summas no katra avota tikai tiem studentiem, kuri no šiem avotiem gūst līdzekļus. Dati rāda, ka algotā darbā nopelnītās summas vidēji ir būtiski lielākas par vidējām summām, ko studenti saņem no citiem ienākumu avotiem, — 513,79 eiro mēnesī. Jāatzīmē, ka darba algas saņēmēju ir vairāk nekā puse no visiem studējošajiem. Tiešais atbalsts no ģimenes vai partnera, lai arī biežāk sastopams, naudas izteiksmē ir mazāks — vidēji 196,77 eiro.

Stipendijas un aizdevumi kā studentu finansiālās sistēmas daļa nodrošina studentiem vidēji ap 100 un vairāk eiro lielus ienākumus mēnesī. Valsts finansiālais atbalsts studentiem aizdevuma veidā vidēji ir lielāks nekā šāda veida finansējums no privātiem avotiem. Savukārt stipendija no privātiem līdzekļiem vidēji ir lielāka nekā valsts nodrošinātā stipendija. Taču jānorāda, ka uz šiem ienākumiem studentu finansiālās sistēmas ietvaros paļaujas mazākā daļa studentu. Valsts nodrošināto stipendiju un aizdevumu starp ienākumu avotiem min attiecīgi 15,1% un 7,6% studentu. No privātiem finansējuma avotiem nodrošināto stipendiju un aizdevumu saņem attiecīgi 13,4% un 3,3% studentu.

9.2. Ienākumi no studentiem paredzētiem avotiem

Latvijas *Eurostudent* pētījumā iegūta plašāka informācija par studentu ienākumiem no dažādiem atmaksājamiem un neatmaksājamiem finanšu avotiem. Proti, noskaidrots, cik lielā mērā studējošie paļaujas uz stipendijām, studiju un studējošo kredītiem, vispārējā kārtā pieejamiem kredītiem, kā arī stipendijām un grantiem.

Kā jau minēts iepriekšējā sadaļā, kopējie ikmēneša ienākumi studentiem, kas saņem stipendiju un valsts nodrošinātu aizdevumu, ir lielāki nekā studentiem bez šī finansējuma. Tajā pašā laikā, analizējot, cik tieši lielu ikmēneša materiālo balstu studenti

gūst stipendiju vai aizdevumu formā, redzamas būtiskas atšķirības starp šiem finansējuma veidiem.

12. tabula. Ikmēneša ienākumi no atmaksājamiem un neatmaksājamiem finansējuma avotiem (eur)

	Vid.	Mediāna	St. novirze	Saņēmēju %
No valsts/sabiedrska avota: Stipendija	99,42	99,60	28,63	13,32
No valsts/sabiedrska avota: Studiju kredīts ar valsts galvojumu	232,00	180,00	164,74	5,43
No valsts/sabiedrska avota: Studējošā kredīts ar valsts galvojumu	149,19	160,00	28,92	1,58
No privāta avota: Stipendija	184,94	180,00	109,97	2,76
No privāta avota: Kredīts studiju maksas segšanai	172,81	150,00	103,00	1,37
No privāta avota: Kredīts ikdienas izdevumu segšanai	155,82	100,00	169,41	0,57
No privāta avota: Patēriņa kredīts	125,44	100,00	101,11	0,35

Bāze: respondenti, kuri saņem ikmēneša ienākumus no attiecīgā avota; saņēmēju % norādīts attiecīgajā kolonnā.

Apjoma ziņā vislielāko ikmēneša finansējuma summu 232,00 eiro veido valsts galvotais studiju aizdevums. Tā kā šis finansējums sedz studiju maksu augstskolā, tas nenonāk studenta rokās, bet tieši augstskolas kasē. Līdzīgi ir ar privāto aizdevumu studiju maksas segšanai. Taču atšķirībā no valsts galvotā aizdevuma, kuru izmanto 5,43% aptaujāto studentu, privātu studiju maksas kredītu izmanto tikai 1,37%.

Vidējā ikmēneša ienākumu summa no kredīta ikdienas dzīves izdevumu segšanai jeb studējošā kredīta, kas nonāk studenta makā kā valsts nodrošināts aizdevums, veido 149,19 eiro. Šī summa ir nedaudz mazāka par līdzīgiem privāta aizdevēja nodrošinātiem ienākumiem studentam, kas mēnesī vidēji veido 155,82 eiro. Līdzīgi kā ar studiju kredītu, lielāka daļa studentu — 1,58% — izvēlas apmaksāt ikdienas izdevumus, izmantojot valsts galvoto aizdevumu. Privāto aizdevumu, kas speciāli paredzēts studenta ikdienas tēriņiem, izmanto 0,57% studentu. Patēriņa kredītu kā finansējuma avotu studiju nodrošināšanai studenti minējuši visretāk – 0,35%. Tas ir pozitīvi, ņemot vērā šī finansējuma avota dārdzību studentam. Tomēr vidējie mēneša ienākumi no šī avota 125,44 eiro apjomā ir būtiski, un tie veidos parādu slogu studentam nākotnē.

Valsts nodrošināto stipendiju kā finansiālu atbalstu min lielāka daļa studentu — 13,3%. Salīdzinot ar pārējiem studentu finansiālā atbalsta avotiem, tas gan nodrošina vismazākos ienākumus — vidēji 99,42 eiro mēnesī. Stipendijas no privātiem līdzekļiem ir divreiz lielākas, mēnesī veidojot vidēji 184,94 eiro. Taču šis finansējuma avots ir pieejams tikai 2,76% studentu.

9.3. Ienākumu struktūra

Pētījuma dati ļauj ieskatīties arī dažādu studentu grupu ienākumu struktūrā, proti, analizēt, kāds ir viena vai cita ienākumu avota īpatsvars kopējos ikmēneša ienākumos.

Iegūtā informācija nosedz gan tādus avotus, kuri raksturīgi tieši studējošajiem, gan tādus, kuru izmaiņas kopumā seko pārejai no jaunieša uz pieauguša cilvēka statusu. Jāņem vērā arī tas, ka tālāk apskatītie relatīvie rādītāji kopumā atbilst visnotaļ atšķirīga mēroga summām, kas atspoguļotas šīs nodaļas sākumā.

Gados jaunāku cilvēku — vecumā līdz 21 gadam — ieņēmumos lielu daļu veido atbalsts no ģimenes, vidēji nodrošinot 50,35% mēneša ienākumu. Savukārt nākamajā vecuma grupā no 22 līdz 24 gadiem šis avots dod vairs tikai 32,24% ienākumu. Vecumā no 25 līdz 29 gadiem ģimenes atbalsta proporcija sarūk līdz 22,66%, līdz sasniedz minimālu vidējo vērtību grupā virs 30 gadiem — 16,34%. Vidējais ģimenes vai partnera atbalsta īpatsvars visu pilna laika studējošo vidū ir 34,11%.

Pretēja dinamika vērojama ienākumu daļā, ko veido algotā darbā nopelnītie līdzekļi, strādājot paralēli studijām. Līdz ar pāreju no vienas vecuma kategorijas nākamajā pakāpeniski palielinās arī nopelnīto līdzekļu īpatvars. Līdz 21 gadam veco studentu ieņēmumos pašreizējā darbā nopelnītā alga veido vidēji 20,12%, savukārt 30 gadus vecu un vecāku studentu vidū — 56,94%. Vidējais pašreizējā darbā saņemtās algas īpatsvars studentu ikmēneša ieņēmumos ir 37,76%.

Taču ienākumi no algotā darba var tikt arī uzkrāti no iepriekšējiem darbiem, piemēram, no sezonālu, īstermiņa, gadījuma darbu veikšanas, vai arī mērķtiecīgi veidojot uzkrājumus pamatdarbā pirms studiju uzsākšanas. Iepriekšējā darbā nopelnīto līdzekļu īpatsvara dinamikā nav saskatāms tik viennozīmīgs ar vecumu saistīts vektors kā gadījumā ar pašreizējo algotu darbu. Vidēji studējošo ikmēneša ienākumos iepriekšējā darbā nopelnītie līdzekļi veido 12,67%.

Uzmanības vērtas ir arī ienākumu struktūras atšķirības starp studentiem, kuri studē ar atšķirīgu intensitāti. Palielinoties ar studijām saistītai slodzei, būtiski pieaug ģimenes atbalsta proporcija. Ja ar zemu intensitāti studējošo ienākumos ģimenes atbalsts veido 19% ienākumu, tad izteikti intensīvi studējošo budžetā — jau 43%. Kontekstā ar iepriekš aplūkoto vidējo ģimenes atbalsta rādītāju acīmredzams, ka intensīvi studējošo kopējie rīcībā esošie līdzekļi ir krietni mazāki.

24. attēls. Tiešo ienākumu avotu īpatsvars (%)

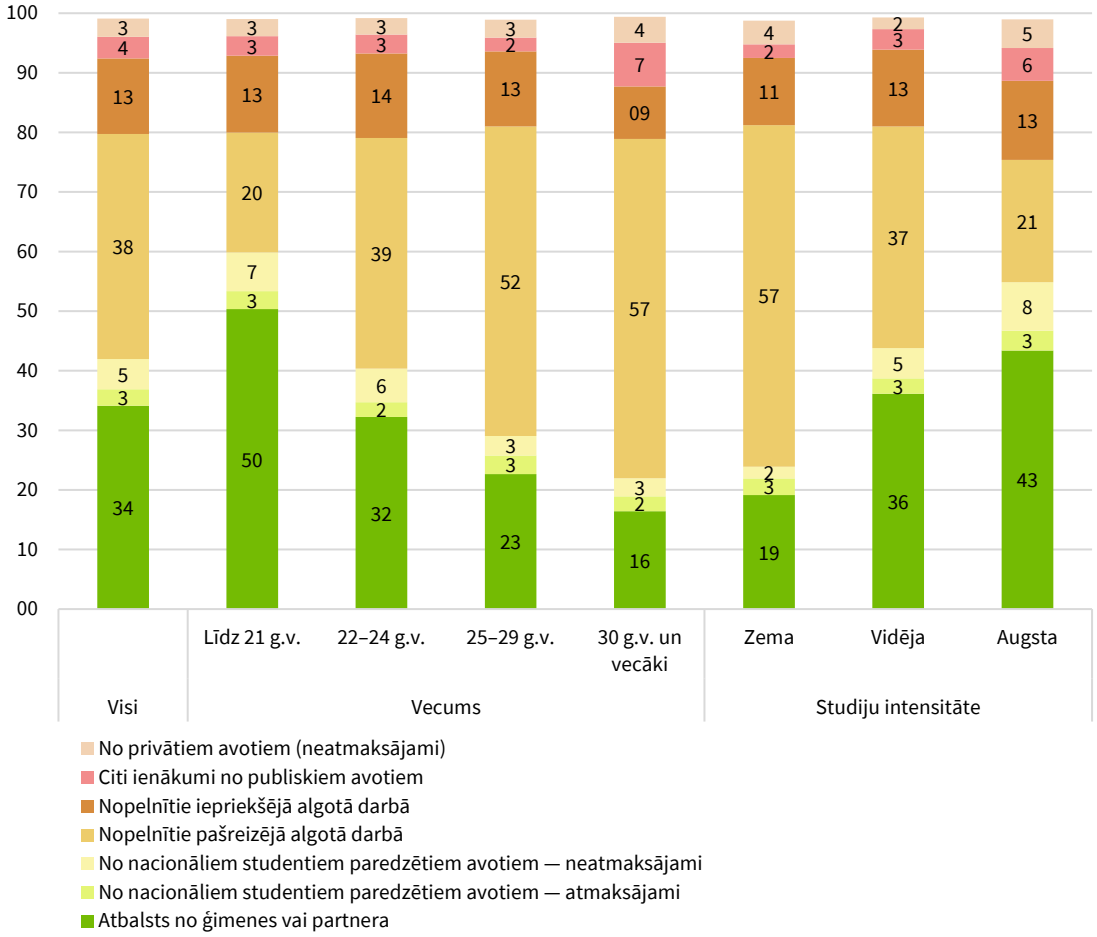

Bāze: visi respondenti. Attēlā nav iekļauti ienākumu avoti ar īpatsvaru mazāku par vienu procentu.

Līdzās materiālās labklājības tiešajiem rādītājiem sociālos pētījumos bieži tiek lietoti arī subjektīvu vērtējumu mērījumi. Šī pieeja izmantota arī šajā pētījumā. Aptaujas dalībnieki tika lūgti novērtēt, cik lielā mērā viņi aptaujas veikšanas periodā saskārās ar finansiālām grūtībām. Personisko finansiālo grūtību vērtējuma rezultāti rāda, ka ar finansiālām grūtībām būtiski saskaras gandrīz trešā daļa studentu — 28%. Biežāk to atzīst studenti vecumā no 25 līdz 29 gadiem — 36%. Studiju programmu un raksturojuma griezumā ar finansiālām grūtībām visbiežāk saskaras koledžu studenti — 36% un tie, kuru studiju intensitāte uzskatāma par augstu, — 37%.

Vairums studentu jautājumā par personisko finansiālo grūtību pieredzi aptaujas norises brīdī tomēr atzīst, ka viņu materiālais stāvoklis ir apmierinošs vai pilnīgi pietiekams, lai nodrošinātu visas dzīves vajadzības. Tas rosina jautājumu par pieejamo naudas līdzekļu vērtējumu dažādās sociāldemogrāfiskajās grupās. Kamēr viens students jūtas apmierināts ar noteiktu ienākumu līmeni, cits var uzskatīt šādu summu par kritiski nepietiekamu sava dzīves līmeņa uzturēšanai. Interesanti, ka, neraugoties uz dzīves dārdzības un ienākumu līmeņa atšķirībām starp galvaspilsētu un reģioniem, finansiālo grūtību vērtējumā pēc šī dalījuma būtisku atšķirību nav.

25. attēls. Finansiālo grūtību pieredzes subjektīvais vērtējums (%)

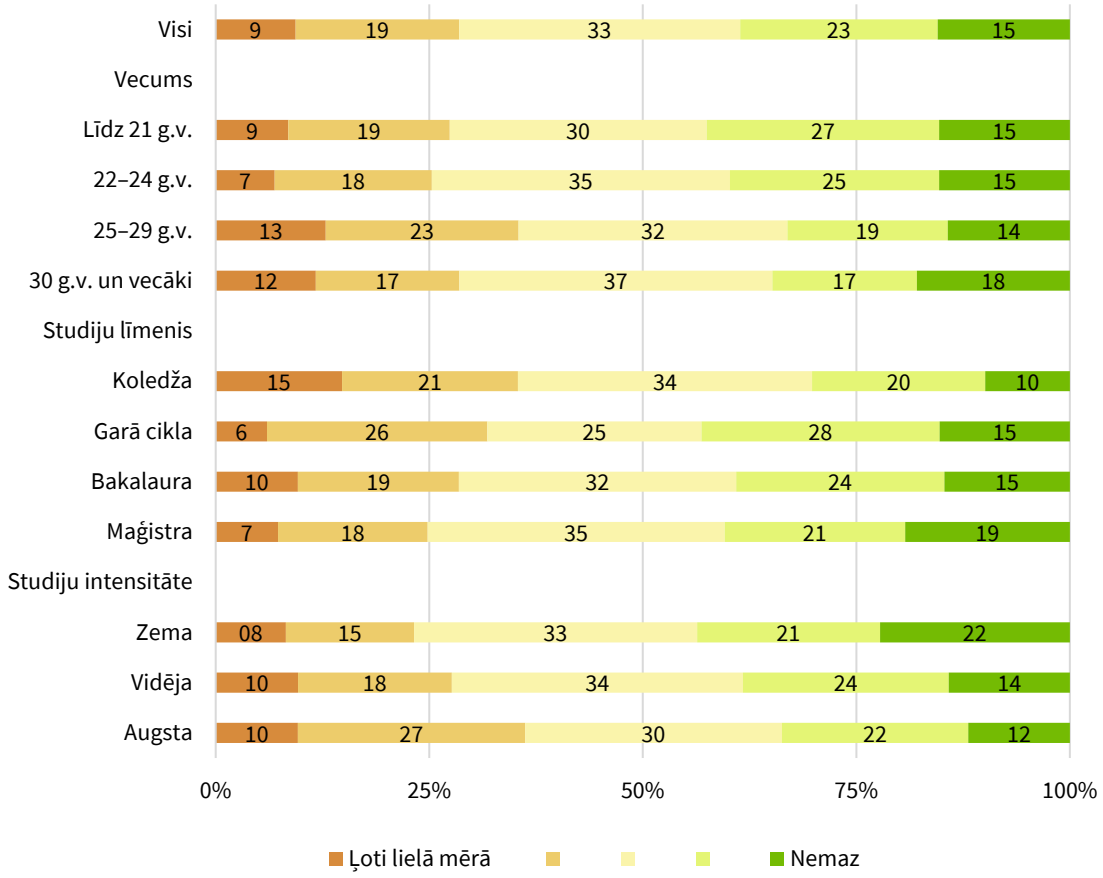

Bāze: visi respondenti.

9.4. Izdevumi

Eurostudent pētījums studējošo izdevumus analizē, ņemot vērā ne tikai tēriņus, ko studenti sedz paši no savā rīcībā esošajiem līdzekļiem, bet arī tos izdevumus, ko apmaksā kāds cits. Nedalot izdevumus atsevišķās pozīcijās, vidēji studenti no savā rīcībā esošajiem līdzekļiem sedz 63% ikdienas izdevumu. Pārējo izdevumu daļu sedz citi, visbiežāk studenta ģimene — vecāki vai partneris. Izmantojot šos pētījuma datus, aplūkosim ikdienas izdevumu pozīciju stuktūru no maksātāja skatpunkta. Citiem vārdiem sakot, noskaidrosim, kādu daļu noteikta tipa izdevumu sedz paši studenti un kādu daļu viņu labā sedz ģimene.

Aptaujas datu analīze rāda, ka vienīgā ikdienas izdevumu pozīcija, kur students izdod mazāk nekā piemaksā viņa ģimene, ir mājoklis. Studējošais vidēji sedz 48% ar mājokli saistītu izmaksu, bet vecāki vai partneris attiecīgi 52%. Tajā pašā laikā jāmin, ka izdevumi par mājokli ir viena no divām naudietilpīgākajām izmaksu kategorijām.

Aplūkojot izdevumus par nākamo būtiskāko izdevumu kategoriju — pārtiku, proporcija ievērojami atšķiras. Divas trešdaļas (67%) no ikdienas izdevumiem ēdiena iegādei sedz paši studenti no saviem līdzekļiem.

26. attēls. Ikmēneša izdevumu īpatsvars, ko sedz pats studējošais pēc izdevumu kategorijām (% no atbilstošās kategorijas)

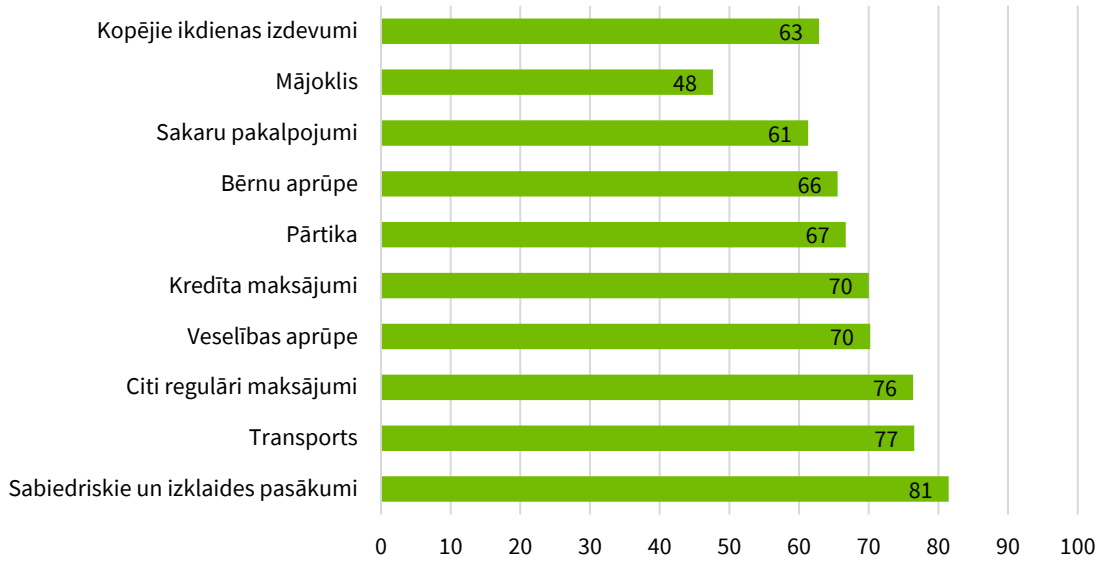

Bāze: visi respondenti.

Iepriekš aplūkotās proporcijas, kādās ikdienas izdevumi dalās starp pašiem respondentiem un citām personām, iespējams skatīt arī vidējo naudas summu izteiksmē, kas ļauj kontekstualizēt relatīvus rādītājus. Skatot divas nozīmīgākās izdevumu pozīcijas — mājvietai un pārtikai —, var redzēt, ka pamata atbalsts arī naudas izteiksmē, ko saņem studējošie ikdienā, ir saistīts ar dzīvesvietas uzturēšanu.

13. tabula. Regulārie ikdienas izdevumi: sedz students pats no savā rīcībā esošiem līdekļiem (vid., eur)

Izdevumu kategorija	2017	2013	2009
Mājvieta	71,59	46,03	52,85
Pārtika	105,04	71,21	93,50
Transports	39,52	28,16	31,20
Sakaru pakalpojumi	13,02	8,27	14,20
Izdevumi veselībai	12,69	5,97	8,31
Bērnu aprūpe	6,36	2,72	6,16
Kredīta maksājumi	8,83	5,69	-
Sabiedriskie un izklaides pasākumi	39,43	30,97	28,94
Citi regulāri maksājumi	53,15	38,34	30,28
Kopā MĒNESĪ	**349,63**	**233,06**	**265,85**

Bāze: visi respondenti.

14. tabula. Regulārie ikdienas izdevumi: sedz vecāki, partneris vai citi (vid., eur)

Izdevumu kategorija	2017	2013	2009
Mājvieta	91,38	75,78	47,61
Pārtika	61,80	50,71	27,03
Transports	17,08	13,07	8,22
Sakaru pakalpojumi	7,51	7,43	6,42
Izdevumi veselībai	6,99	7,10	4,84
Bērnu aprūpe	4,00	1,34	1,21
Kredīta maksājumi	6,24	4,71	-
Sabiedriskie un izklaides pasākumi	13,11	9,21	5,39
Citi regulāri maksājumi	21,19	17,38	12,17
Kopā MĒNESĪ	**231,66**	**179,23**	**113,32**

Bāze: visi respondenti.

Aptaujas dati liecina, ka naudas izteiksmē lielākā daļa studentu izdevumu ir pārtikas iegādei, mēnesī vidēji veidojot 105,04 eiro. Par mājokli naudas izteiksmē vairāk izdod vecāki vai partneris, vidēji mēnesī maksājot 91,38 eiro papildus paša studenta segtajiem 71,59 eiro. Interesanti, ka studentu tēriņu struktūrā vienlīdz liela naudas summa tiek atvēlēta transporta izdevumiem un sabiedriskajiem un izklaides pasākumiem, attiecīgi 39,52 eiro un 39,43 eiro. Lai gan pārējās izmaksu pozīcijās izdevumu summas ir mazākas, proporcionāli lielāko daļu no tām sedz studējošais no saviem ienākumiem.

9.5. Izdevumi studijām

Jautājums par izdevumiem, kas saistīti ar studijām, aptaujā tika uzdots atsevišķi. Ar studijām saistītos izdevumus respondentiem tika lūgts norādīt par semestri, pieņemot, ka mācību semestra ilgums Latvijā ir 5 mēneši. Lai iegūtu kopskatu par visiem ar studijām saistītajiem izdevumiem, šeit aplūkotas šo izdevumu vidējās summas mēnesī. Jāpaskaidro, ka ar studijām saistītie izdevumi šajā pētījumā ietver sekojošo: studiju maksu un citus ar studiju procesu saistītos maksājumus, tādus kā maksa par eksāmeniem, studiju parādu kārtošanu; iemaksas studentu organizācijās vai citas ar studējošā aktivitātēm saistītas biedra naudas un dalības maksas; izdevumus par studiju materiāliem, piemēram, grāmatām, mācību materiālu kopēšanu, mācību izbraucieniem; citus ar studijām saistītus regulārus maksājumus, piemēram, privātstundas, papildus izglītošanos.

Pēc studentu sniegtās informācijas redzams, ka lielākā ar studijām saistīto izdevumu pozīcija iekļauj maksājumus par mācībām augstākās izglītības iestādei, veidojot 117,02 eiro mēnesī. Kopējie ar studijām saistītie izdevumi mēnesī, ko norāda studenti, vidēji veido 67,25 eiro.

15. tabula. Ar studijām saistītie ikmēneša izdevumi, paša un citu apmaksāti (vid. mēnesī, eur)

Izdevumu kategorija	Vid.	Mediāna	St. novirze	Maksātāju %
Mācību maksa, reģistrācijas maksa, maksājumi par eksāmeniem	117,02	120,00	120,00	42,1
Iemaksas studentu organizācijai	4,23	2,00	2,00	3,4
Studiju materiāli	5,61	3,00	3,00	60,3
Citi ar studijām saistītie regulārie maksājumi	10,95	6,00	6,00	9,0
Kopējie ar studijām saistītie izdevumi	**67,25**	**12,00**	**12,00**	**79,9**

Bāze: respondenti, kuriem ir attiecīgas grupas izdevumi.

Jautājumā par to, kas sedz kopējos ar studijām saistītos izdevumus redzams, ka vidēji 71% no šo izdevumu summas studenti sedz paši, bet pārējo daļu — 29% summas apmaksā vecāki, partneris vai kāds cits. Ja vērtē izdevumus par studijām salīdzinājumā ar kopējiem studējošā izdevumiem, redzams, ka tie vidēji veido 9% no kopējām izmaksām mēnesī. Savukārt uz citu finansējumu studiju maksas segšanai paļaujas nozīmīga daļa garā cikla un bakalaura studiju programmās studējošo — attiecīgi 43% un 57%. Koledžas izglītības programmā studējošo vidū 66% studiju maksu apmaksā paši, bet 34% palīdz ģimene vai kāds cits.

Aptaujas dati liecina, ka studējoša nodarbinātībai ir tieša saistība ar studenta spēju pašam apmaksāt studiju maksu. No tiem, kas strādā regulārā algotā darbā vairāk nekā 20 stundas nedēļā, 75% studiju maksu sedz paši. To vidū, kas strādā daļēju darba laiku (līdz 20 stundām nedēļā), studiju maksu paši spēj segt 48% studentu. Visbeidzot, to studentu vidū, kas paralēli studijām nav nodarbināti, studiju maksu no saviem līdzekļiem apmaksā 40% studējošo.

27. attēls. Studiju maksas, reģistrācijas maksas un citu studiju maksu segšanas struktūra (%)

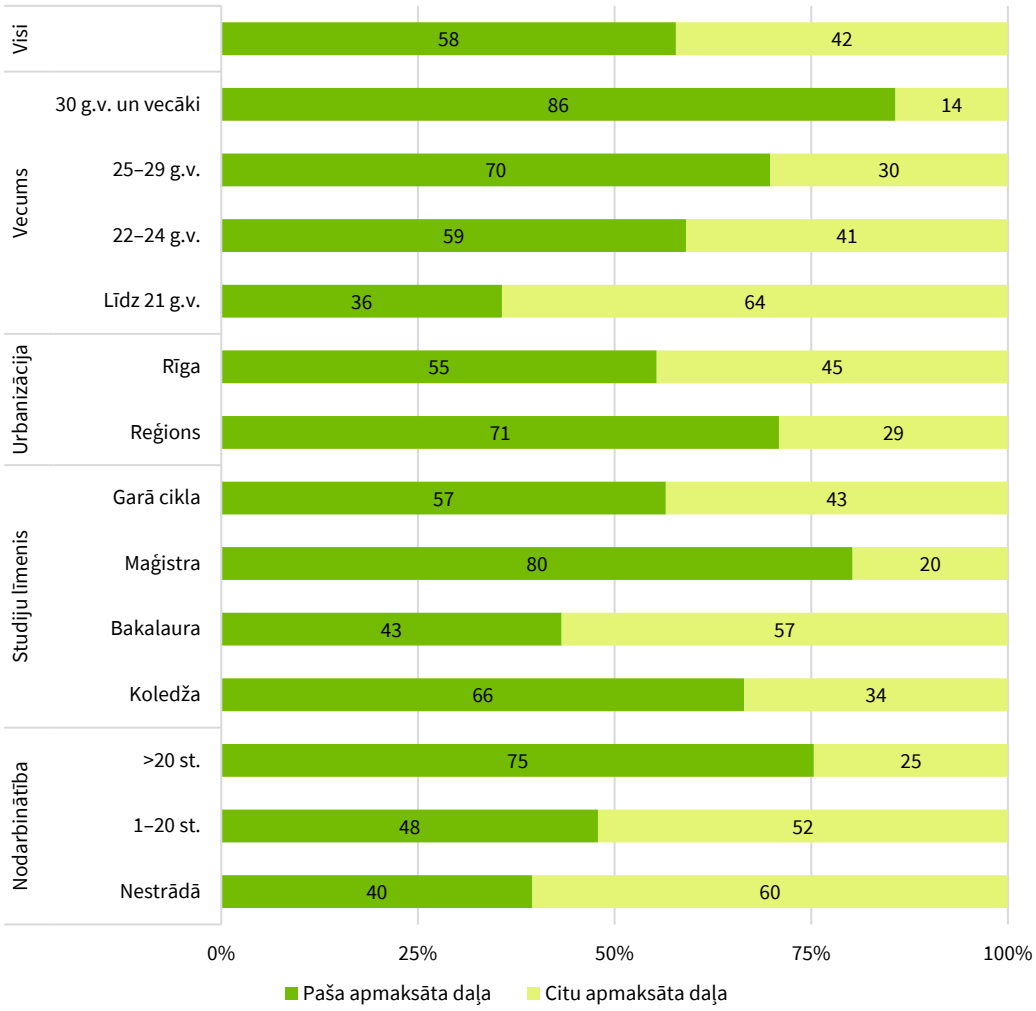

Bāze: respondenti, kuriem ir šīs kategorijas izdevumi.

9.6. Kopējie izdevumi

Noslēdzot studējošo izdevumu analīzi, nonākam pie plašākā kopsavilkuma rādītāja — pilniem tiešiem un netiešiem izdevumiem (*in-cash* un *in-kind*) gan ikdienas vajadzību, gan ar studijām saistīto izdevumu segšanai. Šis rādītājs ļauj gūt priekšstatu par naudas apjomu, kāds kopumā ir nepieciešams, lai nodrošinātu augstākās izglītības iegūšanu.

16. tabula. Kopējie studējošo izdevumi (paša un citu apmaksāti, eur)

	Vid.	Mediāna	St. novirze
Kopējie izdevumi	635,02	565,00	388,30
Dzīvošanas kopējie izdevumi	581,30	500,00	372,50
Kopējie izdevumi studijām	53,73	6,00	86,07

Bāze: visi respondenti.

28. attēls. Kopējie studējošo izdevumi dažādās studējošo grupās (paša un citu apmaksāti, eur)

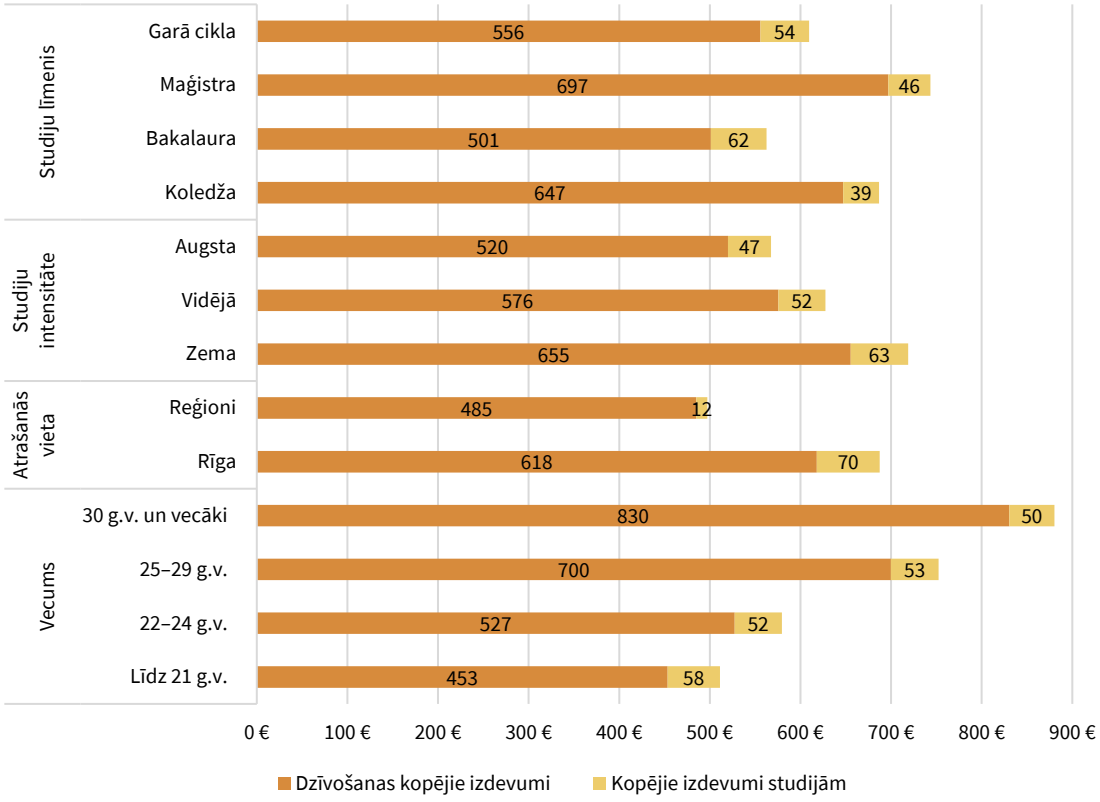

Bāze: visi respondenti. Norādītas summas mēnesī.

Šie dati liecina, ka augstākās izglītības pieejamība ir atkarīga ne tikai no studenta iespējām segt mācību maksu, bet arī segt ikdienas dzīves izdevumus, kam vidēji tiek tērēti apmēram 91% līdzekļu mēnesī jeb 581,30 eiro.

Apskatot datus par izdevumu, kas saistīti ar studijām, proporciju pēc dažādiem studentus raksturojošiem rādītājiem, secināms sekojošais. Studiju līmeņu griezumā

vislielākā proporcija studiju tēriņiem ir bakalaura programmas studentiem — 12% no visiem izdevumiem, bet vismazākā koledžā studējošajiem — 6%. Studiju intensitātes vērtējums neievieš būtiskas atšķirības ar studiju procesu saistīto izdevumu apjomā, kas vidēji veido apmēram 9% no visiem tēriņiem. Savukārt augstskolas atrašanās Rīgā vai reģionā gan tieši saistīta ar studijām atvēlēto izdevumu summu. Rīgā studiju izmaksu segšana prasa 11% no no kopējiem izdevumiem, bet reģionos 2%. Visbeidzot, aptaujas dati liecina, ka kopējie izdevumi studijām veido vismazāko proporciju vecākās studentu grupas vidū, bet lielāko jaunākajā studentu grupā. Studentiem, kas sasnieguši un ir vecāki par 30 gadiem, studiju izmaksas veido 6% no kopējiem izdevumiem. Šī procentuālā proporcija palielinās, pārejot uz katru nākamo jaunāko studentu vecuma grupu. Tiem, kas ir 25 līdz 29 gadus veci, kopējie izdevumi par studijām veido 8%, 22 līdz 24 gadus vecajiem — 10%, bet tiem, kas ir 21 gadu veci vai jaunāki, 13% no visiem izdevumiem.

10. STUDIJU NOVĒRTĒJUMS

Augstākās izglītības kvalitātes vērtējumam šajā pētījuma posmā tika pievērsta īpaša uzmanība. Lai noskaidrotu studentu viedokli un attieksmi pret studiju procesu un tā nodrošinājumu, aptaujas instrumentārijā tika iekļauti vairāki jautājumu bloki. Šajā nodaļā tiks analizēti tādi studiju aspekti kā studentu apmierinātība ar izvēlēto studiju programmu, savu iespēju vērtējums darba tirgū pēc studiju programmas absolvēšanas, viedoklis par augstākās izglītības pieejamību u.c.

Pētījuma dalībnieki tika lūgti novērtēt dažādus studiju procesa komponentus, kas vispusīgi raksturo augstākās izglītības kvalitāti, dažādus studiju darba organizācijas un infrastruktūras (materiāli tehniskā nodrošinājuma) aspektus. Apmierinātības vērtējums tika sniegts atbilstīgi 5 punktu skalai, kuras galējās vērtības atbilst kategorijām «ļoti apmierināts» un «nemaz nav apmierināts». Līdzīgi kā *Eurostudent* salīdzinošā pētījuma datu analīzē, interpretācijai tiek izmantots agregēts rādītājs, apvienojot skalas vērtības 4–5 kategorijās «ļoti apmierināts/apmierināts», bet 1–2 kategorijā «neapmierināts/ļoti neapmierināts».

Studiju kvalitātes novērtēšanai iekļauti studiju procesa galvenie aspekti:

- studiju **infrastruktūras** jeb materiāli tehniskā nodrošinājuma vērtējums. Šajā pētījumā to raksturo šādi rādītāji: bibliotēkas darbība, iespēja dabūt kursam nepieciešamās grāmatas un citus studiju materiālus, materiāli tehniskais nodrošinājums laboratorijās/datorklasēs, telpu pieejamība studiju vajadzībām ārpus lekciju laika;
- studiju **procesa organizācijas** novērtējums. To veido šādi rādītāji: studiju organizācija un nodarbību grafiks, prakses nodrošināšana un organizēšana, iespējas izvēlēties kursus no plaša studiju kursu klāsta, kursu piedāvājums svešvalodās (t.sk. vieslektoru lekcijas), zinātniskā darba iespējas, informācija par iespējām studēt starptautiskajās studentu apmaiņas programmās.
- Studiju **kursu docēšanas kvalitāte**, kas ietver pasniegšanas kvalitāti, docētāju darba kvalitāti, attieksmi pret studentiem, pārbaudes darbu izvērstu analīzi un komunikāciju ar studentu pārbaudes darbu kontekstā, konsultāciju pieejamību un docētāju atvērtību sadarbībai ar studentiem. Šie aspekti ir ļoti svarīgi studentcentrētās izglītības kontekstā.

Attēlā zemāk uzskatāmi atspoguļota studentu apmierinātība ar studiju kvalitātes trim galvenajiem aspektiem: studiju infrastruktūras jeb materiāltehniskais nodrošinājums, studiju procesa organizācija un studiju kursu docēšana. Apakšpunkts par studentu

apmierinātību ar studiju procesa organizāciju, kas ir saistīta un daļēji attiecināma uz studiju kvalitāti — kopmītņu/dienesta viesnīcu pieejamība, budžeta studiju vietu skaits, studiju un studējošā kredīta pieejamība, studiju maksas līmenis, iespēja savienot studijas ar darbu — tiks analizēts atsevišķi.

29. attēls. Apmierinātība ar galvenajiem studiju kvalitātes aspektiem (%)

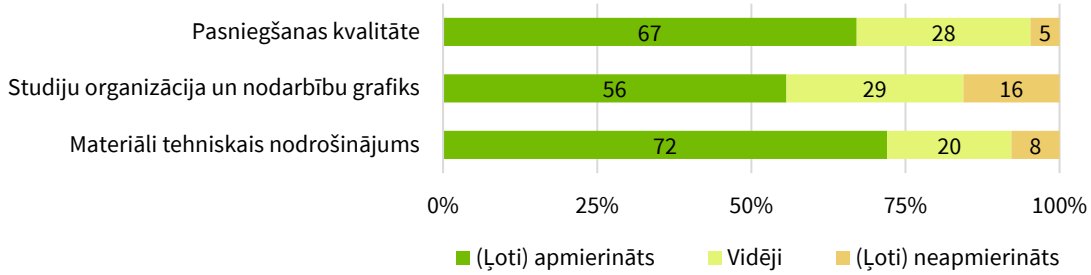

Bāze: visi respondenti.

Aplūkojot studentu subjektīvo viedokli — apmierinātību ar galvenajiem studiju procesa aspektiem, var secināt, ka, līdzīgi kā pirms četriem gadiem, Latvijas «vidējais students» ir diezgan apmierināts gandrīz ar visiem studiju kvalitātes un studiju darba organizācijas aspektiem.

10.1. Studiju procesa materiāltehniskais nodrošinājums

Studiju procesa materiāltehniskais nodrošinājums ir viens no aspektiem, kuru pozitīvi vērtē salīdzinoši vislielākā daļa studentu jeb 72% aptaujāto (gan ļoti apmierināto, gan apmierināto vidū — 36% studējošo).

30. attēls. Apmierinātība ar studiju apstākļiem: materiāli tehniskais nodrošinājums (%)

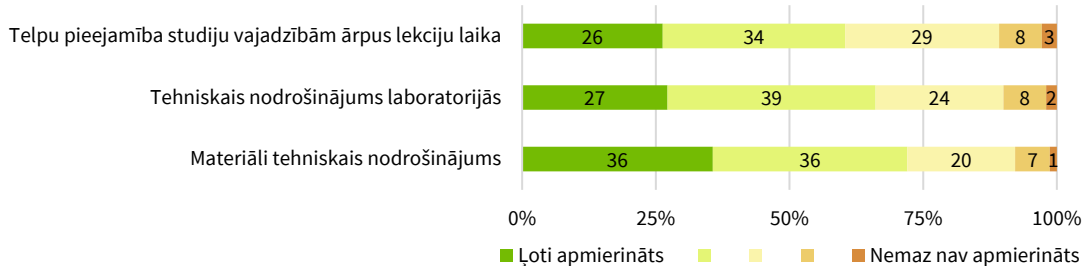

Bāze: visi respondenti.

Interesanti, ka, salīdzinot 2013. un 2017. gada aptaujas datus, viedoklis par studiju procesa materiāli tehnisko nodrošinājumu ir gandrīz identisks. Saskaņā ar 2013. gada starptautiskā pētījuma datiem Latvijas studenti pētījuma piektajā posmā studiju infrastruktūru kopumā bija novērtējuši augstāk nekā vidēji citās Eiropas valstīs (ar materiāli tehnisko nodrošinājumu apmierināti bija vidēji 64% studentu Eiropā, nesvērtie dati).

Kā jau minēts, *Eurostudent VI* materiāli tehniskās bāzes infrastruktūras vērtējumā anketā iekļauti un analīzē izmantoti trīs indikatori — kopējā apmierinātība ar materiāli tehnisko nodrošinājumu, kā arī tādi rādītāji kā tehniskais nodrošinājums laboratorijās vai datorklasēs un telpu pieejamība studiju vajadzībām ārpus lekciju/nodarbību laika. Ja kopējais apmierinātības līmenis ar infrastruktūras nodrošinājumu uzskatāms par labu, tad tādi specifiskāki aspekti kā laboratoriju un datorklašu tehniskais nodrošinājums vērtēts nedaudz zemāk — vidēji divas trešdaļas (66%) studentu ir (ļoti) apmierināti ar minēto infrastruktūru, bet katrs desmitais students ir ar to neapmierināts. Nedaudz mazāka studentu proporcija (60%) ir apmierināta ar studiju procesam nepieciešamo telpu pieejamību ārpus lekciju/nodarbību laika, un katrs desmitais ir neapmierināts ar šādu telpu pieejamību. Acīmredzot augstskolām būtu jāmeklē iespējas nodrošināt telpas, kurās studenti varētu patstāvīgi mācīties vai diskutēt. Iespējams, ka šis process būtu apspriežams ar augstskolu studentu pašpārvaldēm, lai atrastu optimālo risinājumu.

10.2. Studiju organizācijas novērtējums

Šajā sadaļā dots pārskats par tādiem studiju organizācijas aspektiem kā iespējas izvēlēties studiju kursus no plašāka kursu klāsta un zinātniskā darba iespējas, kā arī tādiem nozīmīgiem studiju procesa komponentiem kā prakses organizācija un nodrošināšana, studiju kursu piedāvājums svešvalodās, iespējas studēt starptautiskajās apmaiņas programmās, studentu priekšlikumu ievērošana studiju uzlabošanai.

Visaugstāk studenti novērtējuši informācijas pieejamību un savu informētību par iespējam studēt starptautiskajās studentu apmaiņas programmās. Šis vērtējums ir salīdzinoši visaugstākais no visiem piedāvātajiem vērtējuma komponentiem. Divas trešdaļas studentu ir apmierināti ar informāciju par studiju iespējām apmaiņas programmās, nav apmierināti 10% respondentu.

Ņemot vērā, ka Boloņas procesa ietvaros viens no svarīgiem mērķiem ir nacionālo ietvarstruktūru un grādu struktūru harmonizēšana, svarīgi nodrošināt iespēju studentiem kādu laiku no studijām pavadīt, studējot ārzemēs. Papildus izvērtējot informācijas pieejamību par iespējām studēt starptautisko apmaiņas studiju ietvaros pētījumā ietverto augstskolu mājaslapās, konstatēts, ka informācija ir pietiekama, viegli atrodama, t.sk. par tām augstskolām, ar kurām Latvijas augstskolām ir noslēgts *Erasmus+* sadarbības līgums. Pārsvarā atrodama informācija par pieteikšanās nosacījumiem. Drīzāk kā nepietiekama jāvērtē mājaslapās pieejamā informācija angļu valodā, kas adresēta tiem ārvalstu studentiem, kuri vēlas studēt Latvijā apmaiņas programmas ietvaros. Taču šo jautājumu analīze nav *Eurostudent* pētījuma fokusā.

Studiju organizācijas vērtējums ir salīdzinoši viszemākais trīs iepriekš uzskaitīto studiju kvalitātes komponentu vidū. Tomēr kopumā nedaudz vairāk par pusi aptaujāto studentu (55,7%) pozitīvi vērtē studiju organizāciju un nodarbību grafiku. Salīdzinājumā ar

Eurostudent V pētījumu studiju darba organizācijas vērtējums 2013. gadā bija praktiski tādā pašā līmenī kā 2017. gadā.

31. attēls Studiju organizācijas novērtējums (%)

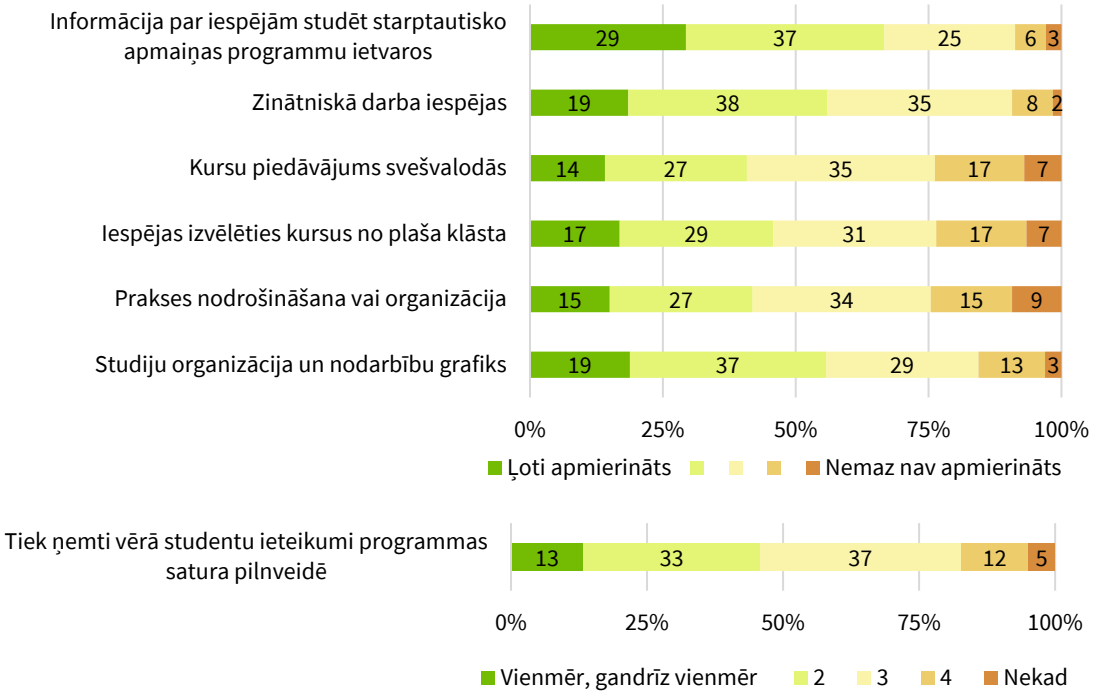

Bāze: visi respondenti.

Pārējiem studiju procesa organizācijas aspektiem dots vidēji zemāks vērtējums. Zinātniskā darba iespējas pozitīvi vērtējusi nedaudz vairāk kā puse aptaujāto (55%), no tiem ļoti apmierināts ir gandrīz katrs piektais students (18%). Iepriekšējā pētījuma posmā ļoti apmierināti bija 14% studentu. No vienas puses, tas norāda uz labākām zinātniskā darba iespējām tiem, kas to ļoti vēlas, taču vienlaikus kritiski vērtējušo (neapmierināto) proporcija (9%) norāda uz nepieciešamību papildus analizēt augstskolu iespējas un risinājumus studentu plašākai iesaistei zinātniski pētniecisko darbu veikšanā. Ņemot vērā Latvijas augstākās izglītības politikas izvirzīto uzstādījumu — saistīt studijas ar zinātnisko darbu, augstskolām būtu jāvelta papildus uzmanība studiju darba sasaistei ar zinātnisko darbu.

Mazāk nekā puse aptaujāto studentu ir apmierināti ar iespējām izvēlēties kursus no plašāka kursu klāsta (45%). Atbilstīgi lielāka daļa studentu šo komponentu vērtē neapmierinoši (22%). Saprotams, ka, būtiski samazinoties studentu skaitam, skaitliski nelielās programmās augstskolām ir finansiāli grūti piedāvāt plašu studiju kursu klāstu. Iespējamais risinājums būtu fakultāšu sadarbība plašāka kursu klāsta piedāvājumā vai pat augstskolu sadarbības izveidē un kopīgu kursu piedāvājumā, iespējams, arī tiešsaistes vidē. Iespējams, ka šeit plašāk varētu sadarboties gan tās augstskolas, kas piedāvā lekciju kursus tiešsaistē, gan tās, kas tādu iespēju vēl nepiedāvā. Pagaidām gan

šāda starpaugstskolu sadarbības prakse nav izplatīta, un nav veikta analīze saistībā ar studiju programmu akreditāciju.

Lai arī augstākās izglītības politikā aktuāla ir ārvalstu docētāju piesaiste un lekciju piedāvājums svešvalodās, šim studiju procesa organizācijas aspektam ir dots viszemākais vērtējums. Tikai daļa studentu (40%) ir apmierināti ar šo piedāvājumu, bet 23% nav apmierināti ar to. Padziļināti mēģinot aptaujas norises periodā šo jautājumu skaidrot, intervijās ar docētājiem un atsevišķiem studentiem, jāsecina, ka te iespējama divējāda interpretācija — daļa studentu ir neapmierināti ar to, ka ir maz lekciju svešvalodās; no otras puses — daļai studentu ir nepietiekamas svešvalodu zināšanas, lai varētu klausīties lekciju kursu vai daļu no lekciju kursa.

32. attēls. Valodu prasmju pašvērtējums (rakstītprasme un sarunvaloda ir ļoti laba) (%)

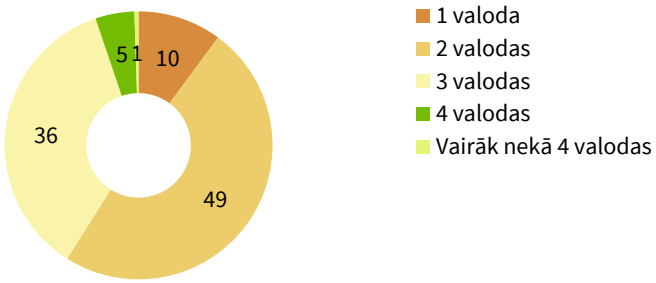

Bāze: visi respondenti.

Docētāju pieredze liecina, ka daļai studentu svešvalodas zināšanas nav pietiekamas, lai viņi kvalitatīvi piedalītos lekcijās un semināros svešvalodās. Domājams, ka svešvalodas kursa nodrošināšana pirmo kursu studentiem, tajā pastiprināti iekļaujot attiecīgās zinātņu nozares terminoloģiju, būtu vienīgais šīs problēmas risinājums. Savukārt, lai apmierinātu tās studentu daļas vajadzības, kas ir neapmierināti ar nelielo studiju kursu skaitu svešvalodās, nepieciešama lielāka *Erasmus+* viesdocētāju piesaiste un plašāka sadarbība.

Ar augstskolas piedāvātajām iespējām prakses nodrošināšanā un organizācijā apmierināta ir mazāk nekā puse jeb 42% studentu, bet neapmierināts — katrs piektais respondents.

Studiju organizācijas sadaļā ietvertas arī komponentes, kas raksturo studējošo un augstskolas administrācijas sadarbību studiju kursu uzlabošanā. Pēc studentu vērtējuma, viņu viedoklis samērā reti ticis ņemts vērā, lai uzlabotu studiju kursa vai programmas saturu.

10.3. Pasniegšanas kvalitāte un docētāju darba vērtējums

Pasniegšanas kvalitāte kopumā tiek vērtēta samērā labi — divas trešdaļas studentu (67%) ir apmierināti ar to. Lai arī *Eurostudent V* posmā 2013. gadā studiju procesa vērtējumam

bija nedaudz atšķirīgi indikatori un mērījumi, kas ierobežo tieša salīdzinājuma iespējas, tomēr studentu vērtējumu vidējo rādītāju līdzība ļauj runāt par līdzīgām tendencēm docētāju un studiju kvalitātes vērtējumā.

Turpmākajā analīzē aplūkotas docētāju darba kvalitātes izvērtējuma komponentes, analizējot šādus indikatorus: lekciju satura kvalitāte, pasniedzēju pieejamība konsultācijām, pārbaudes darbu detalizēta vērtējuma sniegšana.

Dati norāda uz to, ka studenti labi vērtē docētāju darbu: 72% aptaujāto uzskata, ka kopumā lekciju saturs ir kvalitatīvs, pasniedzēji ir labi speciālisti un augstā līmenī orientējas savā jomā. Tikai 6% studentu ir kritisks viedoklis par pasniedzēju profesionalitāti. Ļoti līdzīgi bija arī *Eurostudent V* rezultāti — apmēram divas trešdaļas studentu augstu vērtēja pasniedzēju profesionalitāti, vairāk nekā 60% uzskatīja, ka pasniedzēju lekciju izklāsts vienmēr vai gandrīz vienmēr ir organizēts un sistemātisks.

33. attēls. Pasniegšanas kvalitātes vērtējums (%)

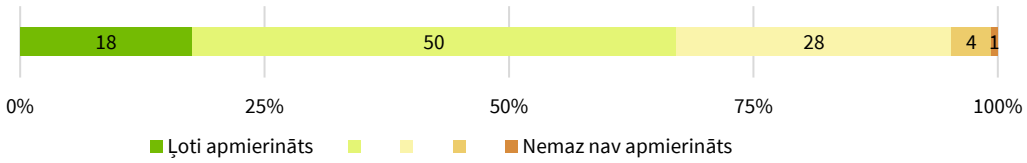

Bāze: visi respondenti.

34. attēls. Docētāju darba vērtējums (%)

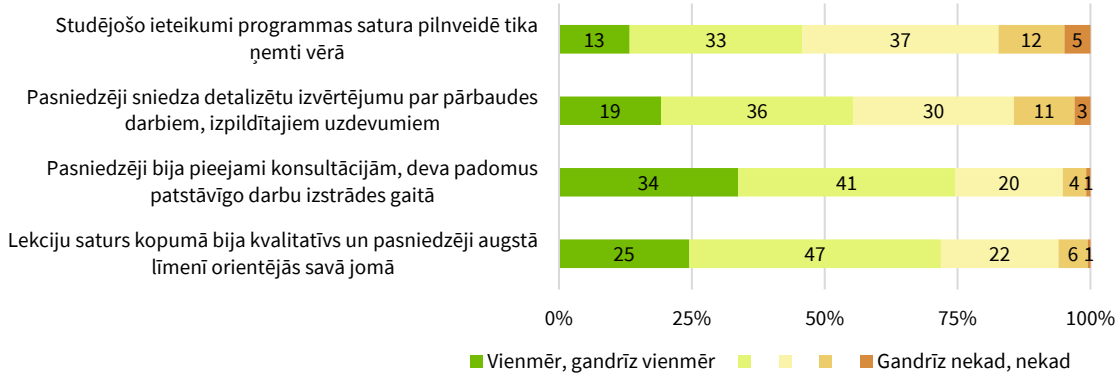

Bāze: visi respondenti.

Vēl augstāks vērtējums salīdzinājumā ar lekciju satura vērtējumu dots docētāju pieejamībai konsultācijām un atbalstam studiju darbu izstrādes gaitā — 78% studentu uzskata, ka vienmēr vai gandrīz vienmēr studenti saņēmuši nepieciešamo atbalstu un konsultācijas.

Retāk tiek sniegts detalizēts rakstisks vērtējums un skaidrojums par izpildītajiem uzdevumiem — tikai aptuveni puse (55%) studentu ir saņēmuši detalizētu darba izvērtējumu. Arī iepriekšējā pētījuma posmā aptuveni trešdaļa studentu norādīja, ka

pasniedzēji gandrīz nekad vai nekad nesniedz detalizētu pārbaudes un pastāvīgo darbu vērtējumu.

10.4. Studiju kvalitātes vērtējumu salīdzinošā analīze

Materiāli tehniskais nodrošinājums

Vispirms aplūkosim studiju materiāli tehniskā nodrošinājuma (auditoriju, laboratoriju aprīkojums, studiju materiālu pieejamība, bibliotēkas pieejamība u.tml.) vērtējumu atkarībā no studiju programmas. Šis vērtējums balstīts uz apmierinātības vidējo rādītāju salīdzinājumu.

Kā jau minēts iepriekš, kopumā studenti ir ļoti apmierināti ar studiju materiālo nodrošinājumu (vidējais apmierinātības līmenis ir 3,99 [19]). Materiāli tehniskais nodrošinājums visbiežāk apmierina koledžas līmeņa studentus (4,18) un garā cikla programmu studentus (4,11). Nedaudz zemāk to vērtē maģistra līmeņa programmu studenti (3,99), kā arī bakalaura līmeņa studenti (3,91). Iespējams, daļa šo studentu vidusskolas laikā mācījusies renovētās skolās ar jaunu dabaszinātņu kabinetu aprīkojumu, labu bibliotēku, datortehniku, pierodot pie augsta līmeņa materiāli tehniskā nodrošinājuma, un viņu ekspektācijas, uzsākot studijas, bijušas pārāk augstas.

Otrais materiāli tehniskā nodrošinājuma komponents ir tehniskais nodrošinājums laboratorijās. Izvērtējot studentu apmierinātību ar tehnisko nodrošinājumu laboratorijās, visapmierinātākie izrādās garā cikla 2. līmeņa studiju programmu studenti, sniedzot izcili augstu vērtējumu (4,28). Pārējo līmeņu programmu studentu vērtējums ir zemāks: 3,93 koledžas līmeņa programmās, 3,87 — maģistra līmeņa programmās, 3,69 — bakalaura līmeņa programmās.

Trešais komponents ir telpu pieejamība studiju vajadzībām ārpus lekciju laika. Šajā komponentā studentu vidējais apmierinātības līmenis ir salīdzinoši zems visos studiju programmu līmeņos (no 3,85 koledžas līmeņa programmu studentiem līdz 3,67 bakalaura programmu studentiem). Iespējams, augstskolām jāmeklē risinājums, kā nodrošināt telpas studiju vajadzībām ārpus noteiktā lekciju laika, bet iespējams, ka ne vienmēr tas ir tikai materiāli tehniskā nodrošinājuma, bet gan studiju procesa organizācijas, administrācijas kompetencē risināms jautājums.

[19] Šeit un turpmāk nodaļā norādītās vidējās vērtības ir pēc skalas no 1 līdz 5, kur 5 nozīmē «ļoti apmierina/apmierināts» un 1 — «ļoti neapmierināts/neapmierina».

35. attēls. Apmierinātība ar studiju programmas materiāli tehnisko nodrošinājumu dažādās programmās (vidējās vērtības)

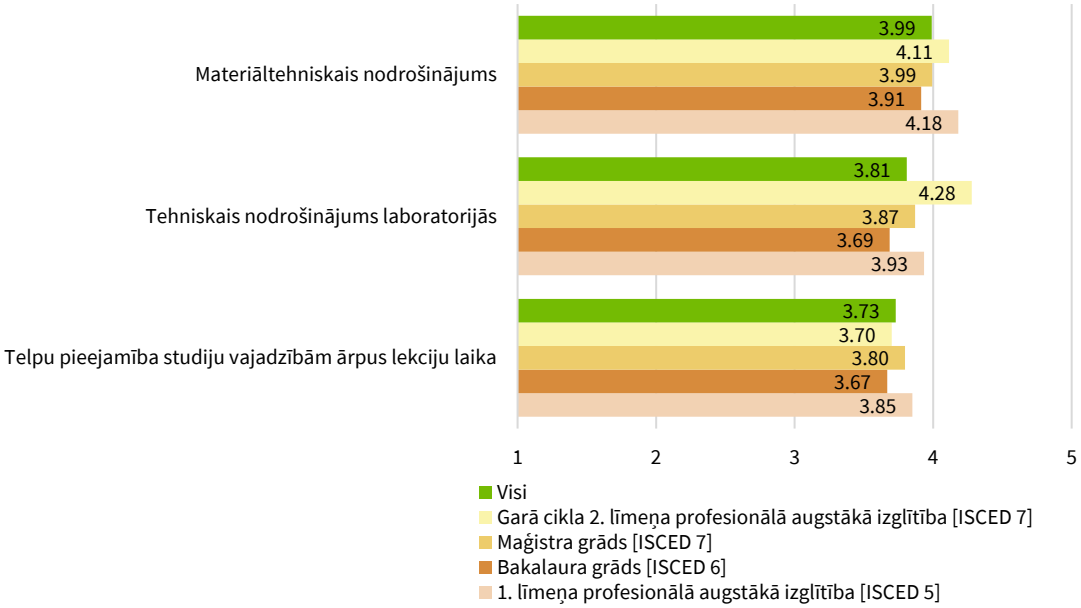

Bāze: visi respondenti.

Savukārt, salīdzinot studentu apmierinātību ar materiāli tehnisko nodrošinājumu pa izglītības jomām, novērojama diezgan plaša vidējo vērtību amplitūda (no 4,35 līdz 3,67).

Visaugstākais vidējais apmierinātības līmenis ir tādās izglītības jomās kā lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība (4,35), informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (4,21), veselības aprūpe un sociālā labklājība (4,17) un dzīvās dabas zinātnes, matemātika un statistika (4,15). Samērā apmierināti ar materiāli tehnisko nodrošinājumu ir arī komerczinību, administrēšanas un tiesību zinātnes programmu (4,03) un inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības studenti (3,99). Taču ir jomas, kurās studentu apmierinātība ar materiāli tehnisko nodrošinājumu ir zemāka — pakalpojumu joma (3,72), sociālās, komunikācijas un informācijas zinātnes (3,79), izglītības zinātnes (3,69) un humanitārās zinātnes (3,67).

Arī *Eurostudent V* pētījumā 2013. gadā vismazāk apmierināti ar studiju materiāli tehnisko nodrošinājumu kopumā bija izglītības zinātņu, humanitāro zinātņu un mākslas jomas studenti, savukārt visbiežāk apmierināti bija dabaszinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju jomas, kā arī komerczinību, administrēšana un tiesību studenti.

Studiju procesa organizācija

Kā minēts iepriekš, studentu apmierinātību ar studiju procesa organizāciju aptaujā raksturo šādi rādītāji: studiju organizācija un nodarbību grafiks, prakses nodrošināšana un organizēšana, iespējas izvēlēties kursus no plaša studiju kursa klāsta, kursu piedāvājums svešvalodās (t.sk. vieslektoru lekcijas), zinātniskā darba iespējas, informācija par iespējām studēt starptautiskajās studentu apmaiņas programmās. Šeit

varam pievienot arī tādu aspektu kā studentu vērtējumu par viņu ieteikumu izmantošanu studiju programmu pilnveidē.

36. attēls. Apmierinātība ar dažādiem studiju procesa organizācijas aspektiem (vid.)

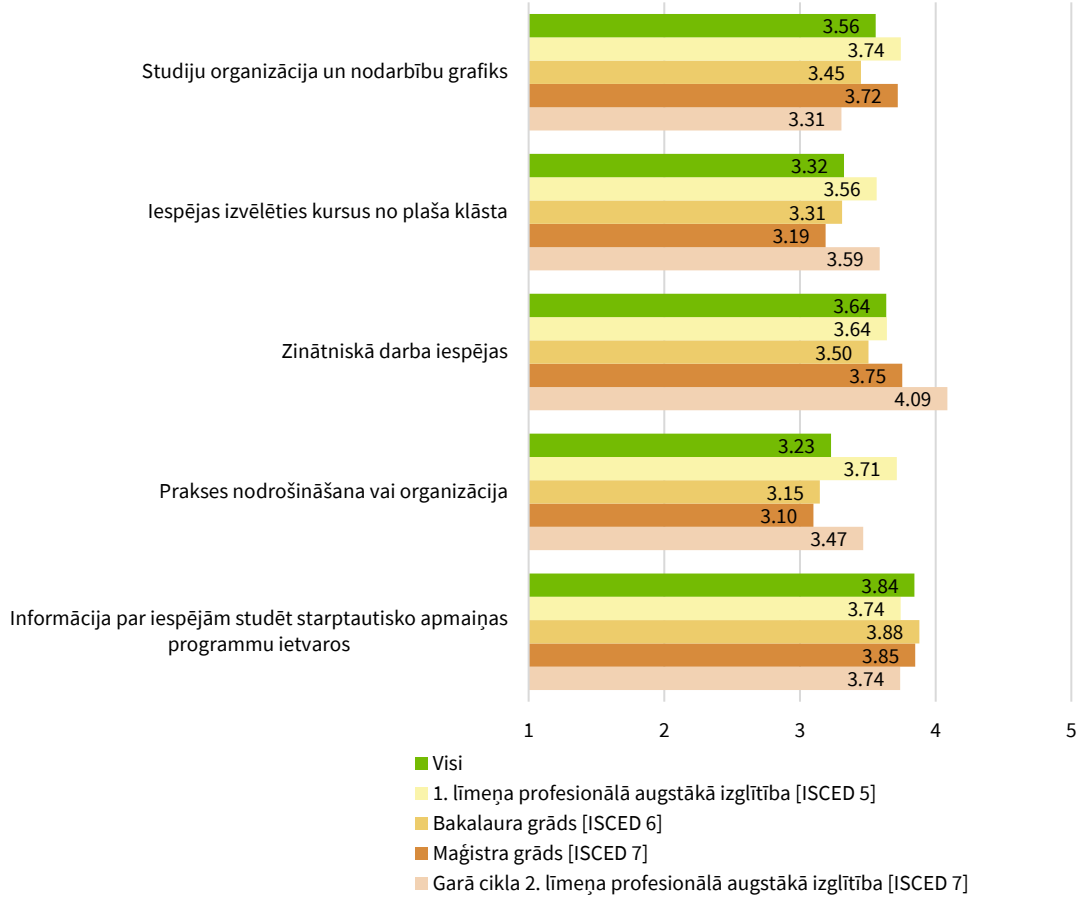

Bāze: visi respondenti.

Sāksim ar rādītāju, kas studiju procesa organizācijas jomā vērtēts visaugstāk, — informētība par iespējām studēt starptautiskajās apmaiņas programmās. Salīdzinot informētības rādītājus pa studiju programmu līmeņiem, redzams, ka visapmierinātākie ar informāciju ir bakalaura un maģistra studiju programmu studenti (attiecīgi 3,88 un 3,85), nedaudz mazāk — koledžas un garā cikla programmu studenti (3,74).

Otrs aspekts, ko izvērtēsim saistībā ar studiju procesa organizāciju, ir iespēja izvēlēties kursus no plašāka studiju priekšmetu klāsta. Minētā iespēja salīdzinoši retāk apmierina visu studiju līmeņu un studiju jomu studentus. Vidējais vērtējums pa programmu līmeņiem svārstās no 3,59 garā cikla programmās līdz 3,19 maģistra studiju programmās.

Savukārt, vērtējot dažādu jomu studentu apmierinātību ar kursu izvēles iespējām, katrā studiju jomā vērojama viedokļu polarizācija — apmierinātie un neapmierinātie ar kursu

izvēles iespējām nereti sadalās ļoti līdzīgās proporcijās. Piemēram, sociālo zinātņu jomā 37% studentu ir apmierināti, bet 38% nav apmierināti ar kursu izvēles iespējām.

Kopumā zems, tomēr salīdzinoši augstāks apmierinātības līmenis ir informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (3,56), lauksaimniecības (3,53), veselības un sociālās labklājības (3,46) jomas studentu vidū, bet viszemākais — pakalpojumu nozarē, dzīvās dabas zinātnēs un sociālajās zinātnēs (2,99). Atšķirībā no *Eurostudent V* aptaujas rezultātiem šajā pētījuma posmā vairs nevar secināt, ka «visapmierinātākie šajā aspektā ir veselības aprūpes, sociālās labklājības un pakalpojumu jomas studenti», jo visu studiju jomu vidū ir gan apmierinātie, gan neapmierinātie studenti, ar kopējo tendenci retāk būt apmierinātiem. Skaidrojums zemākai apmierinātībai ar studiju kursu izvēli toreiz un arī tagad visticamāk ir nepietiekamais finansējums.

Trešais svarīgākais studiju procesa organizācijas aspekts ir prakses organizācija un nodrošinājums. Arī šim komponentam ir salīdzinoši zems vērtējums. Salīdzinot vērtējumus atkarībā no studiju līmeņa, visaugstāk prakses nodrošinājumu un organizāciju vērtē koledžas līmeņa studiju programmu studenti (3,71) un 2. līmeņa garā cikla programmu studenti (3,47). Bakalaura programmu un īpaši maģistra programmu studenti prakses iespējas un to nodrošinājumu vērtē nozīmīgi zemāk (attiecīgi 3,15 un 3,10). Tas, iespējams, norāda uz nepieciešamību uzlabot darba devēju (uzņēmumu) un augstskolu sadarbību studiju prakses nodrošināšanā un organizēšanā. Ja darba devēji vairāk un ar izpratni (nevis kritiku) izturētos pret studentiem kā topošajiem darbiniekiem, izprotot prakses lomu un nepieciešamību studentu prasmju un iemaņu attīstīšanā un teorētisko zināšanu nostiprināšanā, tad, visticamāk, augtu gan darba devēju, gan studentu savstarpējā izpratne un apmierinātība.

Analizējot studentu apmierinātību ar prakses nodrošināšanu un organizāciju pa studiju tematiskajām jomām, noskaidrots, ka augstāks apmierinātības līmenis ir tādās jomās kā lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība (ar vidējo vērtējumu 3,72) un veselības aprūpe un sociālā labklājības (3,53). Tālāk seko dzīvās dabas zinātnes, matemātika un statistika (3,51), informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (3,41) un izglītības zinātnes (3,32). Humanitāro un mākslas zinātņu jomas studenti un inženierzinātņu jomas studenti ir vienlīdz (ne)apmierināti ar prakses nodrošināšanu un organizāciju (attiecīgi 3,12 un 3,11). Vēl zemāka apmierinātība ar prakses nodrošināšanu ir tikai komerzinību, administrēšanas un tiesību zinātnes (3,09) un sociālo, komunikācijas un informācijas zinātņu jomās studējošo vidū (2,87).

Salīdzinot studentu apmierinātību ar prakses nodrošināšanu un organizāciju 2017. un 2013. gadā, novērojamas vairākas tendences. Pirmkārt, arī *Eurostudent V* pētījumā kopumā visbiežāk studentus neapmierināja prakses nodrošinājums un organizēšana, lai arī vērtējumā bija statistiski būtiskas atšķirības atkarībā no izglītības jomas un studiju līmeņa. Līdzīgi kā *Eurostudent VI*, augstāk prakses iespējas vērtēja veselības aprūpes un sociālās labklājības jomas studenti. Otrkārt, iepriekšējā posmā visneapmierinātākie ar prakses iespējām bija lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības jomas, inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības jomas, kā arī izglītības, humanitāro zinātņu

un mākslas jomas studenti. Situācija acīmredzot mainījusies lauksaimniecības izglītības jomā, jo 2017. gada aptaujā šīs jomas studenti praksi vērtējuši gandrīz visaugstāk.

Svarīgs studiju kvalitātes aspekts ir studentu zinātniskais darbs. Visas izglītības tematiskās jomas atkarībā no zinātniskā darba iespējām varam nosacīti iedalīt trīs grupās: labas, vidējas un zemas iespējas. Pirmajā grupā iekļaujamas trīs tematiskās jomas ar visaugstāko vērtējumu (3,88–3,83), tātad — labām iespējām, vidēju vērtējumu un vidējas iespējas (lielāka izkliede 3,64–3,55), zems vērtējums un mazas iespējas (3,32). Visaugstāk zinātniskā darba iespējas vērtējuši lauksaimniecības, mežsaimniecības tematiskās jomas studenti (vidējais vērtējums 3,88), informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas (3,87) un veselības aprūpes un sociālās labklājības jomas studenti (3,83).

Nākamajā grupā ar vidēju apmierinātības līmeni ar zinātniskā darba iespējām iekļaujas tādas jomas kā inženierzinātnes, ražošana un būvniecība (3,64), dzīvās dabas zinātnes, matemātika un statistika (3,62), izglītības zinātnes (3,60), komerczinības, administrēšana un tiesību zinātne (3,55), pakalpojumu joma (3,55) un humanitārās zinātnes (3,53).

Trešajā grupā ir sociālās zinātnes ar zemāko apmierinātības vērtējumu 3,32. Salīdzinājumam: 2013. gadā ar zinātniskā darba iespējām vieni no apmierinātākajiem bija veselības aprūpes un sociālās labklājības jomas studenti (līdzīgi kā *Eurostudent VI*) un pakalpojumu jomas studenti. Iepriekšējā pētījumā salīdzinoši vismazāk apmierināti bija izglītības zinātņu, humanitāro zinātņu un mākslas studenti.

Studiju procesa organizācijas un attieksmes komponentu vērtējumos nepastāvēja statistiski nozīmīgas atšķirības starp programmu izglītības jomām. Visās izglītības jomās līdzīgi tika vērtēta studiju organizācija un nodarbību grafiks, informācija par iespējām studēt starptautiskās apmaiņas programmās. *Eurostudent V* pētījumā bakalaura programmu studenti augstāk nekā maģistrantūras studenti vērtēja studiju darba organizāciju un nodarbību grafiku, informētību par iespējām studēt ārzemēs. Maģistra līmeņa studenti augstāk vērtēja tādus studiju aspektus kā iespēju izvēlēties kursus no plašāka kursu klāsta un administrācijas attieksmi pret studentiem, prakses nodrošinājumu un organizāciju, kā arī zinātniskā darba iespējas.

Docētāju darba vērtējums

Turpmākajā analīzē aplūkosim studentu apmierinātību ar docētāju darbu atkarībā no programmas līmeņa, studiju programmu izglītības jomas u.c. raksturojumiem.

Salīdzinot pasniegšanas kvalitāti atkarībā no studiju programmas, tika noskaidrots, ka koledžas studenti visaugstāk vērtē pasniegšanas kvalitāti (3,99). Savukārt bakalaura studiju programmu studenti ir kritiskāki — vidējais pasniegšanas vērtējums ir 3,75. Maģistra līmeņa studijās vērtējums ir 3,81, tātad neapmierināto studentu ir mazāk, savukārt kritiskāk pasniegšanas kvalitāti vērtē garā cikla programmas studenti — vidējais vērtējums ir 3,64.

37. attēls. Docētāju darba vērtējums dažādās programmās (vidējās vērtības)

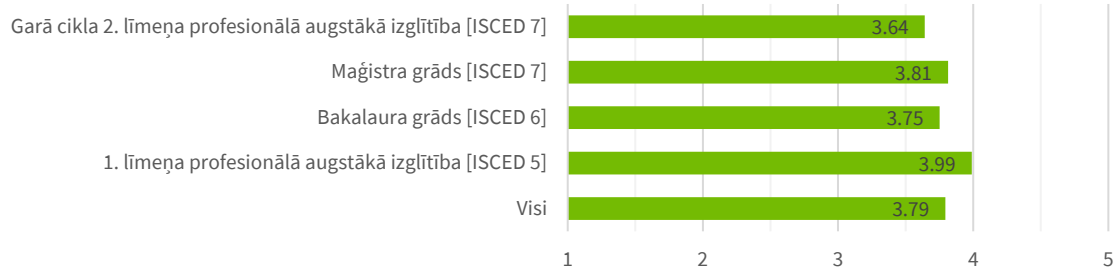

Bāze: visi respondenti.

Eurostudent V pasniegšanas kvalitāti augstāk vērtēja bakalaura līmeņa studenti, bet kritiskāki bija maģistra līmeņa programmu studenti. Bakalaura līmeņa studenti, salīdzinot ar maģistrantiem, bija vairāk apmierināti ar tādiem svarīgiem studiju kvalitātes rādītājiem kā pasniegšanas kvalitāte, mācībspēku kvalifikācija.

Salīdzinājumā starp izglītības tematiskajām jomām 2017. gadā visaugstāk pasniegšanas kvalitāte novērtēta tādās izglītības jomās kā informācijas tehnoloģijas (3,96), lauksaimniecības un meža zinātnes (3,94). Izglītības jomas, kurās apmierinātība ar pasniegšanas kvalitāti ir salīdzinoši zemāka ir sociālajās zinātnēs (3,70), dzīvās dabas zinātnes, matemātika un statistika (3,67), inženierzinātnes, ražošana un būvniecība (3,72).

Tika veikta analīze, pārbaudot, vai pasniegšanas vērtējums ir atkarīgs un saistāms ar faktu, ka students maksā pats par studijām, vai studē par valsts līdzekļiem. Pasniegšanas kvalitātes vērtējumos atšķirības pēc šī kritērija netika novērotas.

38. attēls. Docētāju darba vērtējums dažādās izglītības jomās (vidējās vērtības)

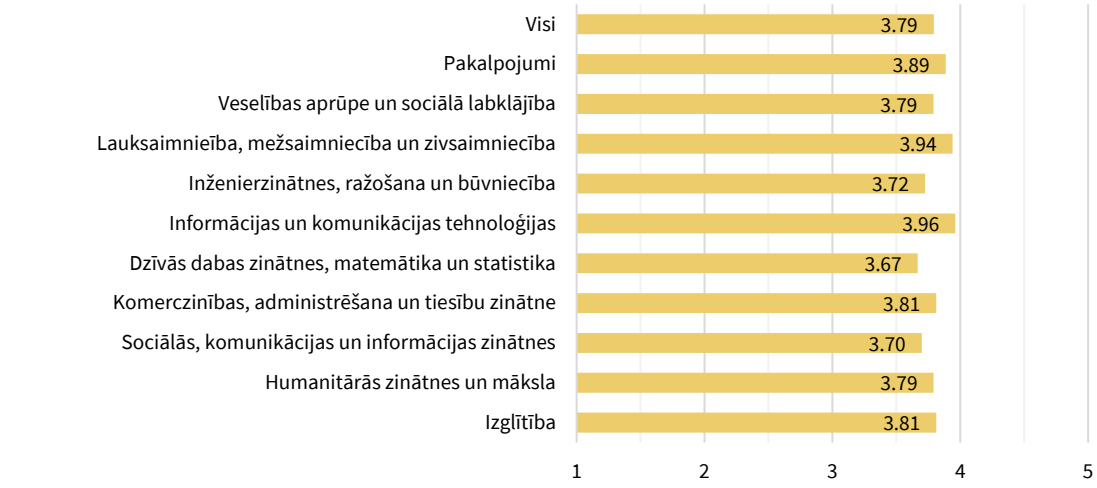

Bāze: visi respondenti.

Docētāju darba kvalitāti studenti vērtēja, arī izsakot savu viedokli par vairākiem apgalvojumiem: «lekciju saturs kopumā bija kvalitatīvs, un pasniedzēji augstā līmenī orientējas savā jomā», «pasniedzēji bija pieejami konsultācijām un/vai deva padomus

patstāvīgo darbu izstrādes gaitā», «pasniedzēji sniedza detalizētu izvērtējumu par pārbaudes darbiem/izpildītajiem uzdevumiem».

Kopumā visaugstāko vērtējumu docētāji saņēmuši par individuālu pieeju studentam — konsultāciju pieejamību un atbalstu patstāvīgo darbu izstrādē (4,02), kā arī par kvalitatīvu lekciju saturu un augstu kvalifikāciju savā profesionālajā jomā (3,90).

Tāds rādītājs kā detalizēta studentu patstāvīgo un pārbaudes darbu analīze saņēmis samērā viduvēju vērtējumu — 3,57, tāpat arī psiholoģiskā attieksme, kas raksturota kā iedvesmojoša pasniedzēju attieksme, novērtēta ar 3,49.

Analizējot šos viedokļus pa studiju tematiskajām jomām, redzams, ka individuālo pieeju, konsultācijas un atbalstu patstāvīgā darba veikšanā visaugstāk novērtējuši informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (4,22), humanitāro zinātņu (4,15) un izglītības zinātņu jomas studenti (4,09). Salīdzinoši augstu vērtējumu snieguši arī pārējo jomu studenti, sākot no lauksaimniecības jomas (3,99) līdz sociālo, komunikācijas un informācijas zinātņu studentiem (3,94).

Respondenti augstu novērtējuši arī docētāju vadīto lekciju kvalitāti. Vērtējumu izkliede ir no 3,77 līdz 4,09. Interesanti, ka visaugstāk lekciju kvalitāti novērtējuši lauksaimniecības, mežsaimniecības jomas studējošie (4,09). Jāatzīmē, ka vērtējumu izkliede nav uzskatāma par būtisku, tomēr jomas, kur lekciju kvalitāte novērtēta salīdzinoši augstāk, ir humanitārās un mākslas zinātnes (3,99), informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (3,98), veselības aprūpē un sociālajā labklājībā (3,96).

Interesanti, ka 2013. gadā apmierinātība ar studiju kvalitāti izglītības jomās bija samērā līdzīga. Mācībspēku kvalifikācija apmierināja visu jomu studentus (visvairāk humanitāro zinātņu un mākslas, kā arī sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību jomā studējošos, salīdzinoši mazāk — dabaszinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju jomas studentus). Laika posmā kopš 2013. gada lekciju kvalitātes vērtējums nozīmīgi paaugstinājies lauksaimniecības zinātņu, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izglītības jomā.

Trešais analīzes aspekts — detalizēts studentu darbu izvērtējums saņēmis salīdzinoši zemāku vērtējumu. Vērtējumu izkliede pa izglītības jomām ir no 3,16 (sociālajās, komunikācijas un informācijas zinātnēs) līdz 3,87 (informācijas un komunikācijas tehnoloģijās). Iespējams, ka turpmāk augstskolās būtu akcentējama nepieciešamība detalizētāk izanalizēt studentu pārbaudes un patstāvīgos darbus, nevis tikai informēt studentus par vērtējumu.

Apkopojot pētījuma posmu rezultātus, jāsecina, ka Latvijas «vidējais students» 2017. gadā, tāpat kā 2013. gadā, ir apmierināts gan ar studiju kvalitāti, gan studiju materiāli tehniskās vides nodrošinājumu, gan pasniegšanas un docētāju darba kvalitāti, nedaudz mazāk — ar studiju procesa organizāciju. Salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu, ir pieaugusi studentu apmierinātība ar materiāli tehnisko nodrošinājumu.

10.5. Apmierinātība ar augstskolas izvēli

Zināmu pamatojumu studentu apmierinātības rādītājiem ar studijām sniedz atbildes uz jautājumu: «Ja Jums būtu iespēja uzsākt studijas pilnībā no jauna, vai Jūs izvēlētos šo pašu augstskolu, kurā studējat patlaban?» Vairākums studentu (76,5%) atzīmējuši, ka izvēlētos to pašu augstskolu, 7% — izvēlētos to pašu augstskolu, bet gribētu studēt citā programmā, savukārt 15% studentu izvēlētos citu augstskolu. Neliels skaits (4%) ar savu izvēli nav apmierināti, jo pavisam noteikti vēlētos mācīties citā augstskolā.

Tā kā jautājums ir par augstskolas izvēli, tad salīdzināt pēc izglītības jomas nav jēgpilni. Tomēr atšķirības ir nozīmīgas, tādēļ piebildīsim, ka visbiežāk pārliecināti par tās pašas augstskolas izvēli ir lauksaimniecības, izglītības, veselības aprūpes, humanitāro zinātņu un mākslas jomas studenti.

Kopš 2013. gada nav vērojamas būtiskas izmaiņas studentu attieksmē pret augstskolas potenciālo izvēli. Studentu proporcija, kas izvēlētos to pašu augstskolu, iepriekšējā pētījuma posmā bija līdzīga — 78%, tādu iespēju pieļāva 15% respondentu, bet to studentu daļa, kas noteikti neizvēlētos to pašu augstskolu, bija lielāka — 8%. Šis rādītājs norāda uz studentu apmierinātību gan ar studiju kvalitāti kopumā, gan arī pastarpināti ar dažādiem augstākās izglītības aspektiem.

Studentu viedoklis par sagatavotību darba tirgum

Vispirms raksturosim «vidējā studenta» viedokli, pēc tam veiksim viedokļu salīdzinājumu starp dažāda līmeņa studiju programmu un dažādu studiju jomu studentiem.

Tikai nedaudz vairāk par pusi (55%) aptaujāto studentu uzskata, ka ir labi sagatavoti Latvijas darba tirgum, 8% uzskata, ka ir slikti sagatavots darba tirgum Latvijā, savukārt 12% aptaujāto ir grūti atbildēt. Hipotētiski varam pieņemt, ka studentiem, kuriem nav darba pieredzes vai pietiekamas prakses specialitātē, ir grūti spriest, vai viņu prasmes ir atbilstošas darba tirgus prasībām. Svarīgs faktors ir gan atbilstošas teorētiskas zināšanas, gan pietiekama un kvalitatīva prakse darba tirgū. Iepriekš jau minēts, ka lielākā daļa (apmēram divas trešdaļas studentu) ir apmierināti ar pasniegšanas kvalitāti, tātad iegūtajām teorētiskajām zināšanām. Visticamāk, ka nepietiekamas ir atbilstošas prakses iespējas.

Studentu viedoklis par viņu sagatavotību starptautiskajam darba tirgum ir ievērojami kritiskāks — tikai 29% uzskata sevi par sagatavotiem starptautiskajam darba tirgum un tikpat liela daļa studentu (29%) nespēj formulēt savu viedokli, bet gandrīz katrs piektais students uzskata sevi par slikti sagatavotu starptautiskajam darba tirgum.

39. attēls. Studentu viedoklis par sagatavotību Latvijas un starptautiskajam darba tirgum pēc pašreizējās studiju programmas pabeigšanas (%)

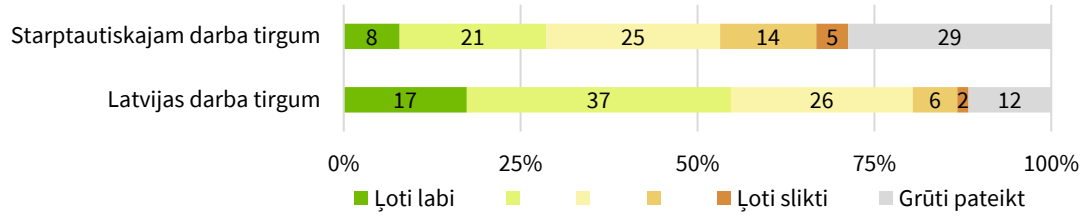

Bāze: Visi respondenti.

Viedoklis par gatavību darba tirgum atšķiras atkarībā no studiju programmas. Par labi sagatavotiem Latvijas darba tirgum sevi uzskata 63% koledžas studentu. Kopumā tas uzskatāms par labu rādītāju. Vienlaikus koledžas studenti ļoti kritiski vērtē gatavību starptautiskajam darba tirgum. Par sagatavotiem tam sevi uzskata katrs piektais koledžas students (24%), 16% domā, ka ir slikti sagatavoti un ļoti lielai daļai (38%) koledžas studentu nav viedokļa šajā jautājumā. Visticamāk, ka koledžas studentiem, no kuriem lielai daļai ir darba pieredze, ir izveidojušās prasmes un iemaņas, kas nepieciešamas Latvijas darba tirgū. Savukārt studentiem, kuriem nav bijusi saskarsme ar starptautisko darba tirgu un nav pieredzes šajā jomā, ir grūti novērtēt, vai viņu izglītība, zināšanas, prasmes un kompetences ir atbilstošas starptautiskā darba tirgus prasībām.

Bakalaura programmu studenti jūtas nedaudz pārliecinātāki par savu sagatavotību starptautiskajam darba tirgum — 29% studentu jūtas labi vai ļoti labi sagatavoti. Tomēr tas, ka 19% procenti jūtas slikti sagatavoti un 27% nevar atbildēt uz šo jautājumu, tāpat norāda uz to, ka gandrīz puse respondentu nejūtas pārliecināti par savu zināšanu un prasmju atbilstību starptautiskajam darba tirgum. Maģistrantūras studentu atbildes ir gandrīz analogas bakalaura studiju programmu studentu atbildēm.

Kopumā studentu atbildes uz šo jautājumu drīzāk norāda uz informētības un izpratnes trūkumu, nevis zināšanu un prasmju trūkumu. Iespējams, ka ierobežotas starptautiskas vides pieejamība Latvijas augstskolās ir viens no faktoriem, kas saistāms ar salīdzinoši kritisko viedokli par savu gatavību konkurēt starptautiskajā darba tirgū. Iespējams, ka internacionālāka vide studiju procesā (lekcijas un nodarbības svešvalodās, tai skaitā tiešsaistē), ārzemju viesprofesori, tikšanās ar starptautisko apmaiņas programmu studentiem, kopīgi semināri un citas starptautiskas aktivitātes varētu veicināt studentu izpratni par prasībām starptautiskajā darba tirgū.

Salīdzinoši visvairāk pārliecināti par savu gatavību iekļauties starptautiskajā darba tirgū ir garā cikla 2. līmeņa profesionālo studiju programmu studenti. Sevi par labi vai ļoti labi sagatavotiem uzskata gandrīz puse (43,6%) šo studentu. Tiesa, arī pretējā polā ir samērā liela grupa respondentu (apmēram 37%), kas uzskata sevi par slikti sagatavotiem vai nav pārliecināti par sevi.

Apmierinātība ar finansiāli praktiskajiem studiju aspektiem

Papildus minētajam jautājumu blokam par studiju procesa organizāciju atsevišķi izdalāmi jautājumi, kas saistīti ar studiju finansiālo aspektu. Šajā blokā ietilpst jautājumi par kopmītņu, studiju un studējošā kredīta pieejamību, budžeta vietu skaita pietiekamību, studiju maksas līmeni un iespējām savienot studijas ar darbu.

Eurostudent pētījuma koncepcijā atzīmēts, ka dzīvošana augstskolas pilsētiņā (*campus*) vai kopmītnēs tiek uzskatīts par faktoru, kas labvēlīgi ietekmē studijas. Kopmītņu pieejamība ļoti lielā vai lielā mērā apmierina vairāk nekā pusi (55,3%). Tomēr svarīgi izcelt, ka trešo daļu respondentu kopmītņu pieejamība apmierina daļēji un arī neapmierināto studentu proporcija ir samērā liela — neapmierināts ir katrs desmitais students.

Budžeta vietu pieejamība (ļoti) lielā mērā apmierina vairāk nekā pusi (56,4%) respondentu, savukārt neapmierināti ir 28% studentu, tai skaitā tie, kas paši maksā par studijām.

40. attēls. Apmierinātība ar studiju procesa organizācijas finansiālajiem aspektiem (%)

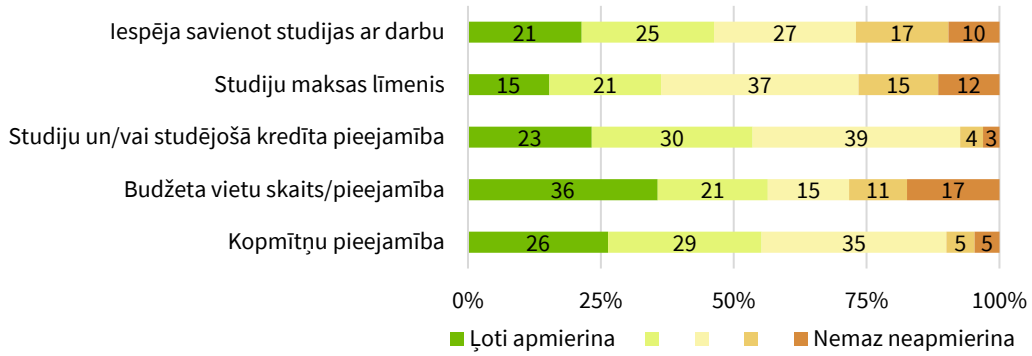

Bāze: visi respondenti.

Studiju un/vai studējošā kredīts ir svarīgs studiju pieejamības finansiālais aspekts, lai students varētu segt studiju un dzīvošanas izmaksas studiju laikā. Pozitīvi šo finansiālā risinājuma pieejamību vērtē 53,3% studentu. Šim aspektam ir vismazāk negatīvu vērtējumu — tikai 7% studentu ir (pavisam) neapmierināti ar studiju/studējošā kredīta pieejamību.

Jautājumā par studiju maksas līmeni studentu viedokļi ir atšķirīgi, bet sadalās samērā līdzīgās proporcijās — 36,3% ir apmierināti ar studiju maksas lielumu, 37% — daļēji apmierināti, bet 26,5% — neapmierināti ar studiju maksas apmēru.

Studentu gatavība studijām — pašvērtējums

Eurostudent pētījumā ir iekļauti daži jautājumi par studenta spēju iekļauties augstākās izglītības sistēmā un studiju procesā. To mērķis ir noskaidrot studentu psiholoģisko gatavību studijām un subjektīvo izjūtu par savu vietu augstākās izglītības sistēmā, kā arī zināmā mērā raksturot studentu motivāciju studēt un pabeigt studijas. Šo problēmu

noskaidrošanai starptautiskajā *Eurostudent* pētījumā iekļauti apgalvojumi: 1) «Tas vienmēr bija skaidrs, ka kādu dienu es studēšu», 2) «Es dažkārt sev vaicāju, vai studēt bija mana pareizā izvēle», 3) «Man bieži ir sajūta, ka es īsti neiederos augstākajā izglītībā».

Studentu viedoklis par pirmo apgalvojumu raksturo studējošo stingru dominējošo motivāciju studēt augstskolā. Vairākums studentu (80%) bijuši pārliecināti par to, ka noteikti studēs, tātad viņi nav augstskolā nokļuvuši gadījuma pēc.

Interesanti, ka šis vērtējums atšķiras starp dažādiem studiju līmeņiem. Garā cikla studiju programmās 95% studentu ir bijusi pārliecība par studijām. Savukārt koledžas līmeņa programmās cieša pārliecība par studēšanu bijusi salīdzinoši mazākai daļai studentu — 70,7% un attiecīgi lielāka ir to studentu proporcija (12,4%), kas nepiekrīt viedoklim «vienmēr bija skaidrs, ka studēšu». Iespējams, ka šajā studentu grupā lēmums par studijām pieņemts salīdzinoši vēlu.

2. un 3. apgalvojums raksturo studenta pārliecību par savām spējām un iespējām studēt, stabilitāti un spēju tikt galā ar grūtībām, ar ko saskaras ikviens students.

Šaubas par savu vietu augstskolā dažkārt radušās aptuveni katram piektajam studentam. Nav būtisku atšķirību starp dažādu studiju programmu un studiju jomu studentiem. Izņēmums ir dzīvās dabas zinātņu, matemātikas un statistika izglītības jomas un humanitāro zinātņu un mākslas jomas studenti, kuru vidū biežāk tiek uzdots jautājums, vai studēt bija viņu pareizā izvēli: dabas zinātņu studentu vidū atbildes (pilnībā) piekrītu veido 31,2%, humanitāro zinātņu — 26%.

41. attēls. Iekļaušanās augstākās izglītības sistēmā: studentu pašvērtējums (%)

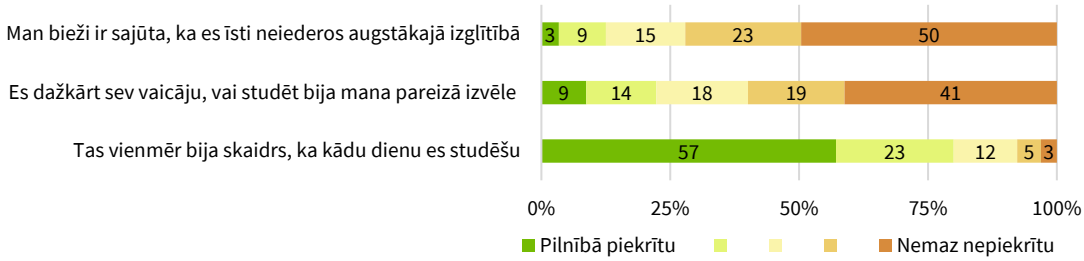

Bāze: visi respondenti.

Trešais apgalvojums vienādā mērā raksturo studenta piederības izjūtu augstākās izglītības sistēmai un studenta motivāciju studēt. Nepiederīgi un neiederīgi augstākās izglītības sistēmā jūtas 12,5%. Ja studentam bieži ir sajūta par neiederēšanos augstākajā izglītībā, tad arī biežāk māc pārdomas, vai vajag censties mācīties. Šis personības raksturojums neuzrāda nekādas statistiski vērā ņemamas atšķirības analīzē pa studiju līmeņiem vai studiju programmu jomām. Studentiem, kam raksturīgs šāds viedoklis, visticamāk, biežāk pastāv risks pamest augstskolu, to nepabeidzot. Šiem studentiem ir ļoti svarīga docētāju un administrācijas iedvesmojoša un atbalstoša attieksme, kas iedvesmos studentus studiju darbam un izrādīs rūpes par sasniegumiem studijās. Tāpēc tālāk analizēsim jautājumus, kā studenti vērtē sadarbību ar docētājiem. Šajā jautājumu

un atbilžu kopā ietverti divi apgalvojumi, kas raksturo studentu un mācībspēku savstarpējo komunikāciju: 1) «Mācībspēkiem rūp mani sasniegumi mācībās» un 2) «Mani pasniedzēji iedvesmo mani».

Nedaudz vairāk par trešdaļu studentu (36,7%) (pilnībā) piekrīt tam, ka docētājiem rūp studentu sasniegumi, vēl tikpat liela studentu proporcija tam piekrīt daļēji. Visticamāk, ka šajā kategorijā ir tie studenti, kuri uzskata, ka daļai pasniedzēju rūp studenta sasniegumi, bet daļa ir vienaldzīgāki pret to. Tomēr diezgan liela ir arī to studentu daļa (26,7%), kas uzskata, ka docētājiem nerūp studentu sekmes.

42. attēls. Docētāju attieksmes vērtējums (%)

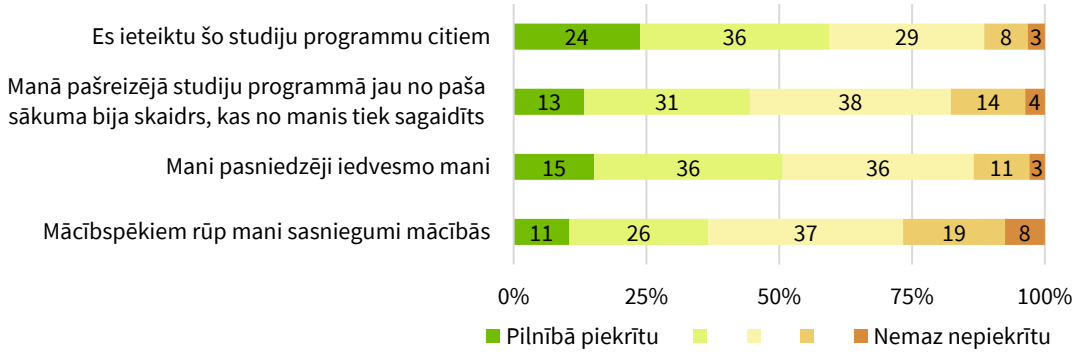

Bāze: visi respondenti.

Salīdzinošā analīze pa studiju līmeņiem uzrāda atšķirības — koledžu, profesionālā bakalaura un 2. līmeņa augstākās izglītības programmu studenti biežāk nekā citu studiju līmeņu studenti minējuši pasniedzēju ieinteresētību (vidēji 55–60%), kas ir statistiski augstāks rādītājs par vidējo (37%). Studiju tematisko jomu griezumā netika fiksētas statistiski vērā ņemamas atšķirības. Studentu vērtējumi par otro apgalvojumu vidēji ir pozitīvāki — katrs otrais uzskata, ka pasniedzēji viņus iedvesmo darbam. Salīdzinoši mazāk arī negatīvo vērtējumu — 13,4%.

Nākamais apgalvojums: «Manā pašreizējā studiju programmā jau no paša sākuma bija skaidrs, kas no manis tiek sagaidīts» raksturo docētāju savstarpējo sadarbību un sadarbību ar administrāciju. Saskaņā ar datiem mazāk nekā pusei studentu (44,3%) no paša studiju sākuma bija skaidrs, kādi ir studenta pienākumi un atbildība. Vēl 37,8% studentu, iespējams, studiju gaitā guvuši izpratni par savu atbildību un tiesībām studiju programmā. Tomēr diezgan lielai daļai studentu (17,7%) nav (vai nemaz nav) skaidrs, kas studiju programmā no viņiem tiek sagaidīts.

Salīdzinot datus pa studiju programmām, noskaidrots, ka vairāk nekā pusei koledžu, profesionālā maģistra un garā cikla programmu studentu no paša sākuma bijusi skaidra izpratne par programmas prasībām. Savukārt 20% no akadēmiskā un profesionālā bakalaura programmās studējošajiem nav bijusi skaidra izpratne par to, kas no viņiem tiek sagaidīts.

Zināmu pamatojumu studentu apmierinātības rādītājiem sniedz atbildes uz jautājumu, vai studenti ieteiktu savu studiju programmu citiem. Lai arī dažādi studiju aspekti vērtēti diezgan kritiski, kopumā studiju programmas, to kvalitāte studentus apmierina, jo gandrīz divas trešdaļas studentu noteiktu ieteiktu savu studiju programmu citiem. Kritiski noskaņoto studentu daļa, kuri noteikti neieteiks citiem studēt šajā programmā, ir neliela — 11,4%. Analizējot to studentu kontingentu, kas ieteiktu vai neieteiktu savu studiju programmu citiem, neatklājās kādas statistiski vērā ņemamas korelācijas ar studiju līmeni, izglītības jomu vai individuālajiem motivācijas un pašvērtējuma rādītājiem.

Studentu viedoklis par augstskolas un augstākās izglītības kvalitāti

Studiju kvalitātes vērtējuma nobeigumā studenti izvērtēja vairākus apgalvojumus par savas augstskolas reputāciju un augstāko izglītību Latvijā kopumā. Lielākā daļa studentu augstu vērtē savu augstskolu, apstiprinot, ka augstskolai, koledžai, kurā viņi studē, ir laba reputācija Latvijā. Šim izteikumam piekrīt 78,9% aptaujāto, bet nepiekrīt vien 4,9%. Kopš 2013. gada samazinājusies to studentu proporcija, kas piekrīt izteikumam par augstu augstskolas reputāciju (2013. gadā tie bija 84%).

43. attēls. Studentu viedoklis par augstskolas un augstākās izglītības kvalitāti kopumā (%)

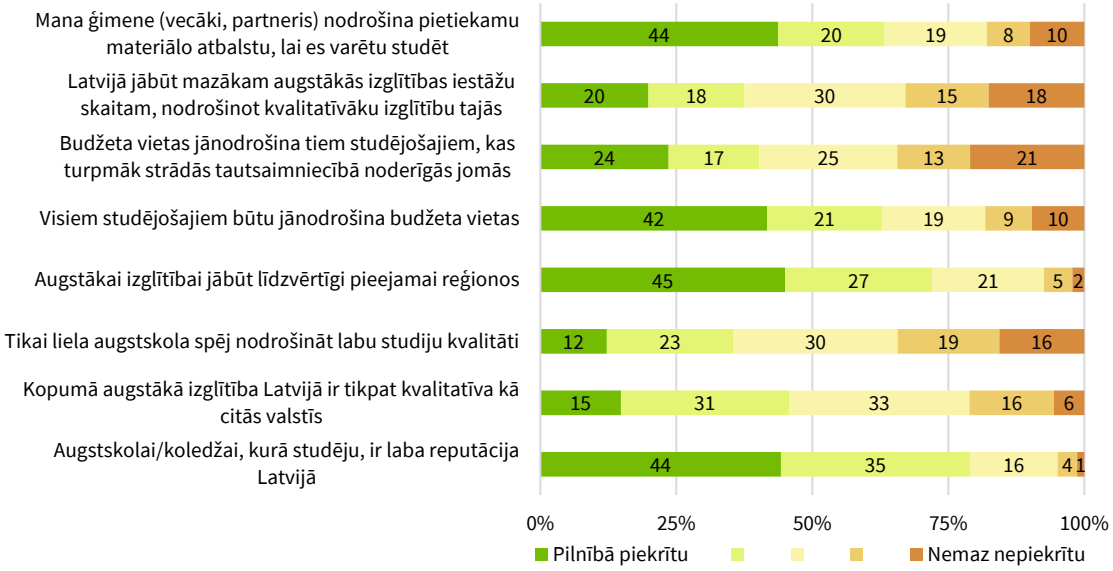

Bāze: visi respondenti.

10.6. Studentu attieksme pret augstāko izglītību Latvijā

Studenti tika lūgti novērtēt augstākās izglītības kvalitāti kopumā. Līdzīgi kā 2013. gadā, arī šī gada aptaujā 45,7% studentu ir pārliecināti, ka kopumā augstākā izglītība Latvijā ir tikpat kvalitatīva kā citās valstīs. Tāpat kā iepriekšējā pētījumā, trešā daļa studentu daļēji piekrīt šim izteikumam, bet piektā daļa tam nepiekrīt.

Salīdzinājums pa studiju līmeņiem rāda, ka studiju pieredze nav faktors, kas ietekmētu studenta viedokli par Latvijas augstākās izglītības kvalitāti salīdzinājumā ar citām valstīm. Vērtējums korelē ar studiju jomu, kurā students studē. Vidējais vērtējums gandrīz visās programmās ir līdzīgs — vidējā vērtībā ap 45%, izņemot divas studiju jomas — informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomu, kur ļoti un augstu novērtējumu devuši 50% studentu, un sociālo zinātņu jomas studenti, no kuriem savukārt tikai 36% uzskata, ka Latvijas augstākā izglītība ir tikpat kvalitatīva kā citās valstīs. Attiecīgi arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju programmu studenti visretāk (15,4%), bet sociālo zinātņu studenti visbiežāk (28,8%) nepiekrīt tam, ka Latvijas augstākā izglītība ir tikpat laba kā citās valstīs.

Viedokļi par to, ka tikai liela augstskola var nodrošināt kvalitatīvu izglītību, sadalās diezgan vienmērīgi — nedaudz vairāk par trešdaļu studentu tam piekrīt, bet 30% ne piekrīt, ne nepiekrīt, savukārt 36% tam pilnībā nepiekrīt. Šajā pārskatā analīze pa atsevišķām augstskolām netiek veikta, tomēr nosacīti lielo augstskolu studenti biežāk pievienojas viedoklim, ka tikai liela augstskola spēj nodrošināt labu studiju kvalitāti, savukārt reģionālo augstskolu studenti biežāk nepiekrīt šim viedoklim.

Studenti tika lūgti izteikt viedokli par to, vai Latvijā jābūt mazākam augstākās izglītības iestāžu skaitam, nodrošinot kvalitatīvāku izglītību tajās. Studentu atbildes nenorāda uz kādu tendenci, jo atbilžu sadalījums ir samērā līdzīgs: 37,5% piekrīt, 29,7% ne piekrīt, ne nepiekrīt, bet 32,9% nepiekrīt tam, ka augstskolu skaitam jābūt mazākam.

Viedoklim, ka augstākajai izglītībai ir jābūt līdzvērtīgi pieejamai reģionos, piekrīt vairāk nekā divas trešdaļas respondentu (72,1%), bet tam nepiekrīt tikai 7,7% studentu. Atbilžu sadalījuma analīze pa studiju līmeņiem un jomām neuzrāda statistiski nozīmīgas atšķirības.

Lai noskaidrotu studentu attieksmi un viedokli par budžeta studiju vietām, iekļauti divi apgalvojumi: «Visiem studējošajiem būtu jānodrošina budžeta vietas» un «Budžeta vietas jānodrošina tiem studējošajiem, kas turpmāk strādās tautsaimniecībā noderīgās jomās». Lielākā daļa (62,8%) aptaujāto atbalsta viedokli par budžeta studiju vietas nodrošināšanu ikvienam studentam. Visbiežāk šādu viedokli aizstāv koledžas studenti un profesionālā bakalaura studenti (74,4% un 68%), kā arī tādu jomu kā izglītības (74,7%), veselības aprūpes un sociālās labklājības (64%) studenti.

Retāk studenti atbalsta viedokli, ka budžeta vietas jānodrošina tiem studējošajiem, kas turpmāk strādās tautsaimniecībā noderīgās jomās, — šādu viedokli atbalsta 40,3% studentu, bet trešā daļa tam nepiekrīt. Atbilžu sadalījums pa studiju līmeņiem rāda, ka šādu viedokli biežāk aizstāv 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studenti (60,4%). Analīze studiju jomu griezumā neuzrāda statistiski nozīmīgas atšķirības vērtējumos.

Jautājumā par to, vai ģimene nodrošina pietiekamu materiālo atbalstu studiju laikā, gandrīz divas trešdaļas aptaujāto atbildējuši apstiprinoši. Pārējās atbildes — «ne piekrīt,

ne nepiekrīt», un «nepiekrīt», sadalās līdzīgi (18,8 un 18%). Biežāk šādu viedokli pauž garā cikla studiju līmeņa programmu studenti (84,8%). Atcerēsimies, ka šo studentu vidū bija zemākais nodarbinātības līmenis, līdz ar to studentiem lielākā mērā jārēķinās ar vecāku vai kādu citu atbalstu. Biežāk ar ģimenes materiālo atbalstu studiju laikā rēķinās arī lauksaimniecības (76,9%) un veselības aprūpes un sociālās labklājības izglītības jomu studenti (70%).

11. STARPTAUTISKĀ MOBILITĀTE

11.1. Starptautiskā studentu mobilitāte un plāni

Salīdzinot ar iepriekšējo aptauju 2013. gadā, ievērojami palielinājusies to studentu proporcija, kas kādu laiku ir studējuši vai plāno studēt ārvalstīs[20]. Iepriekšējā periodā 5% studentu bija studējuši ārvalstīs, bet 12% to plānoja darīt. Savukārt 2017. gada aptaujā ārvalstīs bija studējuši 9% un vēl 25% aptaujāto plānoja to darīt.

44. attēls. Studiju pieredze ārzemēs (%)

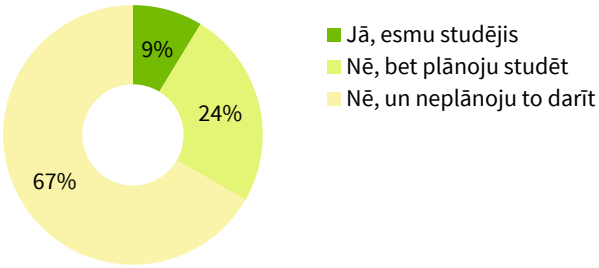

Bāze: visi respondenti.

Interesanti, ka atšķirībā no iepriekšējās aptaujas 2013. gadā, kad vispopulārākās ārvalstu studiju galamērķis bija augstskolas Lielbritānijā, 2017. gadā studenti no Latvijas augstskolām biežāk bija studējuši Lietuvā. Lielbritānija tika minēta kā otra visbiežāk ārvalstu mobilitātes studijās apmeklētā valsts, trešo vietu ieņemot Vācijai, tad Polijai un Dānijai. Kopumā aptaujātie Latvijas augstskolu studenti ārvalstu studiju mobilitātes ietvaros bija studējuši 35 valstīs.

Visvairāk ārzemēs ir studējuši sociālo un cilvēkrīcības zinātņu jomas studenti, no kuriem 19% ir ieguvuši studiju pieredzi ārvalstīs. Ārvalstu studiju iespēju izmantošanas ziņā viņiem seko pakalpojumu jomas studenti (16%), komerczinību un administrēšanas studenti (12%), izglītības zinātņu jomas studenti (10%), humanitāro zinātņu un mākslas, kā arī dzīvo dabaszinātņu jomas studenti, no kuriem ārzemēs ir studējuši 9%. Vispasīvāk ārvalstu studiju mobilitāti izmanto informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas studenti (2%), retāk šo iespēju izmantojuši arī inženierzinātnes, ražošanas un būvniecības studenti (5%), veselības aprūpes un sociālās labklājības studenti (6%) un lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības jomas studenti (7%). Salīdzinot

[20] Šajā nodaļā tiek analizēta *pagaidu* studiju pieredze un plāni studēt ārzemēs, jautājot par atsevišķiem periodiem, kas aizvadīti citu valstu augstskolās Latvijā apgūstāmās vai apgūtās programmas ietvaros, nošķirot tos no pilna cikla studijām ārzemēs.

ar aptaujas datiem 2013. gadā, redzams, ka visās izglītības jomās samazinājusies to studentu daļa, kas nav nedz bijuši, nedz plāno piedalīties ārvalstu studiju mobilitātē. Visbiežāk šādu atbildi 2017. gadā sniedza informācijas un komunikācijas tehnoloģiju studenti (83%).

45. attēls. Biežāk minētās valstis, kurās studējuši respondenti (%)

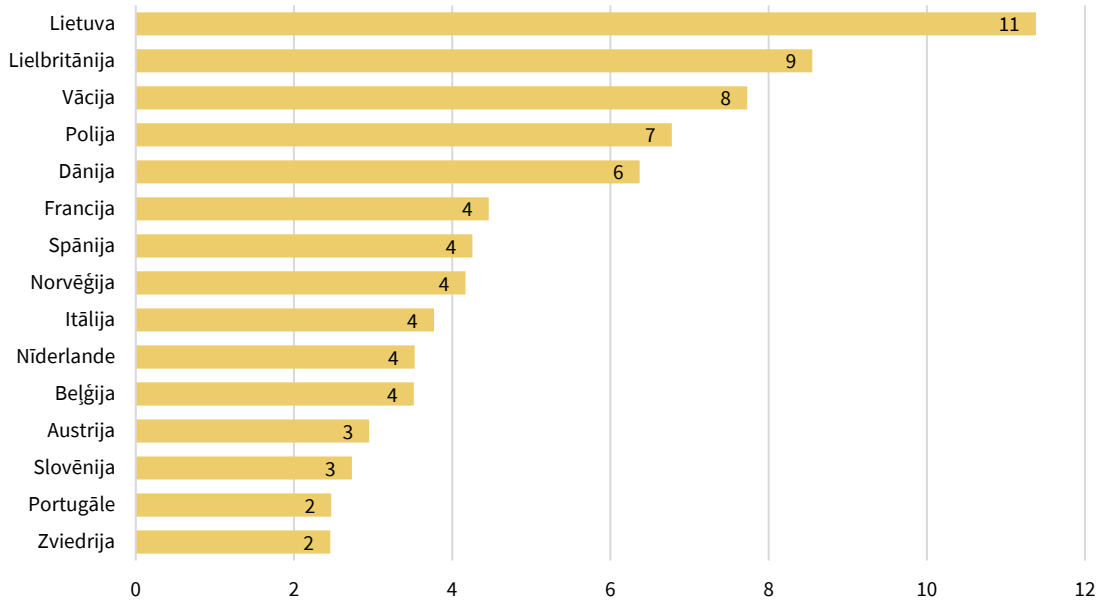

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs. Citas minētās valstis: Bulgārija, Čehija, Igaunija, Horvātija, Somija, Grieķija, Amerikas Savienotās Valstis, Krievijas Federācija, Islande, Turcija, Slovākija, Ķīna, Uzbekistāna, Ungārija, Šveice, Rumānija, Japāna, Malta, Dienvidkoreja.

46. attēls. Studiju pieredze ārzemēs atkarībā no izglītības jomas (%)

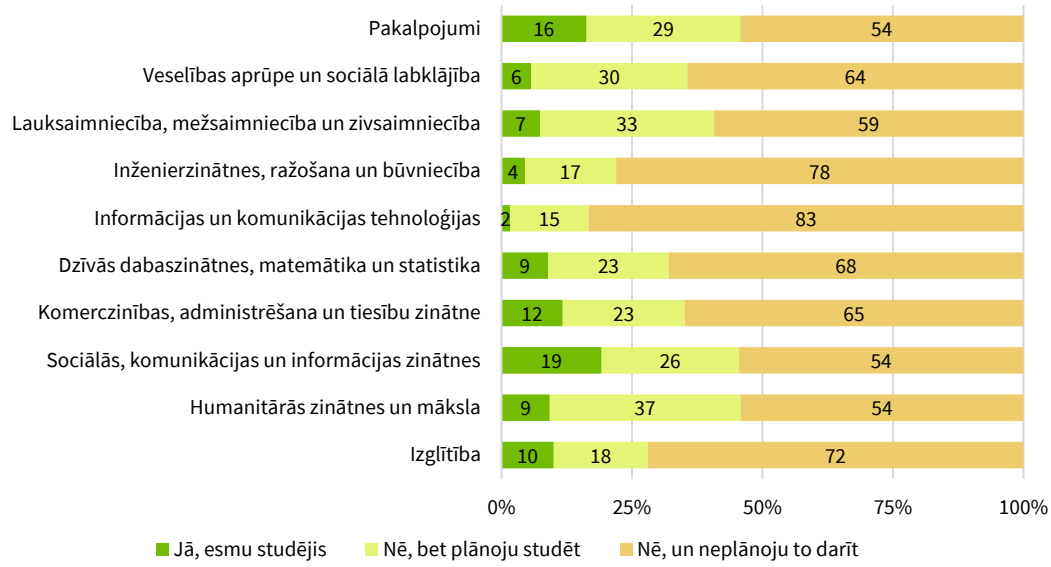

Bāze: visi respondenti.

To vidū, kas ir ieguvuši studiju pieredzi ārvalstīs, visvairāk ir pārstāvēti maģistrantūras studenti (57%), kam seko bakalaura programmās studējošie (33%).

47. attēls. Ārvalstu studiju pieredze atkarībā no studiju līmeņa (%)

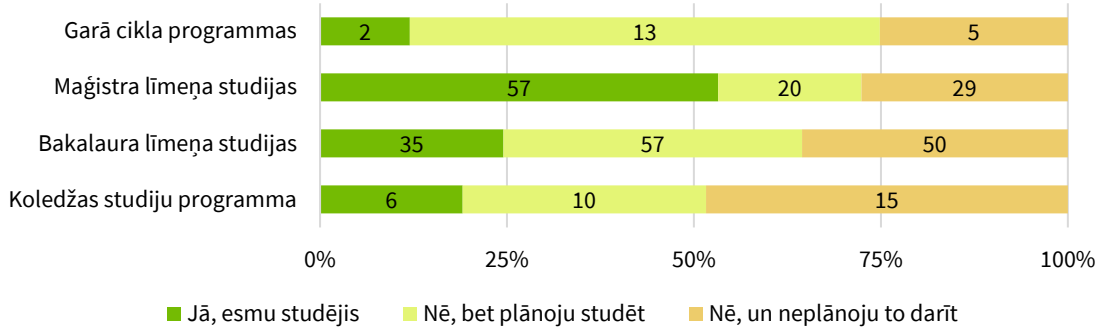

Bāze: visi respondenti.

Vecuma griezumā redzams, ka lielāka daļa ārvalstīs studējušo ir vecāki par 22 gadiem. Lielākā daļa studentu, kas vēl nav studējuši ārzemēs, bet plāno to darīt, ir jaunāki par 23 gadiem. Vecumā līdz 23 gadiem šo studentu proporcija ir robežās no 26% līdz 50%. Tas ir būtisks kāpums, salīdzinot ar 2013. gadu, kad šādi plāni minētajā vecuma grupā bija no 12% līdz 19% studentu. Savukārt studentu daļa vecumā no 20 gadiem, kas norādīja uz jau iegūtu ārvalstu studiju pieredzi, 2013. un 2017. gadā bija diezgan līdzīga, robežās no 1% līdz 12%. Lielākās atšķirības bija studentu grupā, kas jaunāki par 20 gadiem. Šajā vecuma grupā aptaujas brīdī ārzemēs izglītojušies bija attiecīgi 0,4% un 7% studentu.

48. attēls. Ārvalstu studiju pieredze atkarībā no respondentu vecuma (%)

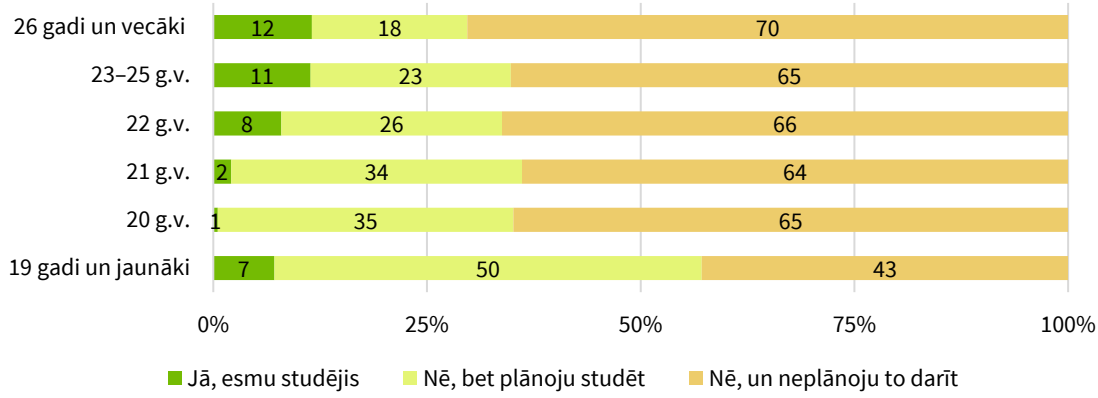

Bāze: visi respondenti.

Augstskolas atrašanās galvaspilsētā vai citur arī nosaka atšķirības ārvalstu studiju pieredzes gūšanā. No tiem respondentiem, kuri studē ārpus Rīgas, 7% norādīja, ka ir studējuši ārzemēs, un 18% gatavojas to darīt. Savukārt no tiem, kas studē Rīgā, ārvalstu studiju pieredzi minēja 9%, bet nodomu doties studēt uz ārzemēm 27% studentu.

49. attēls. Ārvalstu studiju pieredze atkarībā no augstskolas atrašanās vietas (%)

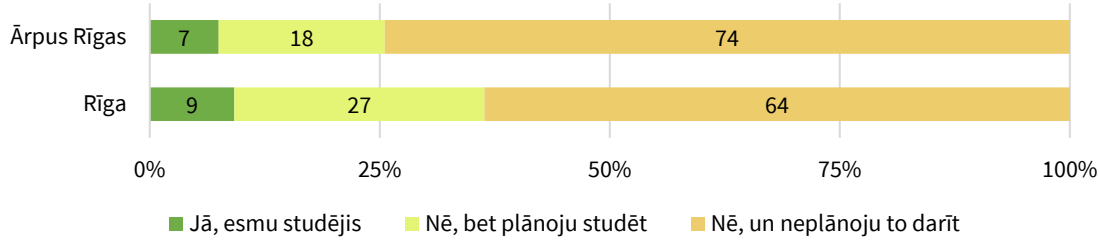

Bāze: visi respondenti.

11.2. Ārvalstu studiju ilgums, ietvars un kredītpunktu atzīšana

Vairumam studentu studijas ārvalstīs ilgušas no viena mēneša līdz pusgadam. Laika posmu līdz vienam gadam, studējot ārvalstīs, pavadījuši 16% studentu. Tikai 3% Latvijas studentu ārvalstīs ir izglītojušies ilgāk par vienu gadu.

50. attēls. Studiju ilgums ārzemēs (%)

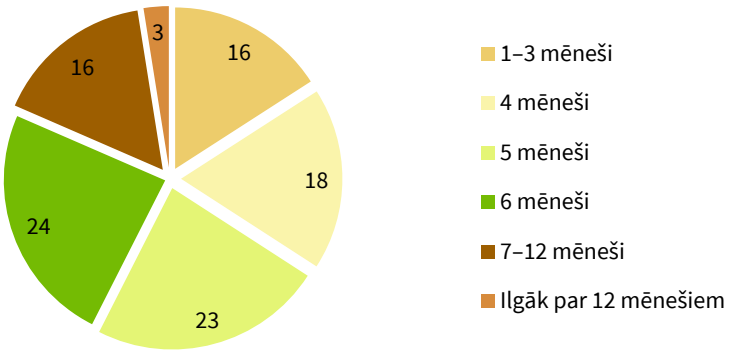

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 181.

Aptaujas dati liecina, ka vairums studentu turpina izmantot Eiropas Savienības finansētās akadēmiskās mobilitātes programmas. *Erasmus* un citu ES mūžizglītības programmu ietvaros ārzemju studiju pieredzi bija guvuši 79% respondentu, kas ir par 4% vairāk nekā 2013. gadā. Par diviem procentiem palielinājies studentu skaits, kas ārzemēs studējuši citu akadēmiskās apmaiņas programmu ietvaros (5,4%). Savukārt paši savas studijas ārzemēs organizējuši 15,4% studentu, kas ir par trešdaļu mazāk nekā iepriekšējās aptaujas periodā.

51. attēls. Studijas ārzemēs dažādu programmu ietvaros (%)

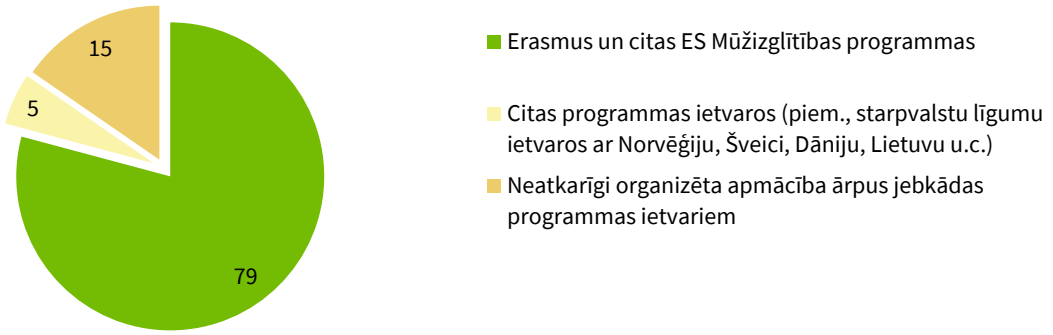

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 198.

Lai izvērtētu, kā ārvalstīs iegūtās zināšanas tiek atzītas augstākās izglītības ietvaros Latvijā, studentiem tika lūgts norādīt, vai Latvijas augstskolas piešķīra kredītpunktus par ārzemēs apgūto studiju vielu. Dati liecina, ka 60% studentu atgriežoties Latvijā, augstskola tika atzīti visi ārzemēs iegūtie kredītpunkti. 14% studentu Latvijas augstskolā atzina daļu kredītpunktu, 8% studentu netika atzīts neviens kredītpunkts, bet 7% vēl nebija saņēmuši atbilstošu informāciju. 12% studentu kredītpunktus nesaņēma vai nemaz nebija plānojuši tos iegūt.

52. attēls. Kredītpunktu (ECTS, sertifikātu u.c.) atzīšana Latvijas augstskolās (%)

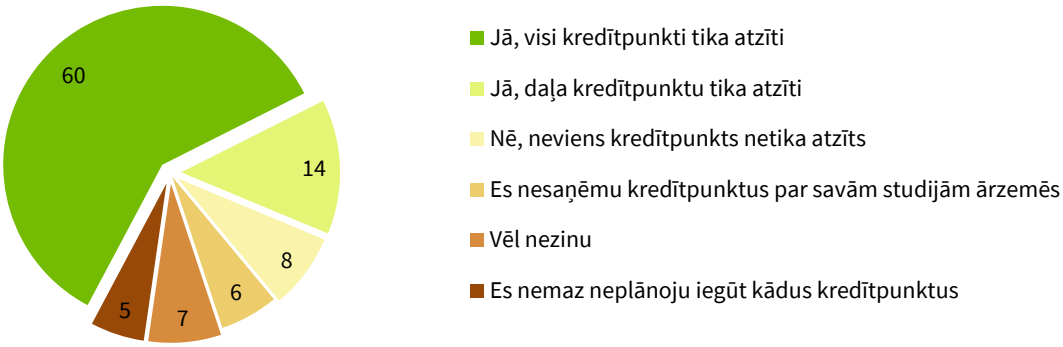

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 201.

Lūgti norādīt ārvalstu akadēmiskās mobilitātes specifisku mērķi, 8% studentu atzīmēja stažēšanos vai darba praksi. Kredītpunktus par stažēšanos ārzemēs saņēma 58% studentu. Pētījuma ietvaros ārvalstu akadēmiskajā mobilitātē piedalījās 6% studentu un viena trešā daļa no viņiem saņēma par šo aktivitāti kredītpunktus. Valodu kursos un vasaras vai ziemas skolās citās valstīs bija piedalījušies 2% studentu, bet cits akadēmiskās mobilitātes mērķis bija vēl 3% studentu.

53. attēls. Ārvalstu akadēmiskās mobilitātes mērķis un iegūtie ECTS (%)

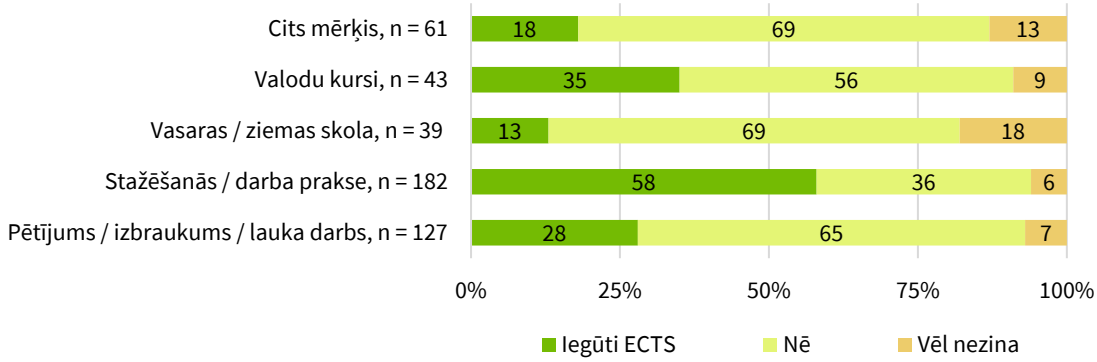

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

11.3. Finansējuma avoti studijām ārzemēs

Eiropas Savienības akadēmiskās mobilitātes stipendijas saglabājas kā galvenais finansējuma avots studijām ārzemēs, lai gan 2017. gadā uz to paļāvās par 12% mazāk studentu (59%) nekā 2013. gadā (71%). Līdz ar to izskaidrojama citu avotu nozīmes palielināšanās, ārvalstu studiju finansēšanā. Otrs visbiežāk minētais galvenais finansējuma avots studijām ārvalstīs ir ģimenes atbalsts, ko saņēma 20% studentu. Kopumā uz ģimenes līdzekļiem ārvalstu studiju izmaksu segšanai paļāvās 75% studentu, kas ir par 11% vairāk nekā 2013. gadā. Paša nopelnīto kā galveno ārvalstu studiju finansējuma avotu minējuši 7% studentu. Taču kopumā paši savus ietaupījumus studijām ārvalstīs izmantojuši 55% studentu, kas ir par 10% vairāk nekā pirms četriem gadiem.

54. attēls. Ārzemju studiju finansējuma avoti (%)

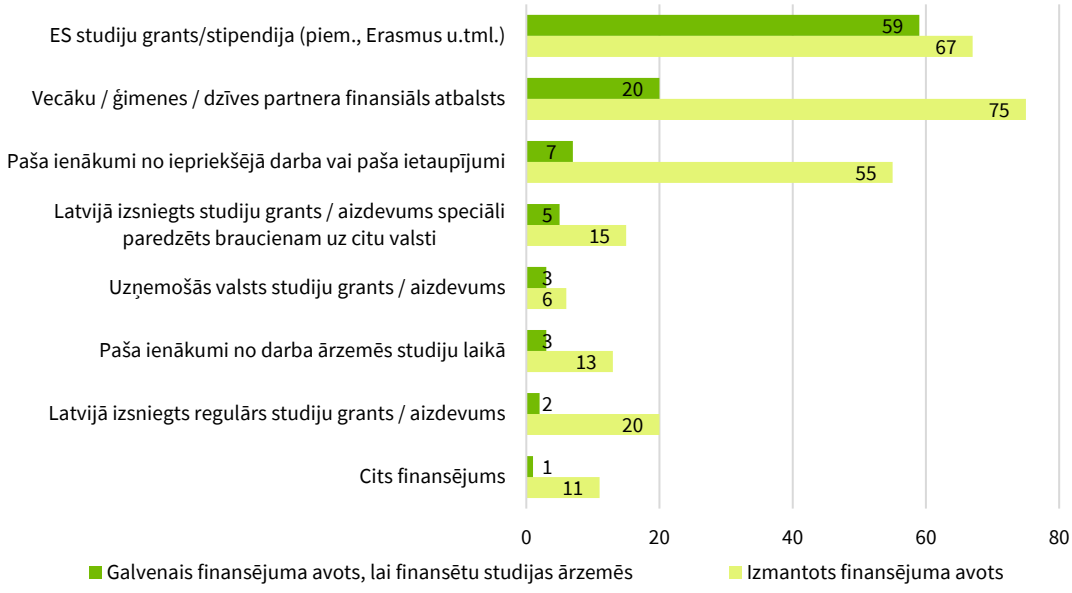

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n=196.

11.4. Ārvalstu studijas kavējošie faktori

No četrpadsmit aptaujā minētajiem šķēršļiem studijām ārvalstīs studenti visbiežāk atzīmē sociālekonomiska rakstura iemeslus — papildus finanšu slogu (51%), atšķirtību no ģimenes un draugiem (41%), zaudētu iespēju strādāt algotu darbu (38%) un nevēlēšanos pārtraukt strādāt (30%). Salīdzinot studentus pēc ārvalstu studiju pieredzes, redzams, ka visi minētie šķēršļi ir noteicoši 37% līdz 54% to studentu, kas studijas ārvalstīs nemaz neplāno, un apmēram trešdaļai to, kas ārzemēs jau studējuši vai plāno to darīt.

Šķēršļus, kas saistīti ar studiju saturu, atzīst viena piektā līdz viena ceturtā daļa studentu. Proti, grūtības integrēt studiju pieredzi ārzemēs savā studiju programmā Latvijā kā šķērsli min 25% studentu, 22% studentu šķērslis ir paredzamais mazais ieguvums savam studiju procesam Latvijā, bet 18% studentu saskata problēmas ar ārzemēs iegūto studiju rezultātu atzīšanu Latvijā.

Organizatoriska rakstura šķēršļus studijām ārzemēs atzīst apmēram desmitā daļa studentu, minot grūtības ar uzturēšanās formalitāšu kārtošanu studijām izvēlētajā valstī (15%), ierobežotu uzņemšanu akadēmiskās mobilitātes programmās savā izglītības iestādē (14%) un grūtības iegūt informāciju par ārvalstu studiju iespējām no savas izglītības iestādes Latvijā (12%).

Kā šķēršļi studijām ārvalstīs bieži minēti tādi personiska rakstura faktori kā personiskas motivācijas trūkums (29%), nepietiekamas svešvalodas zināšanas (26%), nepietiekami labas sekmes pretendēšanai uz studijām ārvalstīs (15%), retāk un veselības stāvoklis vai invaliditāte (6%).

55. attēls. Šķēršļi studijām ārzemēs: pieredzētie un prognozējamie (%)

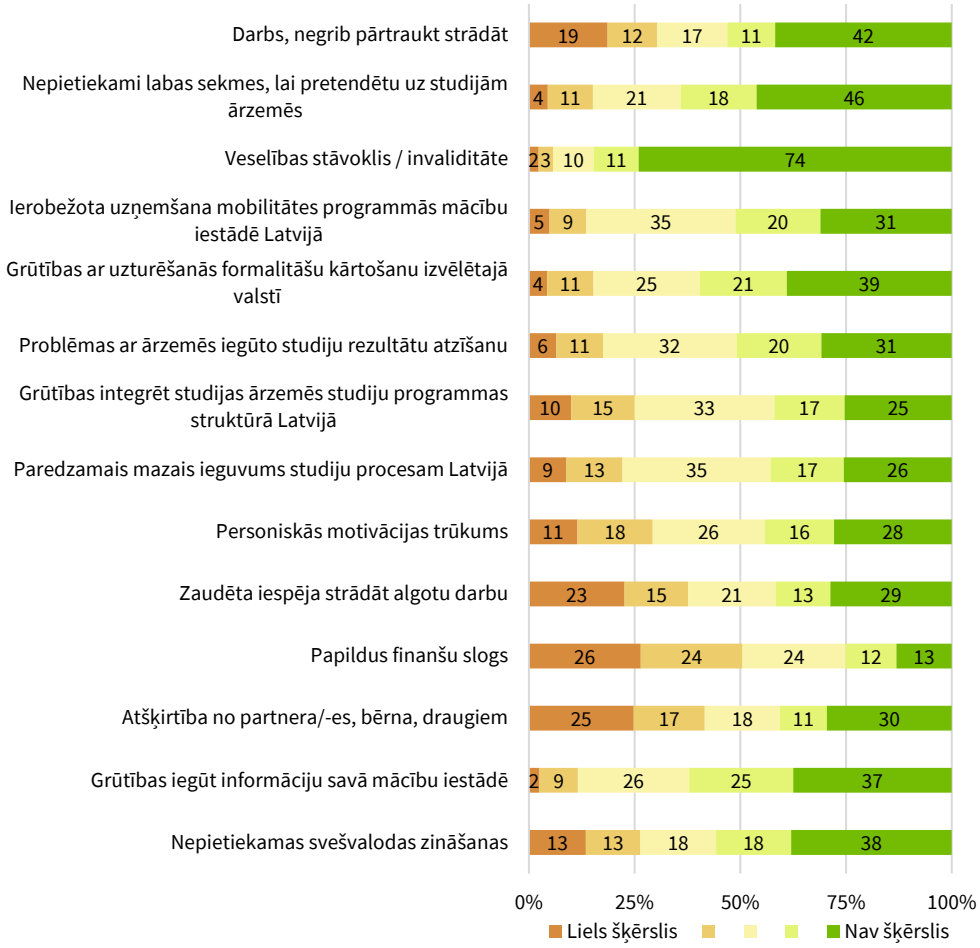

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Kas attiecas uz valodu zināšanām, vairums Latvijas studentu, pēc pašu domām, brīvi pārvalda vismaz divas valodas. Tikai vienā valodā brīvi sazināties spēj 10%. Savu rakstītprasmi un sarunvalodu kā ļoti labu divās valodās vērtē 49%, trijās valodās — 36%, četrās valodās — 5% studentu.

56. attēls. Studiju pieredze ārzemēs un valodu skaits, ieskaitot dzimto, kurās ir ļoti laba rakstītprasme un sarunvaloda (%)

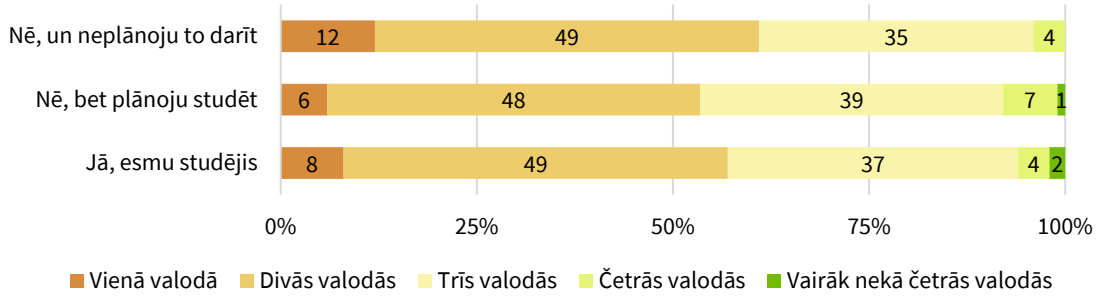

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Kopumā redzams, ka, domājot par ārvalstu studijām, visvairāk studentus satrauc finansiāla rakstura jautājumi, iespējas saglabāt algotu darbu, kā arī nošķirtība no ģimenes. Šie faktori kā galvenie šķēršļi studijām ārvalstīs saglabājušies līdzīgi 2013. gada aptaujā konstatētajiem. Veselības stāvoklis vai invaliditāte minēti visretāk. Taču te jāatzīst, ka cilvēki ar speciālām vajadzībām augstākajā izglītībā ir maz pārstāvēta grupa, kas, iespējams, norāda uz problēmām ar augstākās izglītības pieejamību šai sociālajai grupai kopumā.

11.5. Augstākās izglītības kvalitātes vērtējums pēc ārvalstu studiju pieredzes un nodomiem

Lūgti salīdzināt augstākās izglītības kvalitāti Latvijā un ārvalstīs, 40% no tiem, kas studējuši vai plāno studēt ārvalstīs, uzskata, ka augstākā izglītība Latvijā ir tikpat laba, cik ārvalstīs. No tiem, kas ārzemēs nav studējuši un to nedomā darīt, tā uzskata 49%. Interesanti gan, ka trešā daļa respondentu abās šajās grupās pauž neitrālu viedokli, proti, nespēj izlemt, vai kopumā augstākā izglītība Latvijā ir tikpat kvalitatīva kā citās valstīs.

Tajā pašā laikā, jautāti par savas Latvijas augstskolas vērtējumu no 70% līdz 82% studentu atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes, atzīst, ka augstskolai, kurā viņi studē, valstī ir laba reputācija. Atbildot uz šo jautājumu, neizlēmušo studentu ir vismazāk —no 15% līdz 25%.

Savukārt atbildot uz jautājumu, vai tikai liela augstskola spēj nodrošināt labu studiju kvalitāti, studenti ir mazāk pārliecināti. Šādam apgalvojumam piekrīt trešā daļa studentu visās trīs grupās — gan tie, kas ārzemēs studējuši, gan tie, kas vēl grasās to darīt, gan arī tie, kam nav ārvalstu studiju pieredzes un nav plānu to iegūt.

Samērā līdzīgs ir viedokļu sadalījums attiecībā uz apgalvojumu, ka Latvijā būtu jābūt mazākam augstskolu skaitam, nodrošinot kvalitatīvāku izglītību. Tā uzskata 42% ārzemēs studējušo, 40% to, kas vēl plāno to darīt, un 36% to, kas ārzemēs nav studējuši un to darīt arī nedomā.

57. attēls. Augstākās izglītības kvalitātes aspektu vērtējums atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes (%)

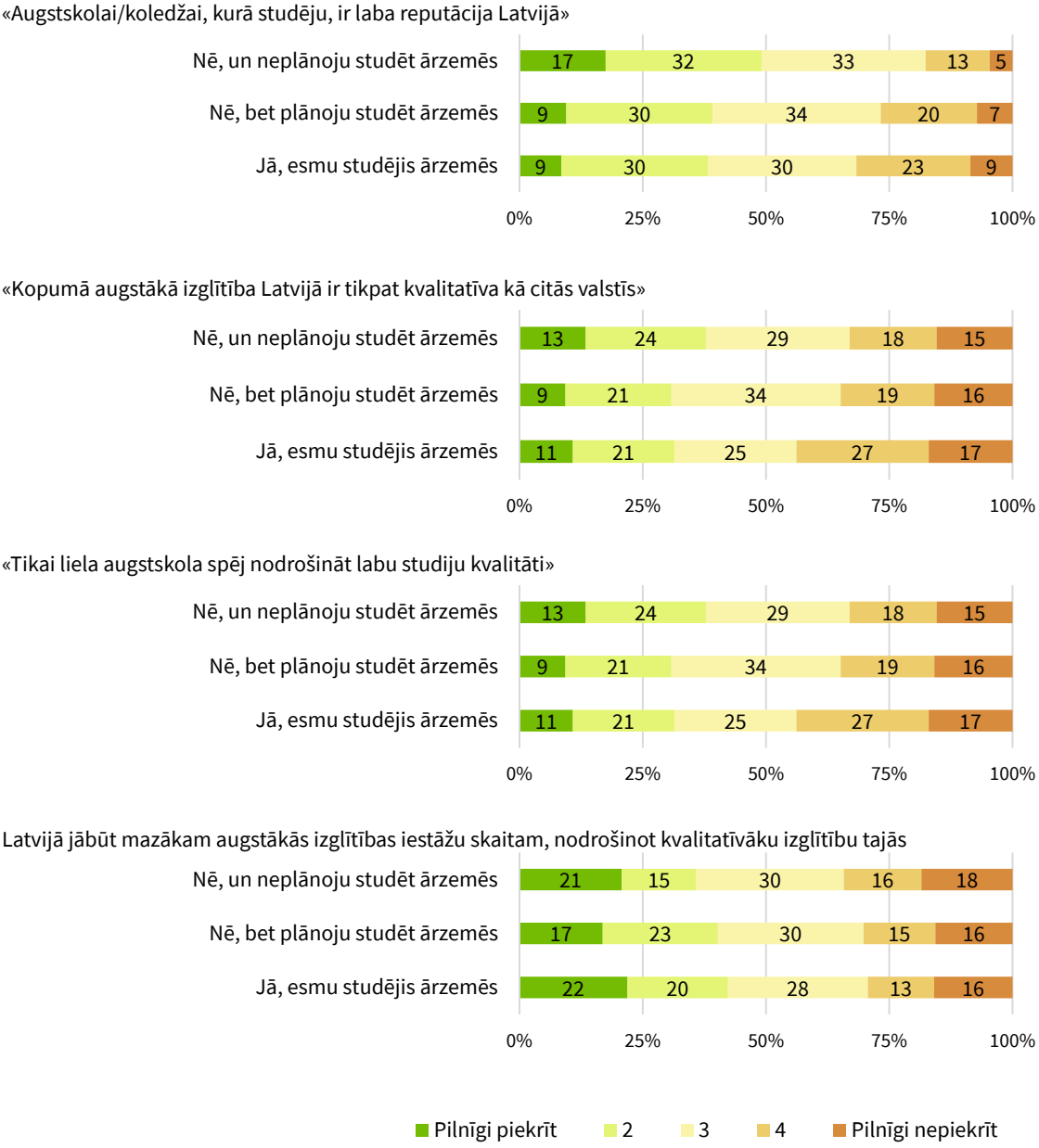

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Lūgti izvērtēt savas zināšanas, kas iegūtas viņu augstākās izglītības studiju programmas ietvaros, vairāk nekā puse to studentu, kas nav studējuši ārvalstīs, uzskata, ka ir labi un ļoti labi sagatavoti darbam Latvijā. No tiem, kas studējuši ārvalstīs, tā domā 45%. Savu sagatavotību Latvijas darba tirgum kritiski vērtē 13% respondentu, kas studējuši ārzemēs, 9% studentu, kas ārvalstu studijas vēl plāno, un 7% studentu, kas nav ārzemēs studējuši un to darīt neplāno.

Interesanti, ka studentu vērtējums par savu sagatavotību starptautiskajam darba tirgum ir līdzīgs neatkarīgi no ārvalstu studiju pieredzes. Visās trijās grupās gandrīz trešā daļa studentu savas prasmes starptautiskam darba tirgum vērtē kā labas un ļoti labas. Tas pats novērojams attiecībā uz kritisko vērtējumu. Gandrīz piektā daļa studentu uzskata, ka studiju programma nav viņus labi sagatavojusi starptautiskajam darba tirgum.

58. attēls. Sagatavotības Latvijas darba tirgum vērtējums atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes (%)

«Latvijas darba tirgum būšu sagatavots/-a…»

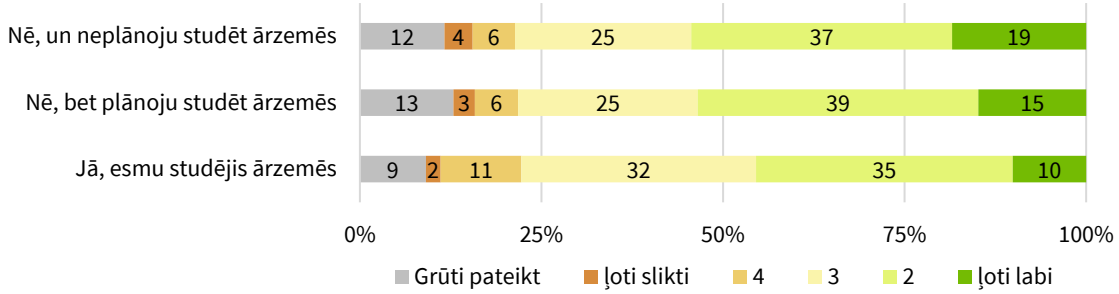

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

59. attēls. Sagatavotības starptautiskajam darba tirgum vērtējums atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes (%)

«Starptautiskajam darba tirgum būšu satagatavots/-a…»

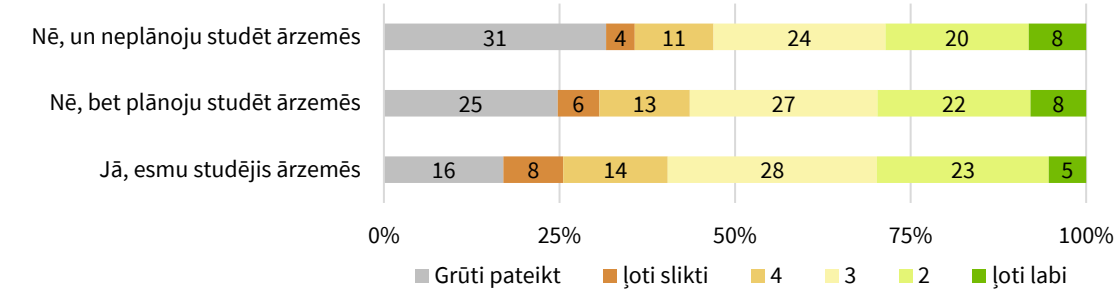

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

11.6. Plāni pēc absolvēšanas atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes

Jautāti par plāniem pēc pašreizējās studiju programmas absolvēšanas, 39% studentu domā turpināt studijas Latvijā vai ārzemēs, bet vairums studentu (63%) plāno sākt strādāt algotu darbu. Interesanti, ka sākt uzņēmējdarbību biežāk plāno tie studenti, kas augstskolas laikā nav guvuši ārvalstu studiju pieredzi (12%). To vidū, kas studējuši ārzemēs, par uzņēmējdarbību domā 9%. Pretēja attiecība vērojama planojot

darbu ārzemēs. To kā iespējamo soli pēc studiju beigšanas redz 15% ārzemēs studējušo un 10% to, kam nav šādas pieredzes. Neliela daļa šo respondentu pauž interesi par studijām (5%) un darbu (14%) ārzemēs tālākā nākotnē.

60. attēls. Plāni pēc pašreizējās studiju programmas absolvēšanas atkarībā no ārvalstu studiju pieredzes (%)

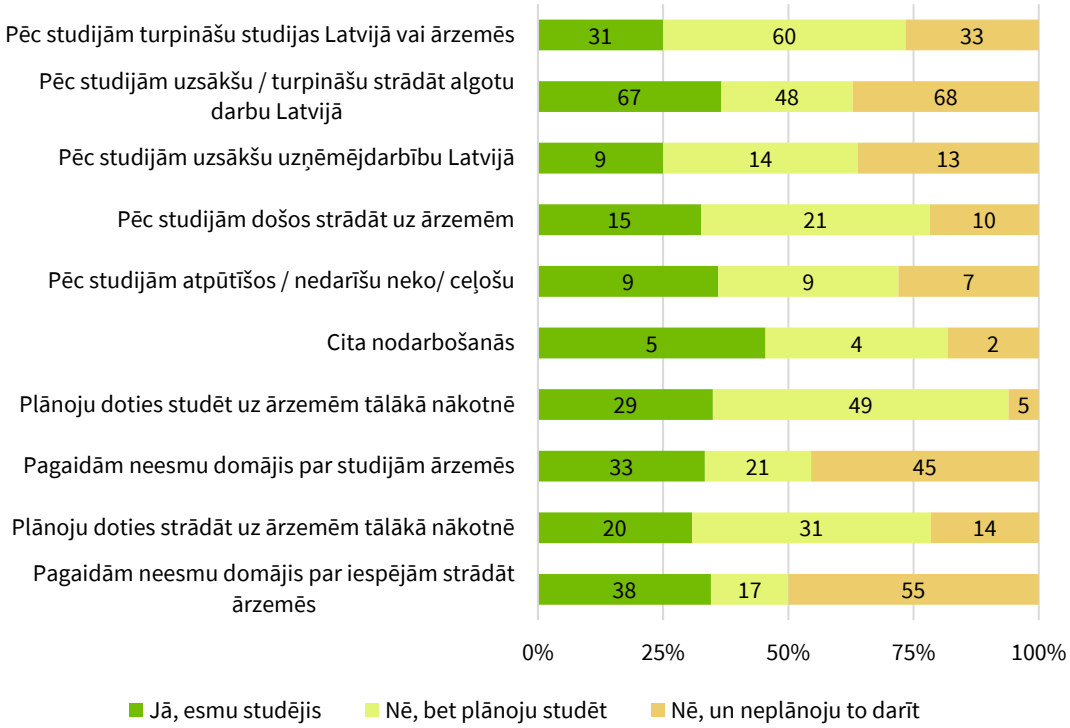

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

12. MĀJOKLIS STUDIJU LAIKĀ

Katrā *Eurostudent* pētījuma posmā tiek fiksēti konkrēti rādītāji, kas raksturo studentu dzīves apstākļus studiju laikā, t.sk. mājokļa apstākļus, apmierinātību u.tml. Vispirms tika noskaidrots, ar ko students dzīvo kopā semestra laikā tipiskā darba nedēļā no pirmdienas līdz piektdienai.

Dati liecina, ka gandrīz trešā daļa (32%) studentu dzīvo kopā ar vecākiem un/vai tuviem radiniekiem, vairāk nekā trešā daļa (37%) — kopā ar partneri/dzīvesbiedru, katrs desmitais (10,4%) dzīvo kopā ar bērniem. Savukārt aptuveni katrs piektais students dzīvo kopā ar draugiem/citiem studentiem (21,8%), bet 13% dzīvo vieni paši.

Salīdzinot ar iepriekšējā *Eurostudent* posma rezultātiem, vairākos rādītājos vērojamas nozīmīgas izmaiņas. Samazinājusies to studentu proporcija, kas studiju semestra laikā dzīvo pie vecākiem (2013. gadā pie vecākiem/tuviem radiniekiem dzīvoja 40% studentu), bet būtiski pieaugusi to studentu daļa (par 14%), kas dzīvo kopā ar partneri/dzīvesbiedru, kā arī to studentu proporcija, kas dzīvo kopā ar saviem vai partnera bērniem. Nedaudz palielinājies arī to studentu skaits, kas studiju periodā dzīvo vieni paši (2013. gadā tādu studentu bija 11%), savukārt samazinājies to studentu skaits, kas dzīvo kopā ar draugiem vai citiem studentiem (no 29% līdz 22%).

Nozīmīgi mazinājusies kopmītnē vai dienesta viesnīcā dzīvojošo studentu proporcija — no 26% studentu 2013. gadā līdz 18,7% studējošo 2017. gadā.

61. attēls. Ar ko dzīvo studiju laikā (%)

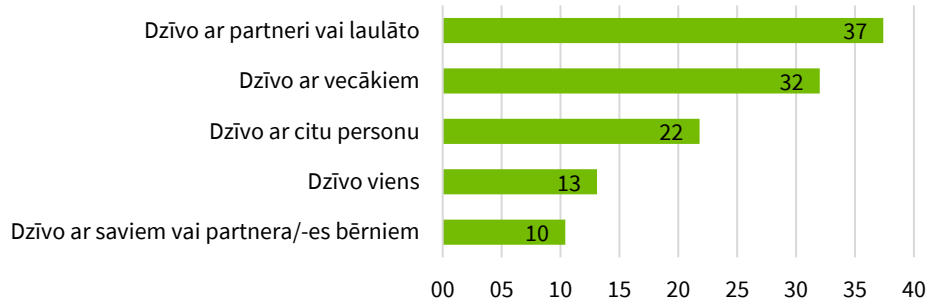

Bāze: visi respondenti. Iespējamas vairākas atbildes.

62. attēls. Kopmītnēs/dienesta viesnīcā dzīvojošo studentu īpatsvars (%)

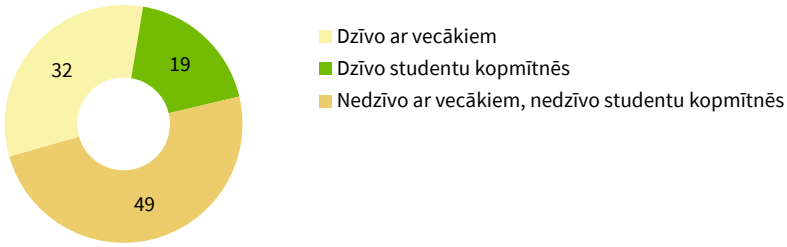

Bāze: visi respondenti.

Mājvieta un apmierinātība ar dzīves apstākļiem ir diezgan svarīgs sekmīgu studiju priekšnoteikums. Tāpēc katrā pētījuma posmā studenti tiek lūgti novērtēt, cik apmierināti viņi ir ar savu mājokli. Vērtējums tiek sniegts 5 punktu skalā atbilstīgi šādiem faktoriem — mājokļa apstākļi kopumā, izmaksas, atrašanās vieta un attālums/nokļūšanas laiks līdz augstskolai.

Kopumā 74% aptaujāto studentu ir apmierināti ar savu mājokļa apstākļiem studiju laikā. Mājokļa apstākļus augstāk novērtējuši studenti, kas dzīvo pie vecākiem (82%), no tiem, kas nedzīvo ar vecākiem, ļoti apmierināti/apmierināti ir 71% studējošo. Salīdzinot pa atsevišķām grupām, augstāki apmierinātības rādītāji raksturo arī tos studentus, kas dzīvo kopā ar partneri/dzīvesbiedru (apmierināti — 81%), savukārt būtiski mazāk apmierināto ir to studentu grupā, kuri dzīvo vieni paši (68%). Zemākie apmierinātības rādītāji raksturo kopmītnēs dzīvojošos — ar apstākļiem kopmītnēs ir apmierināta mazāk nekā puse (45%) tur dzīvojošo studentu, atbilstīgi katrs piektais students ir neapmierināts ar apstākļiem tajās (23,8%).

Apmierināti ar mājokļa izmaksām ir vidēji 59% studentu. Vairāk apmierināti ar izmaksām ir tie studenti, kuri dzīvo pie vecākiem (62%). Salīdzinoši vismazāk apmierināto ir to vidū, kas dzīvo vieni paši (58%). Šajā grupā ir arī lielāks īpatsvars neapmierināto (19%).

Ar mājokļa atrašanās vietu apmierināti ir 80% no aptaujātajiem studentiem. Šajā vērtējumā, salīdzinot ar diviem iepriekšējiem, iezīmējas pretēja tendence – biežāk apmierināti ir tie studenti, kuri nedzīvo kopā ar vecākiem (82%), retāk – pie vecākiem dzīvojošie (77%).

Izvērtējot attālumu/ceļā patērēto laiku no mājokļa līdz augstskolai, apmierināti ir vidēji 65% studējošo, turklāt atšķirības starp studentiem, kas dzīvo ar vecākiem, un pārējiem ir būtiskas. Studenta vecāku dzīvesvieta var atrasties tālāk un, iespējams, nokļūšana līdz augstskolai prasa vairāk laika, tāpēc apmierinātības līmenis ir zemāks – apmierināti vidēji 58%, kamēr to vidū, kuri nedzīvo vecāku mājās, apmierināti ir 68% studējošo. Īpaši izceļas kopmītnēs dzīvojošo studentu viedoklis, no kuriem 80% ir apmierināti ar nokļūšanu līdz augstskolai.

63. attēls. Apmierinātība ar dažādiem mājokļa aspektiem (%)

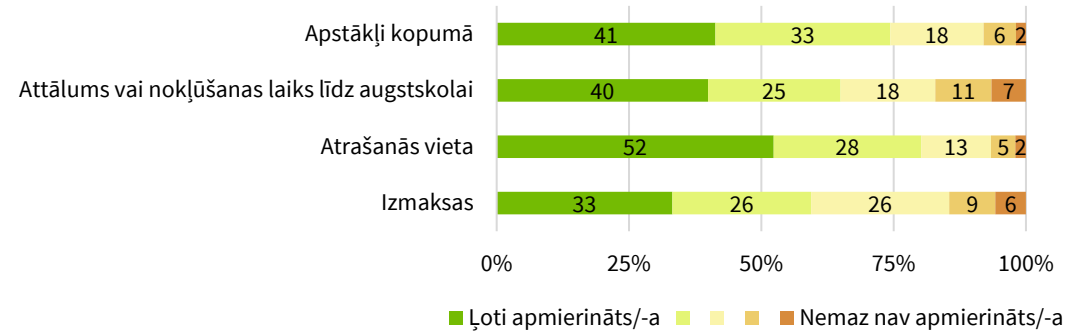

Bāze: visi respondenti.

Atšķirības starp dažādām studentu grupām norāda uz to, ka dzīves apstākļu un apmierinātības vērtējums lielā mērā ir atkarīgs no tā, kur/ar ko kopā students dzīvo. Statiski nozīmīgākās atšķirības atkarībā no tā, vai students dzīvo pie vecākiem vai nē, novērojamas mājokļa apstākļu kopējā novērtējumā un apmierinātībā ar mājokļa atrašanās vietu (attālumu līdz augstskolai).

64. attēls. Apmierinātība ar mājokli atkarībā no tā, vai respondents dzīvo vai nedzīvo ar vecākiem (%)

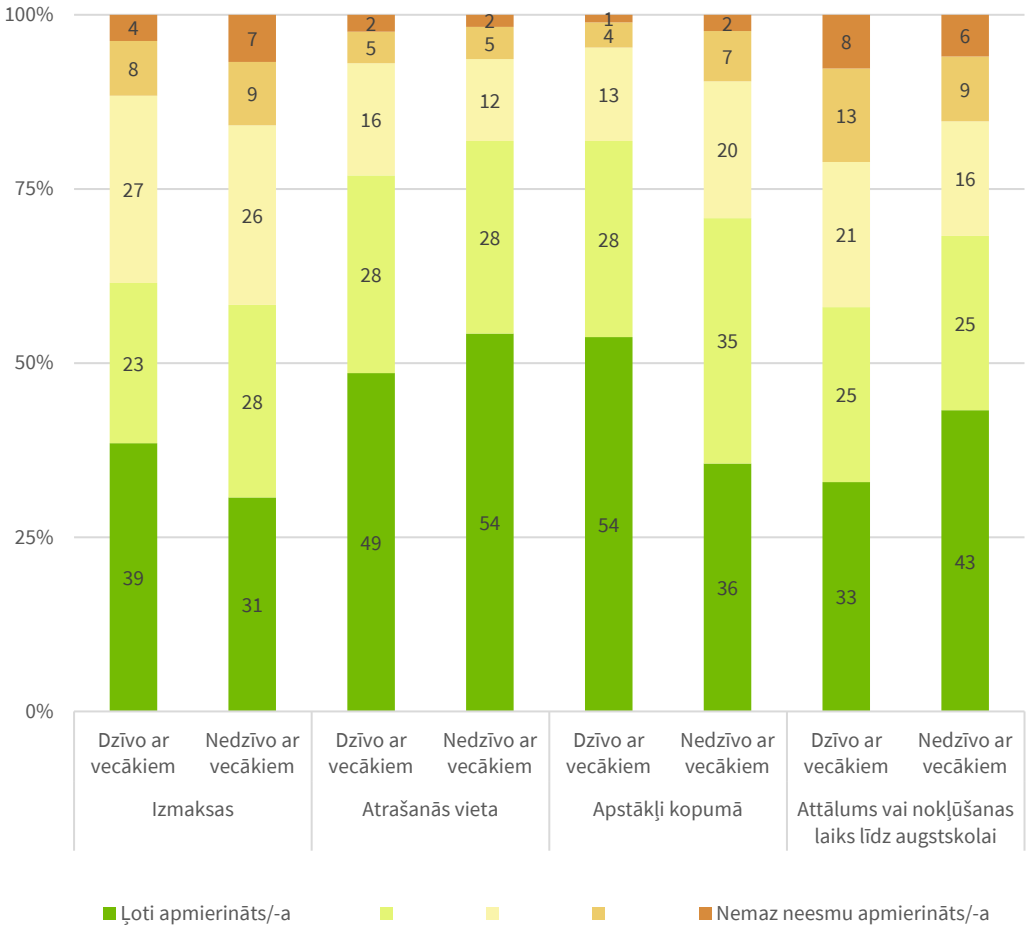

Bāze: visi respondenti.

13. LĪDZDALĪBA UN NĀKOTNES PLĀNI

Studentu sociālā un politiskā aktivitāte nav *Eurostudent* starptautiskā pētījuma fokusā, tādēļ šiem jautājumiem veltīta salīdzinoši mazāka uzmanība. Šajā pētījuma posmā līdzdalību un sociālo aktivitāti raksturo divi rādītāji — iesaiste dažādās sociālās vai politiskās aktivitātēs, lai ietekmētu sabiedrībā notiekošo, un līdzdalība organizācijās.

Sociālās un politiskās aktivitātes mērījumam studentiem tika piedāvātas 10 tipiskāko aktivitāšu formas, lūdzot atzīmēt, vai un kurās tie piedalījušies pēdējo 12 mēnešu laikā. Salīdzinājumā ar iepriekšējo posmu studentu sociālā un politiskā aktivitāte kopumā būtiski nav mainījusies. Iepriekšējā posmā studentu līdzdalības mērījumam tika izmantota detalizētāka skala, tomēr iesaistes un aktivitātes līmenis ir salīdzināms. Kopš iepriekšējā pētījuma nedaudz samazinājusies pasīvo studentu daļa (no 45% līdz 42%), kuri gada laikā ne reizi nav iesaistījušies nevienā no minētajām aktivitātēm. Neskatoties uz to, katrā no atsevišķiem aktivitāšu veidiem līdzdalības rādītāji kopš 2013. gada ir kritušies.

Nozīmīgi mazinājusies to studentu daļa (no 28% līdz 16%), kuri pēdējā gada laikā apmeklējuši politisku vai sociālu jautājumu apspriešanai veltītus pasākums. Pārsteidz, ka ievērojami retāk studenti ievietojuši politiska rakstura materiālus internetā (iesaiste aktivitātē mazinājusies no 19% līdz 12%). Nozīmīgi mazāka daļa studentu (5%) piedalījusies zibakcijās.

Vispopulārākā aktivitāte, kurā gan 2013. gadā, gan 2017. gadā iesaistījies katrs piektais students (21%), ir petīcijas parakstīšana. Diezgan liela daļa studentu (19%) ir kontaktējušies ar kādu politiķi, valdības vai pašvaldības amatpersonu. No pārējām aktivitātēm, kurās gada laikā piedalījušies vismaz 10% studentu, minamas šādas: noteiktu produktu boikots vai iegāde (10%), pasākumu, kas saistīti ar kādu politisku vai sociālu jautājumu, apmeklējums (16%), raksta sagatavošana, piemēram, studentu avīzei, organizācijas preses izdevumam, internetā vai blogā (10%), politiska rakstura materiālu ievietošana internetā (arī tādās sociālo tīklu vietnēs kā Draugiem.lv, *Youtube*, *Twitter*, *Facebook*) (12%).

Savukārt aktivitātes, kuras šobrīd ir mazāk populāras studentu vidū, par ko liecina gan iesaistes pakāpes samazināšanās, gan tas, ka mazāk nekā 10% studējošo piedalījušies kādā no tām, ir šādas: piedalīšanās sankcionētā piketā, demonstrācijā (6%), līdzdalība zibakcijā/flešmobā (5%), parakstu vākšana (4%).

17. tabula. Aktivitātes, kurās studenti piedalījušies pēdējo 12 mēnešu laikā: 2013. gads un 2017. gads (%)

	2013	2017
Kontaktējāties ar kādu politiķi, valdības vai pašvaldības amatpersonu	23	19
Parakstījāt petīciju (t.sk. internetā)	21	21
Piedalījāties piketā, mītiņā, demonstrācijā	7	6
Boikotējāt vai pretēji — iegādājāties noteiktus produktus	12	10
Apmeklējāt pasākumu, kas bija saistīts ar kādu politisku vai sociālu jautājumu	28	16
Vācāt parakstus	7	4
Rakstījāt rakstu, piemēram, studentu avīzei, organizācijas preses izdevumam, internetā vai blogā	14	10
Piedalījāties zibakcijā/flešmobā	10	5
Ievietojāt politiska rakstura materiālus internetā (arī tādās sociālo tīklu vietnēs kā Draugiem.lv, Youtube, Twitter, Facebook)	19	12

Bāze: visi respondenti.

Stabilāks studentu sociāli politiskās aktivitātes rādītājs ir studentu iesaiste un līdzdalība sabiedriskās organizācijās. Jāpiebilst, ka, lai mazinātu anketas aizpildīšanai nepieciešamo laiku, vairāki jautājumi, kas nav tieši saistīti ar studentu dzīves apstākļiem, ir izslēgti, pārformulēti, mazinot skalas precizitāti utt. Tas sakāms arī par šo līdzdalības mērījumu. Iepriekšējā posmā tika noskaidrota ne tikai līdzdalība organizācijā, bet arī respondenta līdzdalības statuss (biedrs, atbalstītājs), līdzdalības vēsture (vai agrāk bijis biedrs utt.). Pēdējā posmā netika detalizēti jautāts par dažādām studentu organizācijām, fiksēts tikai līdzdalības pašreizējais statuss — ir biedrs vai aktīvi darbojas. Salīdzinot datus un runājot par izmaiņām vienā vai citā rādītājā, ir jāatceras, ka metodoloģiskas izmaiņas var ietekmēt mērījumus. Tomēr studentu līdzdalības tendences varam izvērtēt.

Atbilstoši 2017. gada aptaujas datiem puse studentu (50%) ir vai nu kādas organizācijas biedri, vai darbojas kādā kolektīvā, biedrībā, klubā. Uzreiz gan jānorāda, ka, līdzīgi kā 2013. gadā, lielākā daļa saistīti ar sporta klubu. No organizāciju veidiem vai kolektīviem, kuros darbojas vismaz 10% studentu, minami divi — studentu organizācijas (korporācijas, pašpārvalde) un kori un citi radošie kolektīvi (12,8%). Līdzdalību mākslinieciskās pašdarbības kolektīvos un radošos kolektīvos, kuros darbojas vismaz katrs 10. students, diemžēl nevaram salīdzināt ar iepriekšējā posma datiem, kad tika jautāts tikai par studentu kolektīviem. Protams, ka līdzdalība nevalstiskās organizācijās ir ievērojami mazskaitlīgāka. Neskatoties uz metodoloģiskajām izmaiņām atbilžu formulējumos, lielākajā daļā studentu līdzdalības rādītāju pēdējo 4 gadu laikā nav notikušas būtiskas izmaiņas, tomēr vērojams neliels pieaugums. Līdzīgi kā iepriekš, visvairāk studentus piesaista sporta klubi un studentu līdzdalība tajos pat pieaugusi no 21 līdz 28%.

Nedaudz palielinājies studentu organizācijās iesaistīto īpatsvars, vairāk studentu ir dažādu profesionālo asociāciju biedri. Pieaugusi līdzdalība reliģiskajās vai baznīcas organizācijās, vides organizācijās. Lai arī izmaiņas ir mērāmas tikai dažu procentu

intervālā, tomēr jānorāda, ka divkārtīgi palielinājies studentu skaits, kas ir kādas politiskās partijas vai partijas jaunatnes nodaļas biedri.

18. tabula. Dalība sabiedriskajās organizācijās: 2013. gads un 2017. gads (%)

	2013	2017
Studentu organizācija (korporācija, biedrība, pašpārvalde)	8,1	10,0
Jaunatnes organizācija (t.sk. jaunatnes padome)	4,0	3,6
Politiska partija, kustība, politiskas partijas jaunatnes nodaļa	1,0	2,3
Reliģiska vai baznīcas organizācija	3,7	4,4
Profesionālā asociācija vai biedrība, studentu zinātniskā biedrība	3,1	4,9
Vides organizācija, dzīvnieku aizsardzības organizācija	1,3	2,5
Nacionālās kultūras biedrība (piemēram, diasporas vai etniskās minoritātes organizācija)	0,7	0,9
Sporta klubs	21,6	28
Sociālās palīdzības organizācija	2,1	3,5
Cita	2,6	2,4

Bāze: visi respondenti.

Pēc sociālās un politiskās aktivitātes, kā arī līdzdalības organizācijās nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp studentiem un studentēm. Nozīmīgākas ir atšķirības pēc vecuma. Lai arī kopumā sociālā un politiskā aktivitāte, palielinoties studentu vecumam, mazinās, sakarība nav lineāra. Visaktīvākie ir studenti vecumā līdz 21 gadam. Grupā no 22 līdz 24 gadiem aktivitāte nozīmīgi mazinās. Savukārt salīdzinoši augstāka tā ir grupā no 25 līdz 29 gadu vecumam, lai pēc tam strauji mazinātos pēc 30 gadu vecuma. Līdzdalība organizāciju darbā, dalība kolektīvos korelē ar vecumu un mazinās, palielinoties vecumam.

Skatoties pēc studiju programmām, zināmā mērā pārsteidz, ka sociāli un politiski aktīvāki, salīdzinot ar pārējiem, ir garā cikla profesionālās izglītības programmu studenti (atgādināsim, ka tieši šajā programmā bija vislielākais īpatsvars studentu, kas pieder augstas intensitātes studiju grupai). Arī bakalaura programmā studējošo vidū ir lielāka aktīvo studentu daļa salīdzinājumā ar citām programmām.

Tāpat dažādu organizāciju biedru īpatsvars lielāks ir garā cikla profesionālās programmas un bakalaura programmas studentu vidū.

19. tabula. Sociālā un politiskā aktivitāte dažādās studējošo grupās (rindu %)

	Nav iesaistījušies nevienā no aktivitātēm	Piedalījušies kādā no aktivitātēm
Sievietes	42,0	58,0
Vīrieši	43,5	56,5
Līdz 21 g.v.	37,5	62,5
22–24 g.v.	45,9	54,1
25–29 g.v.	42,6	57,4
30 g.v. un vecāki	46,8	53,2
Koledžas studenti	49,3	50,7
Bakalaura programmas studenti	39,1	60,9
Maģistra programmu studenti	47,1	52,9
Garā cikla profesionālās programmas studenti	36,5	63,5

Bāze: visi respondenti

20. tabula. Dalība organizācijās un mākslinieciskās pašdarbības, radošajos kolektīvos dažādās studējošo grupās (rindu %)

	Nav nevienas organizācijas / kolektīva biedrs	Ir organizācijas vai radoša kolektīva biedrs
Sievietes	50,4	49,6
Vīrieši	48,2	51,8
Līdz 21 g.v.	46,0	54,0
22–24 g.v.	48,7	51,3
25–29 g.v.	50,6	49,4
30 g.v. un vecāki	57,2	42,7
Koledžas studenti	50,3	49,7
Bakalaura programmas studenti	48,0	52,0
Maģistra programmu studenti	51,9	48,1
Garā cikla profesionālās programmas studenti	47,8	52,2

Bāze: visi respondenti.

Eurostudent V aptaujā absolūtais vairākums studentu, kuri nebija iesaistījušies nevienā aktivitātē vai organizācijā, kā galveno iemeslu tam minējuši laika trūkumu, bet kā nākamo iemeslu — intereses trūkumu. Šīs aptaujas dati neapstiprina pirmo argumentu. Ja salīdzinām sociāli politisko aktivitāti un arī līdzdalību dažādās studentu grupās ar atšķirīgu studiju intensitāti un nodarbinātības statusu mācību laikā, tad redzams, ka atšķirības nav nozīmīgas. Turklāt šīs nelielās atšķirības dažos gadījumos norāda uz pretēju tendenci — gan strādājošie studenti, gan augstā intensitātē studējošo grupai piederīgie (tātad tie, kas velta vairāk laika studijām) ir aktīvāki arī sociāli politiskās izpausmēs un nedaudz biežāk nekā pārējie ir kādu organizāciju vai kolektīvu biedri.

21. tabula. Sociālā un politiskā aktivitāte atkarībā no studiju intensitātes (rindu %)

	Nav iesaistījušies nevienā no aktivitātēm	Piedalījušies kādā no aktivitātēm
Augsta studiju intensitāte	41,9	58,1
Vidēja	41,4	58,6
Zema studiju intensitāte	45,8	54,2
Semestra laikā strādā algotā darbā	42,0	58,0
Semestra laikā nestrādā	43,6	56,4

Bāze: visi respondenti.

22. tabula. Dalība sabiedriskajās organizācijās atkarībā no studiju intensitātes un nodarbinātības (rindu %)

	Nav iesaistījušies nevienā no aktivitātēm	Piedalījušies kādā no aktivitātēm
Augsta studiju intensitāte	51,3	48,7
Vidēja	47,4	52,6
Zema studiju intensitāte	52,1	47,9
Semestra laikā strādā algotā darbā	48,4	51,6
Semestra laikā nestrādā	51,0	49,0

Bāze: visi respondenti.

13.1. Nākotnes plāni

Studentu nākotnes plāni attiecībā uz studiju turpināšanu pēc pašreizējo studiju programmas pabeigšanas jau aplūkoti sadaļā «Pāreja uz augstāko izglītību». Nobeigumā raksturosim pašreizējo studentu skatījumu uz nākotni nedaudz plašākā kontekstā. Kā jau iepriekš minēts, kopumā studijas plāno turpināt 43% no visiem studentiem, ārkārtīgi liela ir to studentu daļa, kuri to vēl nav izlēmuši (41%), bet jēgpilni ir raudzīties uz šiem plāniem atkarībā no šī brīža studiju līmeņa.

Citās programmās/līmeņos studijas plāno turpināt nedaudz mazāk kā puse (45%) no 1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmā studējošajiem. Bakalaura programmas līmenī studējošo plāni ir diezgan līdzīgi — studijas plāno turpināt vairāk nekā puse — 54% akadēmiskās bakalaura programmas studentu un 46% profesionālās bakalaura programmas studentu. Profesionālās bakalaura programmas studenti biežāk nekā akadēmiskās programmas studenti (atbilstīgi 12% : 7%) ir pieņēmuši lēmumu neturpināt studijas augstākā līmenī vai citā programmā.

Arī no maģistra līmeņa programmu studentiem salīdzinoši liela daļa (27% akadēmiskās maģistra programmas studentu un 24% profesionālās bakalaura programmas studentu) pēc pašreizējo studiju pabeigšanas plāno turpināt mācības. Maģistrantūras programmā, jo īpaši profesionālā maģistra studiju programmā, ir ārkārtīgi augsts studējošo īpatsvars, kuri vēl nav izlēmuši turpināt studijas vai nē (atbilstīgi 47% un 49% nav pieņēmuši

lēmumu). Vispārliecinātākie par studiju turpināšanu uzreiz pēc pašreizējo studiju pabeigšanas ir garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas studenti (69%). Tā kā izlasē šo programmu pārstāv veselības aprūpes jomas studenti, tad viņi jau zina, ka turpinās studiju gaitas rezidentūrā u.tml.

65. attēls. Studiju plāni pēc pašreizējo studiju beigšanas atkarībā no studiju līmeņa (%)

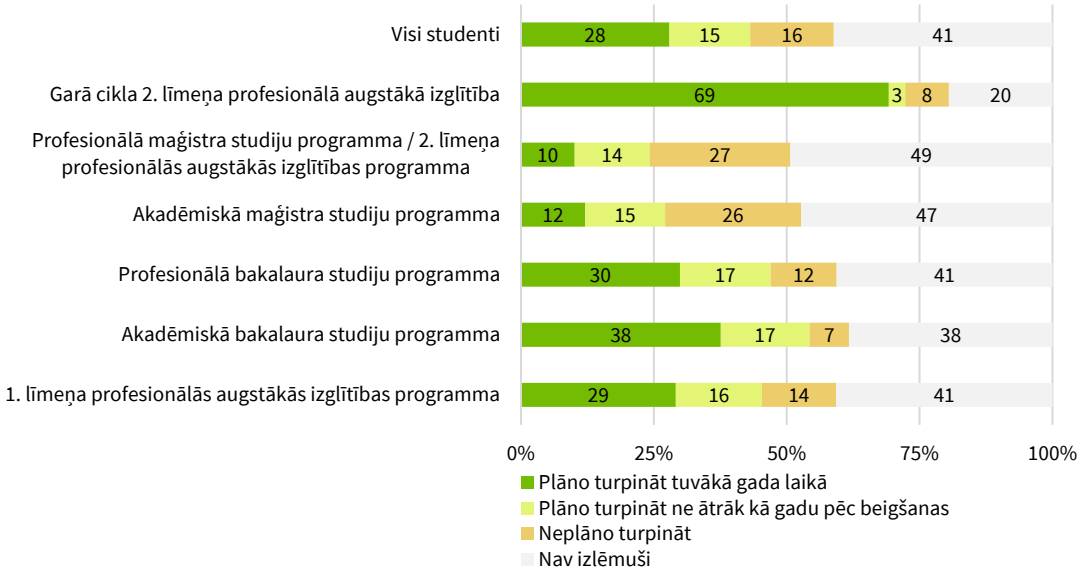

Bāze: visi respondenti.

Taujāti konkrēti par dzīves plāniem pēc pašreizējo studiju beigšanas, absolūtais vairākums (89%) studentu plāno uzsākt vai turpināt strādāt, no tiem 13% plāno uzsākt uzņēmējdarbību un tikpat liela daļa (13%) — doties strādāt uz ārzemēm. Atbildot uz šo jautājumu, plānu turpināt studēt apstiprina 39% aptaujāto. Aptuveni 8% studentu gribētu atpūsties, nedarīt neko, bieži pierakstot paskaidrojumu, ka vēlētos, piemēram, ceļot u.tml. Atklātajā atbildē, ko snieguši 3% aptaujāto, visbiežāk norādīts: dzemdēšu vai audzināšu bērnus, nodošos ģimenes dzīvei u.tml.

66. attēls. Plāni pirmajam gadam pēc pašreizējo studiju beigšanas (%)

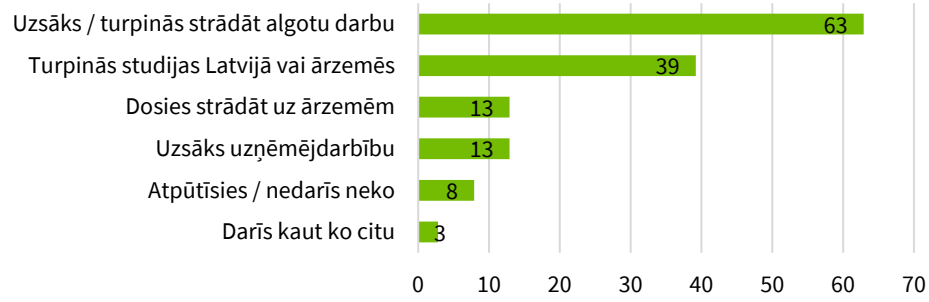

Bāze: visi respondenti. Iespējamas vairākas atbildes.

Raugoties tālākā nākotnē, iespēju doties studēt uz ārzemēm ir apsvēruši 18%, bet iespēju doties strādāt uz ārzemēm — 19% studējošo.

http://www.eurostudent.eu